

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Tomáš Stráník

**Severojižní plynový koridor jakožto východisko
pro zajištění energetické bezpečnosti EU v
souladu s její dlouhodobou politikou**

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Tomáš Stráník**

Vedoucí práce: **PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

Stráník, Tomáš. *Severojižní plynový koridor jakožto východisko pro zajištění energetické bezpečnosti EU v souladu s její dlouhodobou politikou*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2013. 116 s. Vedoucí diplomové práce: PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce se snaží zhodnotit význam plánovaného Severojižního plynového koridoru, jakožto možného východiska pro posílení energetické bezpečnosti EU. Práce je postavená na hypotéze, že právě plyn a rozdílná míra závislosti jednotlivých členských států na ruském plynu jsou hlavními překážkami při tvorbě společné energetické bezpečnosti EU. Práce vychází z přesvědčení, že přínosným projektem bude takový produktovod, který zajistí dostatečnou diverzifikaci přepravních tras i zdrojových zemí, přičemž tento projekt nebude poškozovat energetickou bezpečnost jednotlivých členských zemí.

Právě kvůli velkým rozdílům, v závislosti na ruském plynu je ale pro členské státy složité najít takové řešení, které by řešilo problematické plynové otázky, a zároveň tím nebyla oslabena energetická bezpečnost některých členských států. Z tohoto hlediska pak dochází k analýze plánovaných projektů Nabucco, South Stream, Nord Stream a Severojižního plynového koridoru. Cílem práce je ukázat, že ačkoliv některé ze zmiňovaných produktovodů sice mohou zajistit Evropské unii dodatečné zásoby potřebného plynu, ještě to nemusí znamenat, že budou přínosem pro posílení energetické bezpečnosti jednotlivých států, popřípadě že přispějí ke snahám o společnou energetickou bezpečnost EU. Postupnou analýzou se tak práce snaží dokázat, že Severojižní plynový koridor má na rozdíl od ostatních projektů potenciál zajistit Evropské unii potřebné diverzifikace jak přepravních tras, tak zdrojových zemí, aniž by svou existencí tento projekt komplikoval snahy o zajištění společné energetické bezpečnosti EU.

Abstract

This work will try to analyse, if a project of North-South gas corridor is a really effective solution for EU and if this project really supports an effort to achieve a common energy security of EU. Work is based on hypothesis that natural gas and significant difference between member states of EU in dependence on Russian gas are the main problems which complicate efforts to achieve a common energy security of EU. Project, which could support efforts to achieve a common energy security of EU must be a project which could assure a diversification of gas routes and diversification of gas sources without weakening of energy security of any of EU member states.

This work will try to analyse if existing gas projects (North Stream, South Stream, Nabucco and North- South gas corridor) are really realistic projects which meet energy needs of member states of EU and long-term policy of EU. This work will try to prove, that North-South gas corridor is the project, which really brings diversification of gas sources and gas routes and existence of this project will have also positive influence on efforts to achieve a common energy security of EU.

Klíčová slova

energetická bezpečnost, plyn, plynová závislost, Severojižní plynový koridor, Nabucco, South Stream, Nord Stream, LNG terminály, teorie regionálního bezpečnostního komplexu

Keywords

energy security, gas, gas dependence, North- South gas corridor, Nabucco, South Stream, Nord Stream, LNG terminals, theory of regional security complex.

Rozsah práce

počet slov: **25 656**

počet znaků: **169 539**

Prohlášení

- Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně na základě předložené literatury a zdrojů, na které v práci odkazuji.
- Souhlasím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.
- Prohlašuji, že tato práce, ani žádná její část nebyla použita pro získání jiného akademického titulu.

V Praze dne: 9.5. 2013

Tomáš Stráník

Obsah

ÚVOD.....	8
1. DEFINICE ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI.....	12
1.2. Shrnutí kapitoly.....	14
2. TEORIE REGIONÁLNÍHO BEZPEČNOSTNÍHO KOMPLEXU.....	15
2.1. Shrnutí kapitoly.....	17
3. SPOLEČNÁ ENERGETICKÁ BEZPEČNOST EU?.....	18
3.1. The European Energy Charter Treaty.....	18
3.2. Zelené knihy.....	19
3.3. Akční plán pro energetiku pro období 2007 – 2009.....	20
3.4. Lisabonská smlouva.....	21
3.5. Shrnutí kapitoly.....	22
4. PLYN JAKOŽTO PŘEKÁŽKA SPOLEČNÉ ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI EU.....	24
4.1. Spotřeba plynu v EU.....	25
4.2. Dovoz plynu do EU.....	26
4.3. Vývoj domácí produkce plynu v EU.....	28
4.4. Vývoj podílu plynu na energetickém mixu členských států EU.....	29
4.5. Analýza závislosti členských států na ruském plynu.....	30
4.5.1. Geopolitický pohled na analýzu závislosti členských států na ruském plynu.....	38
4.6. Shrnutí kapitoly.....	40
5. RUSKO JAKO RIZIKOVÝ FAKTOR?.....	41
5.1. Plyn a jeho dodávky jakožto politický nástroj Ruska.....	42
5.2. Vývoj těžby plynu v Rusku.....	44
5.3. Ruská plynová infrastruktura.....	46
5.4. Shrnutí kapitoly.....	46
6. NORD STREAM, SOUTH STREAM, NABUCCO – VÝZNAM PLYNOVODŮ PRO ENERGETICKOU BEZPEČNOST STÁTŮ EU.....	48
6.1. Nord Stream.....	49
6.1.1. Trasa plynovodu a technické parametry.....	49
6.1.2. Význam plynovodu.....	50
6.2. South Stream.....	51
6.2.1. Trasa plynovodu a technické parametry.....	51
6.2.2. Význam plynovodu.....	52
6.3. Od Nabucca k projektu Nabucco West.....	54
6.3.1. Nabucco.....	54
6.3.2. Nabucco West – trasa plynovodu a technické parametry.....	55
6.3.3. Nabucco West – význam.....	57
6.4. Shrnutí kapitoly.....	59
7. SEVEROJIŽNÍ PLYNOVÝ KORIDOR.....	62
7.1. Trasa koridoru a technické parametry.....	63
7.2. Postoj EU.....	64
7.3. Propojení národních plynových soustav.....	65
7.4. LNG terminály.....	66
7.4.1. LNG terminál v polském Świnoujście.....	66
7.4.2. LNG Adria.....	66
7.4.3. LNG terminál v Constantě.....	68
7.5. Výhody a nevýhody LNG.....	72
7.5.1. Finanční nákladnost LNG projektů.....	72
7.5.2. Dlouhodobé vs. krátkodobé kontrakty.....	73

7.5.3. Bezpečnost námořní přepravy LNG.....	76
7.6. Vývoj situace na trhu s LNG a jeho potenciál do budoucna.....	78
7.6.1. Státy EU a zájem o LNG.....	79
7.6.2. Potenciální exportéři LNG pro evropský trh.....	81
7.7 Shrnutí kapitoly.....	86
8. ANALÝZA PŘÍNOSNOSTI JEDNOTLIVÝCH PROJEKTŮ PRO EU	88
8.1. Shrnutí kapitoly.....	90
9. SHRNU TÍ POZNATKŮ A ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ VÝZNAMU SEVEROJÍŽNÍHO PLYNOVÉHO KORIDORU.....	92
SLOVO ZÁVĚREM.....	96
Summary.....	98
Seznam použitých zkratk.....	99
Použité zdroje:.....	100
Projekt diplomové práce.....	107

ÚVOD

Žijeme ve světě, ve kterém je nerovnoměrné rozložení přírodního bohatství a nezbytných energetických zdrojů realitou, se kterou se jednotlivé státy v rámci svých možností musí vyrovnávat. Je patrné, že dostatečné zajištění energetických zdrojů a surovin je nezbytným předpokladem nejen k existenci, ale i úspěšnému rozvoji daných států. Každý stát by teď ve svém vlastním zájmu měl dbát na zajištění potřebných zdrojů. Nejlepší z variant je, pokud se potřebné zdroje nacházejí přímo na území daného státu, jelikož se jedná o nejlépe dostupné a bezpečné zdroje, kde záleží pouze na rozhodnutí daného státu, jak s takovými zásobami naloží.

Pokud stát nedisponuje potřebnými nalezišti, nezbyvá než tyto nezbytné zdroje dovážet. V tomto případě je pro stát spolehlivý takový import, který je pokud možno geograficky blízký a jeho producentem je další přátelsky nakloněný stát se stabilní politickou situací a schopností potřebnou poptávku bez větších problémů pokrýt. Při výběru transportních tras by, s ohledem na snížení nákladů a zaručení větší bezpečnosti těchto přepravních tras, mělo být pokud možno vybíráno takové řešení, které nabízí bezpečný transport dané suroviny přes politicky stabilní státy, přičemž často platí pravidlo, že čím méně transportních států na této trase leží, tím lépe. Jelikož ale často podmínky nejsou ideální, tak státy jsou ve skutečnosti nuceny hledat určitý kompromis mezi finanční nákladností jednotlivých projektů zaručujících přísun surovin, bezpečnostní přepravních tras a politickou situací a stabilitou v zemi, odkud surovina pochází

Z tohoto hlediska je jistě zajímavá právě Evropská unie, která je složena z mnoha států, které prošly rozdílným historickým vývojem, nachází se na rozdílném stupni rozvoje a mají i rozdílnou možnost přístupu k jednotlivým zdrojům. Ačkoliv je prozatím rozhodování o energetické bezpečnosti, zejména pak o tak důležitých otázkách, jako je tvorba energetického mixu, výsadním právem každého státu, Evropská unie se netají ambicemi, že z dlouhodobého hlediska usiluje o koordinaci těchto politik a o vytvoření společné energetické bezpečnosti EU. Že podobné snahy nejsou jednoduché, se ukazuje například právě v otázkách zabezpečení dodávek plynu jednotlivých členských států, kdy rozdílné členské státy mají odlišné představy o tom, jak si zajistit bezpečné dodávky plynu.

Tato práce si klade za cíl zanalyzovat projekt Severojižního plynového koridoru, přičemž se pokusí zodpovědět otázku, zda se jedná skutečně o reálný projekt, který by naplnil dlouhodobé cíle Evropské unie jako je snížení závislosti na dovozu plynu, aniž by přitom došlo k oslabení společné energetické bezpečnosti EU. Zda se jedná o projekt, který opravdu zajistí diverzifikaci zdrojů, najde podporu a shodu u členských států a vyřeší tíživé problémy EU s otázkou dodávek plynu. Práce se také pokusí zjistit, zda tento projekt ob stojí v konkurenci s dalšími projekty, jako jsou zejména Nabucco, South Stream a Nord Stream. Cílem práce není ani tak technické porovnávání plynovodů, ale spíše zhodnotit, zda je projekt Severojižního plynového koridoru v daném politickém rozpoložení Evropské Unie a ostatních států vůbec prosaditelný a reálný a jaký by byl jeho dopad na společnou energetickou bezpečnost EU.

Práce se bude skládat celkem z devíti kapitol. První dvě kapitoly představí určitý teoretický rámec, ze kterého práce bude vycházet, přičemž bude definován pojem energetické bezpečnosti a čtenáři bude také představena teorie regionálního bezpečnostního komplexu. Ve třetí kapitole budou čtenáři představeny významné dokumenty a usnesení, které měly vliv na formování společné energetické bezpečnosti EU. Tyto dokumenty budou podrobeny kritické analýze a v této kapitole bude zodpovězena otázka, zda se v případě EU dá skutečně hovořit o společné energetické bezpečnosti, nebo ne.

Čtvrtá kapitola se pokusí ukázat, že závislost členských států na ruském plynu je jednou z příčin, proč selhávají snahy o společnou energetickou politiku EU. Zhodnotí závislost členských států na plynu a čtenář bude seznámen se spotřebou plynu v Evropské unii, domácí produkcí, podílem na energetickém mixu i mírou dovozu. Tato kapitola ale hlavně nabídne analýzu, ve které se práce bude snažit zjistit, nakolik jsou jednotlivé členské státy závislé na ruském plynu a jaké v této závislosti mezi členskými státy panují rozdíly. Případně jaké mají tyto rozdíly vliv na rozdílné vnímání Ruska jako rizikového faktoru.

Pátá kapitola se pokusí přiblížit význam Ruska, jakožto dodavatele plynu pro Evropu. Pokusí se zodpovědět otázku, zda Rusko jako dodavatel plynu opravdu představuje rizikový faktor a ohrožení energetické bezpečnosti členských států. V šesté kapitole budou zhodnoceny plánované projekty produktovodů Nord Stream, South Stream a Nabucco. Práce se pokusí především zanalyzovat možný dopad realizace těchto produktovodů na

energetickou bezpečnost členských států. Pokusí se zodpovědět, zda se jedná o projekty, které povedou k posílení energetické bezpečnosti členských států nebo ne.

V sedmé kapitole bude představen projekt Severojižního plynového koridoru a veškerá jeho specifika. Čtenář se dozví jeho plánovanou trasu, postoj členských států k tomuto projektu a také to, jaké výhody a nevýhody s sebou tento projekt přináší. Bude blížeji představen trh s LNG i jeho současné trendy. Práce se pokusí zodpovědět otázku, zda tento projekt má či nemá potenciál zvýšit energetickou bezpečnost členských států.

Osmá kapitola nabídne srovnání projektů jednotlivých produktovodů z hlediska zajištění dostatečné diverzifikace, nahraditelnosti hlavního zdroje, spolehlivosti přepravních tras a dodavatelů a nákladnosti těchto projektů. Dílčí poznatky z těchto kapitol pak budou shrnuty v deváté kapitole, kde bude po zvážení všech zjištěných poznatků zhodnocen možný dopad Severojižního plynového koridoru na energetickou bezpečnost EU.

Metodologie diplomové práce

Práce bude pojata jako jednopřípadová studie, která bude postavena na hypotéze, že Evropská unie skutečně z dlouhodobého hlediska usiluje o společnou energetickou politiku a posilování společné energetické bezpečnosti EU, přičemž právě v otázkách dodávek plynu tato snaha často naráží na bilaterální jednání členských států, které preferují své vlastní zájmy nad zájmy unie. Problémovou otázkou je zejména přístup k Rusku, jakožto hlavním dodavateli plynu pro Evropu, kdy zejména východní členské státy (z historických, geografických a politických důvodů) usilují o zajištění dalších zdrojů plynu zejména mimo ruské území, aby se snížila závislost na dodávkách z této země.

Hypotéza tak bude vycházet z předpokladu, že pro reálný a efektivní projekt dodávek plynu pro EU je nutno najít takové řešení, které bude v souladu s dlouhodobou politikou EU a s cíli a preferencemi jednotlivých členských států. Jinými slovy by se mělo jednat o projekt, který nebude oslabovat společnou energetickou bezpečnost EU. Takovým projektem by měl být právě Severojižní plynový koridor, který zajistí jak požadavek nového zdroje zemního plynu, tak požadavek diverzifikace přepravní trasy i zdrojové země a zajistí tak snížení plynové

závislosti na Rusku.

Hypotéza bude stát na teoretických základech Kodaňské školy, která považuje za hrozbu pro stát ztrátu suverenity, přičemž vojenská bezpečnost již není tím jediným rozhodujícím faktorem ovlivňujícím suverenitu státu. Vedle státu se objevují i další referenční objekty a do popředí vstupují i environmentální, ekonomická, sociální témata a téma zajištění energetické nezávislosti, jakožto podmínky pro suverenitu a samostatnost státu.

Práce a hypotéza také budou vycházet z teorie tzv. Regionálního bezpečnostního komplexu, která sice připouští globální propojenost a bezpečnostní strukturu jednotlivých států, ale na druhé straně uznává, že státy mají i nadále největší obavy ze svých geograficky blízkých sousedů. Státy tak často preferují regionální, geograficky koherentní společenství, kdy jsou spojovány podobným geografickým prostředím, podobnými možnostmi i společnými hrozbami. Tato teorie by navíc mohla být i vysvětlením toho, proč například východní státy EU jsou více nedůvěřivé ke spolupráci s Ruskem, než západní členské státy.

Výzkumná otázka:

Je projekt Severojižního plynového koridoru skutečně reálným projektem, který posílí společnou energetickou bezpečnost EU a který zajistí diverzifikaci zdrojů a přepravních tras plynu, což povede ke snížení plynové závislosti na Rusku? Je tento projekt politicky, bezpečnostně a ekonomicky průchodný, zejména ve vztahu k rozdílným prioritám členských států EU a ve vztahu k ostatním projektům zaměřených na dodávky zemního plynu pro členské státy EU?

1. DEFINICE ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI

Předtím, než se práce začne blížeji zabývat Severojižním plynovým koridorem a jeho dopadem na energetickou bezpečnost EU, bylo by vhodné nejprve pojem energetické bezpečnosti nadefinovat a vysvětlit. Přitom se také zaměřím i na nejdůležitější nástroje pro efektivní zajištění energetické bezpečnosti.

O energetické bezpečnosti se začalo hovořit zejména po zkušenostech z ropných krizí v 70. letech. Tehdy se svět naplno přesvědčil o tom, jak mocnou politickou pákou energetické suroviny jsou a co se stane a může stát, pokud jsou dodávky energetických surovin ke spotřebitelskému státu přerušeny či omezeny, ať už z jakýchkoliv důvodů. K těsnějšímu napojení na vojenskou a ekonomickou bezpečnost došlo zejména v 90. letech. Vliv na to měla rostoucí spotřeba surovin, industrializace asijských zemí a nárůst cen energetických surovin v dané době.¹

Co se samotné definice týče, nejčastěji bývá uváděna definice Daniela Yergina, dle které lze definovat energetickou bezpečnost jako dostupnost dostatečných dodávek za přiměřenou cenu.² Co se konkrétních nástrojů týče, sám Yergin hovoří o několika klíčových bodech, kdy na prvním místě zmiňuje diverzifikaci dodavatelů a dodávek surovin. Dále hovoří, že pro zajištění stabilní energetické bezpečnosti jednotlivých států je nezbytné, aby státy měly v záloze dodavatele surovin, který je ochoten a schopen ve výjimečných situacích rychle dodat extra dodávky potřebné suroviny (například v případě výpadku nějakého zdroje), aby byla pokryta energetická poptávka. Případně aby existovaly dostatečné energetické rezervy jednotlivých států, které by byly schopny po dobu výpadku dodávek suroviny pokrýt své energetické potřeby.³

Dalším bodem, který je dle Yergina důležitý pro energetickou bezpečnost, je budování přátelských vztahů s národy a zeměmi, které produkují a exportují suroviny. Celé je to založené na myšlence, že obě strany – jak dodavatel, tak příjemce suroviny, mají zájem na tom, aby byl trh předvídatelný a bez větších výpadků a cenových výkyvů (exportér potřebuje stabilní trh pro vývoz své suroviny, kupující potřebuje stabilní dodávky těchto surovin). Stejně

1 Prorok, V. a kol.: *Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti*, s. 9.

2 Yergin, D.: *Ensuring energy security*, s. 70 – 71.

3 Kalicki, H. J. - Goldwyn, D. L.: *Energy and security: toward a new foreign policy strategy*, s. 55-56.

tak je důležité, aby se zúčastnění aktéři stejnou měrou podíleli na zajištění bezpečnosti přepravních tras od dodavatele ke spotřebiteli.⁴

Již je tedy zřejmé, že původní strohá Yerginova definice musí být chápána v širším slova smyslu, kdy nejde jen o to, aby si spotřebitel zajistil od dodavatele suroviny za přijatelnou cenu. Energetická bezpečnost se tedy nezabývá jen tím, odkud, od koho a za kolik potřebné suroviny kupovat, ale v okruhu jejího zájmu je i budování přátelských vztahů a stabilního prostředí s možnými dodavateli, stejně jako zajištění bezpečnosti přepravních tras. Yergin ještě dodává, že je také důležité brát zřetel na životní prostředí, rozvoj a zlepšování technologií nejen těžebních, ale i přepravních soustav, kdy by se mělo usilovat zejména o zvýšení efektivity výtěžnosti.⁵

Za zmínku stojí ještě definice energetické bezpečnosti dle International Energy Agency, která energetickou bezpečnost popisuje jako „*přístup k dostatečnému množství spolehlivé energie za přijatelnou cenu s ohledem na životní prostředí.*“⁶ Jak je vidět, životní prostředí je v této definici přímo explicitně zmiňováno a jak se později zmíním, environmentální faktor je také důležitou součástí energetické politiky EU. Zmiňovaný přístup k energetickým surovinám pak může být zajištěn dle doc. PhDr. Břetislava Dančáka, Ph.D. dvěma způsoby. Buďto je poptávka pokryta z vlastních nalezišť a zdrojů, nebo je nutné suroviny dovážet. I Břetislav Dančák zdůrazňuje, že v takovém případě je nutné dbát na to, aby bylo zachováno příznivé mezinárodní klima bez vážnějších konfliktů, které by mohly mít negativní dopad na ceny surovin.⁷

Otázka diverzifikace je tedy důležitá právě proto, že může dojít k neplánovanému ochlazení politických vztahů se zemí dodávající suroviny, což může (a v minulosti jsme toho byli již několikrát svědky) mít vliv na ceny a množství dodávané suroviny, případně mohou být tyto dodávky i zastaveny. Diverzifikace by tedy měla zajišťovat, že země by měla mít plynulý přístup k surovinám bez ohledu na politickou situaci a mezinárodní klima. Mgr. Petr Bihnack z Institutu politologických studií k tomu dodává zajímavý postřeh, že „*přílišný důraz na jeden zdrojový stát může vést k nestabilitě v jiném regionu, kde je těžba a export zdrojů významným*

4 Tamtéž.

5 Kalicki, H. J. - Goldwyn, D. L.: *Energy and security: toward a new foreign policy strategy*, s. 57.

6 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 11.

7 Dančák, B. - Závěšický, J.: *Energetická bezpečnost a zájmy České republiky*, s. 14.

*faktorem ekonomického rozvoje.*⁸ Jinými slovy bychom mohli říci, že ten, kdo poptává dodávky energie (ať už v jakékoliv podobě), by se neměl soustředit jen na jeden zdroj také z toho důvodu, že hrozí, že ostatní země těžící a vyvážející suroviny tak mohou přijít o významnou část příjmů na kterých je postavena jejich ekonomika, což může zpětně vést k větší nestabilitě těchto zemí, stejně jako například k nižším investicím na vývoj a modernizaci těžebních zařízení. Jelikož se většinou jedná o neobnovitelné zdroje, jednou se poptávka po energiích může náhle otočit i na tyto zatím „nevyužité“ státy, ale ty budou z bezpečnostního hlediska rizikové a jejich těžební soustavy a transportní trasy neefektivní, což by mohlo zpětně ohrozit energetickou bezpečnost právě těch zemí, které energie poptávají, ale doposud se o zásoby z těchto dodavatelských států nezajímaly. Nejde tedy jen o to, abychom si diverzifikací zajišťovali svou energetickou bezpečnost, ale abychom zároveň rozumnou diverzifikací stimulovali ekonomický rozvoj zdrojových zemí, stejně jako jejich investice do těžebních souprav a přepravních tras, které se nám jednoho dne mohou velmi hodit.

Je také nutné podotknout, že v reálném světě téměř neexistuje možnost jakési „absolutní energetické bezpečnosti“, protože zdroje nejsou nekonečné a žádný stát nevlastní všechny potřebné zdroje a suroviny. Mezinárodní situace je navíc proměnlivá. Státy spíše o energetickou bezpečnost usilují a měly by usilovat zejména o vyvážený energetický mix.⁹

1.2. Shrnutí kapitoly

V této kapitole jsem se pokusil definovat pojem energetická bezpečnost a jeho nejdůležitější rysy a nástroje. Z výše popsaného je patrné, že energetická bezpečnost dnes již zasahuje do mnoha významných oblastí a je na ní tedy nutné nahlížet ze širšího pohledu, zahrnujícího různé aspekty.

Bude-li práce nadále v souvislosti s plynem hovořit o energetické bezpečnosti, bude tím myšleno ono širší pojetí. Při zkoumání energetické bezpečnosti Evropské unie a dopadu jednotlivých plynových projektů a plynovodů, které budou v této práci zmíněny, se tedy

⁸ Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 14.

⁹ Loužek, M. - Bartuška, V. - Klaus, V.: *Energetická politika – sborník textů*, s. 15.

práce pokusí vzít na zřetel nejen to, aby byla zajištěna dostatečná těžba, případně dovoz plynu za přijatelnou cenu, ale pokusí se problematiku zohlednit i z politického hlediska a hlediska bezpečnostního zajištění daných projektů (bezpečnost přepravních tras). Pro tuto práci tedy v ideálním případě povede ke zvýšení energetické bezpečnosti takový projekt, který bude zajišťovat dostatečné množství potřebné suroviny (plyn), bude zajišťovat shodu mezi zainteresovanými státy a bude v souladu s politickými postoji dané země či společenství. Navíc daný projekt by měl také zaručit bezpečnost přepravních tras a umožňovat dostatečnou diverzifikaci jak přepravních tras, tak zdrojů.

2. TEORIE REGIONÁLNÍHO BEZPEČNOSTNÍHO KOMPLEXU

V této kapitole práce přiblíží teorii regionálního bezpečnostního komplexu, na které je postavena hypotéza této práce. Autory této myšlenky jsou zejména Barry Buzan a Ole Waever, představitelé tzv. Kodaňské školy, jejíž myšlenky začaly být aktuální zejména po pádu Sovětského svazu, kdy fakticky skončilo bipolární rozdělení světa. Představitelé Kodaňské školy odmítají názor, že stát je jediným aktérem mezinárodních vztahů a důraz dávají i na další referenční objekty, jako jsou například společnost, organizace, firmy a jednotlivci.

Právě Barry Buzan a Ole Waever zmiňují, že *po skončení studené války dojde k výraznější regionalizaci mezinárodních vztahů. Argumentuje se přitom tím, že kvůli kolapsu bipolárního uspořádání zmizela hlavní síla, která na globální úrovni mezinárodní vztahy strukturovala.*¹⁰ Jinými slovy by se také dalo říci, že v bipolárním systému ovládaným dvěma mocnostmi, nebyl prostor pro regionální spory, hrozby a konflikty, které po pádu bipolárního systému opět vyvstávají na povrch. Teorie regionálního bezpečnostního komplexu vychází z předpokladu, že většina států vnímá citlivěji „blízké“ (regionální) hrozby a rizika více, než hrozby a rizika vzdálená. Tedy, že státy jsou citlivější zejména k hrozbám, které hrozí od jejich

¹⁰ Buzan, B. - Waever, O. - Wilde, J.: *Bezpečnost – nový rámeček pro analýzu*, s. 18.

geografických sousedů. Politické a vojenské hrozby tedy působí snadněji na krátké, než na velké vzdálenosti.¹¹

Z tohoto důvodu vznikají regionální bezpečnostní komplexy, což je skupina států, *jejichž hlavní bezpečnostní náhledy a starosti jsou natolik provázané, že problémy národní bezpečnosti každého z nich nelze přiměřeným způsobem analyzovat či řešit odděleně.*¹² Jelikož mezinárodní prostředí a politický vývoj jsou proměnlivé, vyplývá z toho, že tyto bezpečnostní komplexy nejsou statické a mohou se v čase i prostoru měnit a upravovat, v reakci na nové bezpečnostní hrozby. Zde by stálo podotknout, že aktérem těchto bezpečnostních komplexů nemusí být jen stát. Ve svém širším pojetí této teorie Buzan uvádí i další aktéry bezpečnostních komplexů, kterými mohou být například národy, nevládní organizace, firmy, zločinecké organizace i jednotlivci. Stejně tako definuje jednotlivé oblasti, ze kterých mohou vzejít bezpečnostní hrozby a rizika, na základě kterých se bezpečnostní komplexy formují a definují. Tyto oblasti autor dělí do tzv. sektorů, které dělí dle povahy dané hrozby. Mezi hlavní sektory uvádí vojenský sektor, politický sektor, ekonomický sektor, environmentální sektor a společenský sektor.¹³ Je třeba podotknout, že tyto sektory se často velmi prolínají a v dnešním „propojeném“ světě již na ně nelze nahlížet zcela odděleně. Region v daném pojetí znamená *koherentní geografické teritorium, tvořené alespoň dvěma státy. Subregion označuje jednu část takového regionu, ať už zahrnuje více než jeden stát (v každém případě však ne všechny státy regionu) nebo nějaké transnacionální uskupení (určitou kombinaci států, části těchto států nebo obojího).*¹⁴

11 Buzan, B. - Waever, O. - Wilde, J.: *Bezpečnost – nový rámec pro analýzu*, s. 21.

12 Buzan, B. - Waever, O. - Wilde, J.: *Bezpečnost – nový rámec pro analýzu*, s. 21.

13 Buzan, B. - Waever, O. - Wilde, J.: *Bezpečnost – nový rámec pro analýzu*, s. 16 -18.

14 Buzan, B. - Waever, O. - Wilde, J.: *Bezpečnost – nový rámec pro analýzu*, s. 29.

2.1. Shrnutí kapitoly

Širší pojetí energetické bezpečnosti, se kterým budu v této práci pracovat a které jsem již nastínil výše, se tedy bude prolínat všemi zmíněnými sektory teorie regionálního bezpečnostního komplexu, přičemž se zaměří právě na ekonomický a politický sektor. Na druhou stranu, přestože práce bere na vědomí, že stát již není jediným aktérem mezinárodních vztahů (což je řečeno i v teorii regionálního bezpečnostního komplexu), pro potřeby této práce bude stát nadále považován za jednoho z hlavních aktérů, který má vliv na tvorbu energetické bezpečnosti.

Autor si je vědom, že v otázce energetické bezpečnosti mohou do hry vstupovat různé organizace zabývající se životním prostředím, nadnárodní společnosti, organizace, lobbistické skupiny a zejména těžební společnosti a energetické korporace. Ale nadále platí, že tvorba energetického mixu a přístupu k energetické bezpečnosti je výhradním právem každého státu a stát jako hlavní aktér je pro potřeby této práce dostačující. Stát pak je považován za racionálního aktéra hájícího své zájmy a potřeby.

Práce bude vycházet z toho, že Evropská unie je platný regionální bezpečnostní komplex, jelikož spojuje geograficky blízké státy, které čelí stejným či podobným hrozbám a výzvám. Přesto práce bude ilustrovat, že ačkoliv členské státy EU spojuje plno stejných zájmů a cílů, právě v otázce energetické bezpečnosti není unie zcela jednotná a z různých příčin lze v tomto ohledu hovořit minimálně o dvou subregionech, o čemž tato práce bude později ještě hlouběji pojednávat.

3. SPOLEČNÁ ENERGETICKÁ BEZPEČNOST EU?

V této části se práce bude zabývat snahami Evropské unie o společnou energetickou bezpečnost. Jak již bylo nastíněno výše, práce nahlíží na EU jako na regionální bezpečnostní komplex, kdy tedy státy vstupují do tohoto společenství, aby mohly společně efektivněji čelit podobným či stejným rizikům, výzvám a hrozbám. Pro potřeby této práce není důležité, abychom se věnovali všem historickým událostem a souvislostem, které vedly ke snaze o společnou energetickou bezpečnost, ale spíše zde zmíním nejdůležitější milníky, které dovedly tyto snahy do podoby, v jaké se (pokud o ní lze hovořit) energetická bezpečnost EU nachází dnes.

3.1. The European Energy Charter Treaty

Za první takový milník lze považovat tzv. *The European Energy Charter Treaty*, která byla podepsána v roce 1994. Tato dohoda byla především reakcí na rozpad Sovětského svazu. Situace byla taková, že na území nově vznikajících států se nacházela ložiska se strategickými surovinami, ale tyto státy neměly potřebné technologie a kapitál pro těžbu, zatímco západní členské státy tyto technologie i finance vlastnily, ale naopak potřebovaly přístup k těmto zdrojům. Cílem tedy bylo, aby státy EU poskytly finance a technologie k vybudování těžebních i přepravních soustav ve východní Evropě. Nejen že by tak EU získala nové zdroje strategických surovin, ale zároveň by se posílila ekonomická soběstačnost nově vzniklých republik, což by přineslo větší stabilitu do regionu.¹⁵ V dohodě se hovoří o tzv. Právu na tranzit (článek 7), kdy by participující státy měly umožnit tranzit surovin od dodavatele ke spotřebiteli přes své území. Tranzitní země nesmí tento tranzit jakkoliv blokovat, ani diskriminovat zahraniční energetické společnosti, pokud tím není přímo ohrožena bezpečnost tranzitní země. Stejně tak se hovoří o poskytnutí záruk investorům (článek 12 a 13), že v případě vojenského konfliktu či znárodnění, budou investoři odškodněni.¹⁶ V dohodě (článek 26 a 28) se také hovoří o řešení sporů mezi investory a státem. Pokud se obě strany nejsou schopny dohodnout, mohou se obrátit na národní soud třetí strany (jiný ratifikující stát),

15 Nowak, B.: *Forging the External Dimension of the Energy Policy of the European Union*, s. 60.

16 Axelrod R. S.: *The European Energy Charter Treaty – Reality or illusion?*, s 499.

případně na mezinárodní soud. Dohoda se zabývá i ochranou životního prostředí a volá po tvorbě mezinárodních norem a kritérií (článek 19), avšak problémem této dohody bylo, že šlo pouze o „doporučení“ bez širší a hlubší koncepce.¹⁷

Tato dohoda tedy usilovala o liberalizaci trhu s energiemi a ulehčení obchodování a transitu s těmito komoditami. Zároveň je důkazem toho, že EU si uvědomuje svoji závislost na dodávkách energie a že je nutné usilovat o dobré vztahy s dodavatelskými státy, stejně jako o stabilní politickou i ekonomickou situaci v těchto dodavatelských zemích. Za zmínku stojí, že Rusko tuto dohodu nikdy neratifikovalo, zejména právě z toho důvodu, že by tím tak dalo souhlas, že území Ruska mohou ostatní státy používat jako tranzitní trasy dodávek zejména do EU. Zejména plyn z kaspické oblasti a centrální Asie by tak začal silně konkurovat dodávkám ruského plynu do EU, což si Rusko samozřejmě nepřejí.¹⁸ Ačkoliv dohoda měla často spíše doporučující charakter, projevila se zde významně snaha o společný postup v otázkách energetické bezpečnosti členských států.

3.2. Zelené knihy

Další z důležitých dokumentů týkající se energetické bezpečnosti EU, je tzv. *Zelená kniha: Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*, která byla vydána v roce 2006, v reakci na „plynovou krizi“ mezi Ruskem a Ukrajinou, kdy došlo až k pozastavení dodávek plynu. Kniha navazovala na Zelenou knihu z roku 1995 (*Zelená kniha: Energetická politika pro Evropskou Unii*) a na Zelenou knihu z roku 2000 (*Zelená kniha: K evropské strategii bezpečnosti zásobování energií*). Tyto dvě knihy hovořily zejména o problému stále vzrůstající závislosti EU na importu energetických surovin a volaly po diverzifikaci zdrojů těchto surovin, zlepšování vztahů se dodavatelskými zeměmi, hledání nových zdrojů a transportních tras.

Zelená kniha z roku 2006 opět hovoří o problému vzrůstající závislosti, kde je

17 Axelrod R. S.: *The European Energy Charter Treaty – Reality or illusion?*, s 499.

18 Nowak, B.: *Forging the External Dimension of the Energy Policy of the European Union*, s. 61.

zmíněno, že pokud se nezmění nastolená energetická spotřeba EU, bude nutné tuto potávku zásobovat i ze zemí, které nejsou politicky stabilní a dají se označit za „rizikové“. Dále se zde hovoří o tzv. Principu „udržitelosti“. V tomto směru je nutné rozvíjet využívání obnovitelných zdrojů, snižovat hodnoty CO₂, hledání nových alternativních transportních tras i dodavatelských zemí, inovace a investice do technologií a snižování energetické spotřeby EU jako celku.¹⁹

Stejně tak se klade důraz na liberalizaci trhu s energiemi a na investice do „ekologicky šetrného“ způsobu těžby. Stanoveným cílem je také dokončení propojení plynových a elektrických rozvodních sítí členských států. V reakci na plynovou krizi se zmiňuje také tzv. „koncept solidarity“, kdy by si členské státy měly být více nápomocny v předávání informací, ochrany přepravních tras a kooperace v případě výpadků.²⁰

Lze tedy konstatovat, že všechny Zelené knihy usilují o společný přístup členských států k energetické bezpečnosti EU, ať už ve formě liberalizace trhu, propojení jednotlivých sítí, diverzifikaci a ochraně dodávek surovin. Stejně požadavky jsou kladeny i na společný přístup k šetrnějšímu přístupu k životnímu prostředí. Přestože Zelené knihy volají po kooperaci členských států, nutno dodat, že mají spíše konstatující charakter, než aby zaváděly nějaké obecně platné normy a pravidla, za jejich nedodržení by bylo možné členské státy sankcionovat.

3.3. Akční plán pro energetiku pro období 2007 – 2009

Akční plán byl přijat 9. 3. 2007 a šlo o první ucelený soubor energetické politiky na evropské úrovni, který se zaměřuje na konkurenceschopnost, udržitelnost a zabezpečení dodávek energetických surovin pro EU.²¹ Tento plán doporučuje posilovat a rozšiřovat mezinárodní „energetické vztahy“ EU, kde se zmiňuje zejména o Střední Asii a regionu Kaspického a Černého moře. Usilovat by se také mělo o druhou Dohodu o partnerství a

19 Evropská komise: *Green paper-A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, s 17.

20 Evropská komise: *Green paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, s 18.

21 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 30.

spolupráci s Ruskem a vybudovat bilaterální energetický dialog S Čínou, USA, Brazílií a Indií (zejména v oblasti snížení emisí skleníkových plynů, nízkoemisních technologií a obnovitelných zdrojů).²²

Dalším cílem je dokončit propojení vnitřního trhu se zemním plynem, kde se zmiňuje zejména význam oddělení produkce a provozování sítí. Akční plán nadále volá po diverzifikaci zdrojů i přenosových soustav. V Akčním plánu je také zmíněna tzv. „Strategie 20-20-20“. Jedná se o závazek členských států, které se dohodly na tom, že do roku 2020 sníží emise CO₂ o 20 procent (v případě úspěšného plnění lze přejít až k hranici 30 procent), zvýší se podíl energie z obnovitelných zdrojů na energetickém mixu o 20 procent a zvýší se energetická efektivita o 20 procent.²³

3.4. Lisabonská smlouva

Přijetí Lisabonské smlouvy mělo vliv na formování energetické bezpečnosti EU, jelikož její součástí byla také Smlouva o fungování EU (SFEU), která vstoupila v platnost 1. 12. 2009.²⁴ Energetické politice se věnuje hlava XXI, ve které je společná evropská energetická politika poprvé formálně konstituována a tvoří právní základ a rámec pro energetickou spolupráci. Mezi priority řadí zajištění bezpečnosti dodávek energie v EU, podporu propojení energetických sítí, liberalizaci trhu s energiemi a podporu energetické účinnosti a využívání nových technologií a obnovitelných zdrojů.²⁵

Podstatnou skutečností je, že energetika je výslovně zahrnuta do oblasti sdílených pravomocí. V některých otázkách tak členské státy vlivem LS ztrácejí možnost výhradně kontrolovat tuto velmi strategickou oblast. Většina opatření v oblasti energetiky přitom bude přijímána řádným legislativním postupem – tzn. společně Evropským parlamentem a Radou, která rozhoduje kvalifikovanou většinou. Výjimkou jsou opatření týkající se energetiky, která

22 Prorok, V. a kol.: *Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti*, s. 165.

23 Evropská komise: *Energy 2020*, s. 4., online text (květen 2013),
(http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2011_energy2020_en.pdf).

24 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 31.

25 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 32.

*mají fiskální charakter – ta vyžadují jednomyslná rozhodnutí Rady, tj. zůstávají výhradně pod kontrolou členských států.*²⁶

Přesto Lisabonská smlouva jasně zmiňuje, že tvorba energetického mixu a volba využívaných energií, zůstává nadále výhradně jen na daném členském státu a tato suverinita je nenarušitelná.²⁷ Další zajímavou součástí této smlouvy je tzv. „Klauzule solidarity“, ve které se uvádí, že pokud se některý členský stát dostane do problémů se zásobováním nezbytných surovin a energií, může Rada na návrh Komise navrhnout opatření, které by tomuto členskému státu pomohlo.²⁸ Toto opatření vzniklo tedy jako jakási alternativa snižující riziko pro členské státy EU, které jsou v současné situaci stále velmi závislé na dovozu energií. V otázce plynu jde o vysokou závislost na Rusku.

3.5. Shrnutí kapitoly

V této části práce se mapují nejdůležitější dokumenty, které poukazují na postupné formování a snahy EU o společný přístup k energetické bezpečnosti. Ze všech zmíněných dokumentů vyplývá, že EU si je vědoma rizik, které jsou spojeny s otázkou energetiky a tato rizika se snaží nebrat na lehkou váhu. Všechny zmiňované dokumenty varují zejména před zvyšující se energetickou závislostí EU a to zejména na Rusku. Hovoří o potřebě diverzifikace nejen zdrojů, ale i přepravních tras, stejně jako o nutných investicích do nových technologií, zajišťujících vyšší efektivitu a menší dopad na životní prostředí. Myšlenka společného postupu a plánování v těchto otázkách, se prolíná všemi zmiňovanými dokumenty, což dokazuje například již výše popsaná klauzule solidarity. Z těchto oficiálních dokumentů tedy nelze usuzovat, že by se na evropské úrovni otázce energetické bezpečnosti nevěnovala pozornost a neexistovaly zde snahy problematiku společně řešit.

Na druhou stranu je třeba podotknout, že stále zůstává spíše u snah a společná energetická bezpečnost EU je ještě v nedohlednu. Ačkoliv výše zmíněné dokumenty správně

26 Úřad vlády ČR: *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy (leden 2010)*, s. 50, online text (říjen 2012), (<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>).

27 Úřad vlády ČR: *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy (leden 2010)*, s. 50, online text (říjen 2012), (<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>).

28 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 34.

poukazují na problémy, které by členské státy EU měly nejlépe společně řešit, stále se jedná spíše o dokumenty, které mají popisný a deklarativní charakter, aniž by tvořily nějakou ucelenou koncepci, normy a pravidla, která by členské státy k něčemu reálně zavazovaly. Problémem téměř všech těchto dokumentů je, že nejsou založeny na SMART analýze, kdy by se definovaly, specifické, reálné, aktuální, měřitelné a termínované cíle, které je nutné postupně začít plnit. Dokumenty a východiska jsou velmi obecné a chybí konkrétní analýza a studie toho, jak zmíněným rizikům a výzvám čelit. Konkrétní závazky sice jsou například u European Charter Treaty (například již zmiňovaný závazek, že ratifikující stát nebude bránit transportu energií a surovin přes své území), ale zde je zase ten problém, že tento dokument odmítlo ratifikovat Rusko, což je jeden z nejdůležitějších aktérů a dodavatelů plynu pro EU.

Ve zmiňované „Strategii 20-20-20“ jsou cíle sice jasně specifikovány a dokonce je stanoven i termín, do kdy by měly být naplněny, nicméně v samotném dokumentu, který je této strategii věnován, se píše, že není pravděpodobné, že by se podařilo naplnit všechny vytyčené cíle.²⁹ V souvislosti s ekonomickou krizí a krizí Eurozóny je dosažení všech vytyčených cílů ještě méně pravděpodobné.

V Lisabonské smlouvě se sice hovoří o tom, že za určitých okolností lze na evropské úrovni ovlivňovat energetickou politiku, ale bohužel chybí popis konkrétních situací, nástrojů a pravidel, na základě kterých by k tomu mělo docházet. Stejná situace je i u tzv. klauzule solidarity, kde se hovoří o případné pomoci členským státům (zejména v případě výpadku dodávek), ale konkrétní situace není přesně definována, stejně jako není uveden rozsah pomoci a zapojení jednotlivých států. Suverenita členských států se zde střetává se snahami tuto suverenitu omezit.

Pokud se tedy podíváme na Evropskou unii, jakožto na regionální bezpečnostní komplex tak, jak jsme si ho nadefinovali, zjišťujeme, že členské státy jsou schopny společně definovat společné zájmy i hrozby. Dokonce v mnoha jiných oblastech dokážou společné cíle k prospěchu všech naplňovat (např. Schengenský prostor, volný pohyb pracovních sil a zboží atd.). I v otázce energetiky již bylo dosaženo pár významných cílů, jako například liberalizace trhu s ropou a uhlím, stejně jako sjednocení energetických sítí.³⁰ Jestliže regionální bezpečnostní komplex vzniká za účelem čelit společným hrozbám, pak lze konstatovat, že

29 Evropská komise: *Energy 2020*, s. 5., online text (říjen 2012), (http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2011_energy2020_en.pdf).

30 Kučerová, I.: *Energetická šachovnice Evropské unie*, s.3.

Evropská unie v mnoha ohledech vykazuje znaky regionálního bezpečnostního komplexu. Přesto právě v otázce zemního plynu není situace tak jednoznačná.

Zájmy jednotlivých států se v otázce plynu z mnoha příčin, které popíšu v příští kapitole, liší a liší se i pojetí hrozeb, což má za následek, že namísto společné energetické bezpečnostní politiky státy jednájí spíše jen ve svém národním zájmu (které mohou být často protichůdné). Příští kapitola se tak pokusí ukázat, že v případě zemního plynu se nelze na celou EU dívat jako na jeden homogenní regionální bezpečnostní komplex, ale je nutné v rámci EU vyzorovat určité subregiony, které se od sebe navzájem odlišují, případně jsou v některých otázkách i v přímém rozporu.

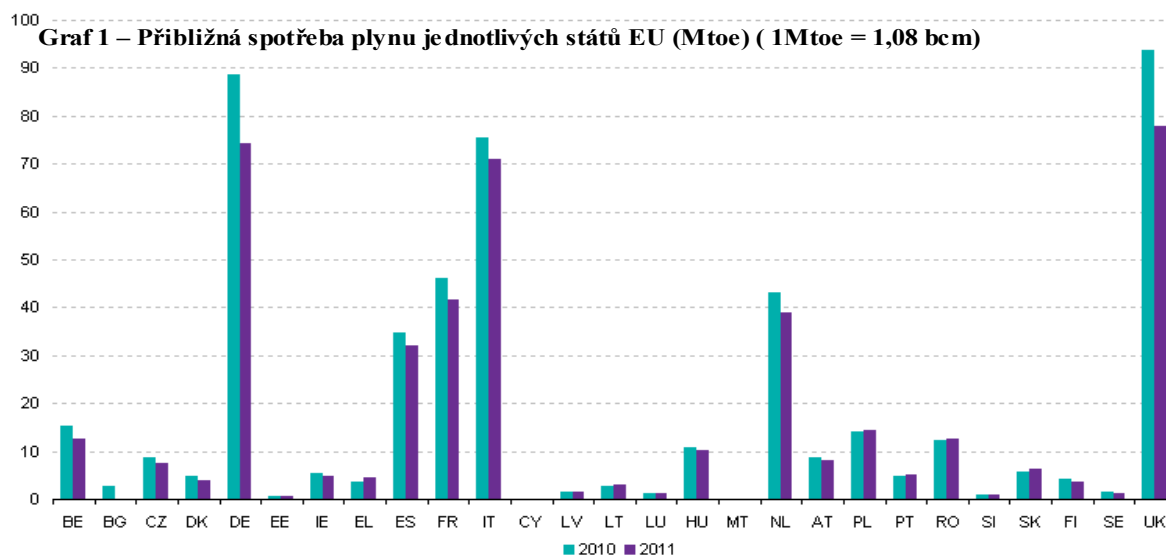
4. PLYN JAKOŽTO PŘEKÁŽKA SPOLEČNÉ ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI EU

Před tím, než práce představí hlavní příčiny rozporů mezi členskými zeměmi v otázce zemního plynu, si v této kapitole představíme, jak na tom EU s plynem celkově je, a jaká je prognóza do budoucna. V krátkosti bude představena současná spotřeba plynu i pravděpodobný budoucí vývoj spotřeby plynu v EU. Následně práce v krátkosti zmíní, jak je na tom Evropská unie z hlediska dovozu plynu a kdo jsou hlavními dodavateli. Nesmíme opomenout ani domácí produkci členských států EU a její pravděpodobný vývoj. V neposlední řadě je pro zhodnocení vlivu plynu na energetickou bezpečnost EU významné, nakolik bude narůstat význam plynu na energetických mixech členských států. Bude následovat analýza, na základě které se práce pokusí zjistit, jak jsou na tom jednotlivé členské státy v otázce závislosti na dovozu plynu.

4.1. Spotřeba plynu v EU

V této části se v krátkosti práce pokusí nastínit, jak se vyvíjí spotřeba plynu, nakolik je EU závislá na dovozu plynu a jak jsou tyto dovozy diverzifikovány. Celková spotřeba plynu v EU za rok 2011 činila 475,2 bcm.³¹ Co se spotřeby plynu týče, tak ta oproti roku 2010 poklesla přibližně o 10,5 procenta. Nelze však říci, že všechny členské státy snížily spotřebu zemního plynu. Ke skutečnému snížení došlo například ve Švédsku (až o 22,2 procent), Belgii (-18,3 procent), Dánsko (-17,7 procent). O více než 16 procent snížily spotřebu i Německo, Slovinsko a Velká Británie. Na druhé straně ale došlo k nárůstu spotřeby plynu zejména v Řecku (+24,3 procent), Slovensku (+ 11,7 procent), Litvě (+9 procent) a Rumunsku (+3,3 procent).³²

Na vyjmenovaných příkladech je tedy patrné, že snížení spotřeby plynu není celoevropským trendem a že míra potřeby a spotřeby, stejně jako podílu plynu v energetickém mixu (viz. níže) je u členských států rozdílná.

Provisional data for 2011

Zdroj: Eurostat, *Gross inland consumption, 2011, in million toe*, online text (duben 2013), ([http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Gross_inland_consumption,_2011,_in_million_toe_\(GCV\).png&filetimestamp=20120529133127](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Gross_inland_consumption,_2011,_in_million_toe_(GCV).png&filetimestamp=20120529133127)).

31 EUROGAS: *Natural Gas consumption in the EU27 and Switzerland*, s. 2., online text (říjen 2012), (<http://www.eurogas.org/uploaded/11P192%20-%20Press%20release%20on%20Evolution%20of%20Gas%20Consumption%202010.pdf>).

32 EUROSTAT: *Natural Gas consumption statistics*, online text (říjen 2012), (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Natural_gas_consumption_statistics).

Odborníci se víceméně shodují, že z dlouhodobého hlediska lze očekávat v budoucnosti spíše nárůst spotřeby zemního plynu v EU, než že by pokračoval dlouhodobý pokles. Prognózy udávají, že kolem roku 2030 by se spotřeba zemního plynu v EU měla vyšplhat přibližně k 625 bcm.³³ K tomuto růstu přispěje paradoxně i již zmiňovaná evropská „Strategie 20-20-20“, jejíž cílem je snížení emisí CO₂, což je cíl EU do roku 2020. Lze očekávat, že za účelem tohoto plnění členské státy budou snižovat spotřebu uhlí a o to více inklinovat k zemnímu plynu, který není tak ekologicky náročný.³⁴

Reálně tak hrozí situace, že za účelem naplnění jednoho cíle EU (snížení emisí CO₂), bude ohrožen jiný cíl, kterým je snížení závislosti na dovozu zemního plynu. Evropská unie se tak tedy může dostat do situace, kdy místo komplexního řešení problémů a vytyčených cílů, se bude jen problém „přelévat“ z jedné agendy do druhé.

4.2. Dovoz plynu do EU

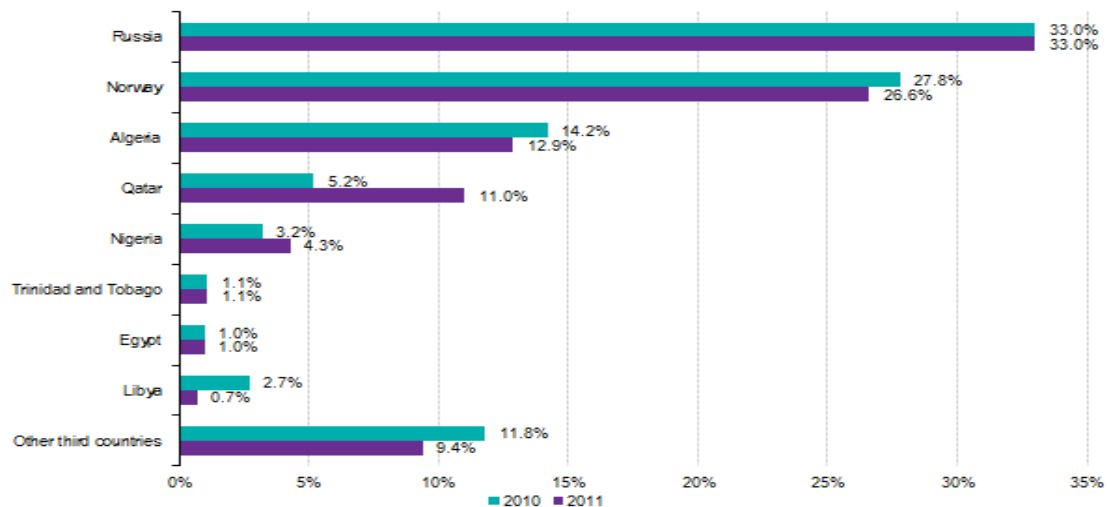
Je třeba zmínit, že Evropská unie se bez dovozu plynu neobejde, jelikož domácí produkce členských států nestačí na pokrytí domácí poptávky. Mezi největší dodavatele plynu do EU se řadí Rusko (33 procent), Norsko (26,6 procent) a Alžírsko (12,9 procent). Právě tyto tři země zajišťují významnou většinu celkového dováženého plynu (V roce 2009 se jednalo o 76,7 procent z celkového dovozu plynu do EU). Mezi další země dovážející plyn se řadí Katar, Libye, Trinidad a Tobago, Nigérie a Egypt.³⁵

33 EUROGAS: *Natural Gas demand and supply: Long Term Outlook to 2030*, s.2. online text (říjen 2012), (<http://www.eurogas.org/uploaded/Eurogas%20long%20term%20outlook%20to%202030%20-%20final.pdf>).

34 Neuman, M.: *Energy as the Defining Component in EU-Russian Relations After the Eastern EU Enlargement*, s. 34.

35 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 16.

Graf 2 – Podíl na dovozu plynu do EU

Provisional data for 2011

Zdroj: Eurostat, *EU-27 imports of natural gas - percentage of extra-EU imports by country of origin*, online text (duben 2013), (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:EU-27_imports_of_natural_gas_-_percentage_of_extra-EU_imports_by_country_of_origin,_2011.png&filetimestamp=20120604085013).

Co se způsobu přepravování plynu do Evropy týče, stále převládá tranzit pomocí pevných plynovodů nad LNG, což je i případ Ruska a Norska. Jiná situace je u Alžírsku, kde které naopak zaručuje až 2/3 veškerých dodávek plynu do EU ve formě LNG.³⁶ V dohledné době je nepravděpodobné, že by se složení a význam dodavatelských zemí nějak dramaticky změnil. Za zmínku samozřejmě stojí rostoucí trh s LNG, ale o tom se práce ještě podrobněji zmíní později.

Do budoucna bude také zajímavé sledovat narůstající těžbu břidlicového plynu v USA, která by mohla ovlivnit situaci na světovém trhu s plynem. Zatím zřejmě nelze očekávat, že by těžba pokročila natolik, že by se tato země mohla stát významným dodavatelem plynu pro evropský trh, jelikož se očekává, že v nejbližších letech produkce zemního plynu stále nebude schopna pokrýt tamní potřebu.³⁷ Tato těžba ale přesto může mít pozitivní dopad na evropský

36 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 16.

37 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 16.

trh, jelikož vzrůstající těžba v USA může mít dopad na nižší poptávku po dováženém plynu do USA. Tím by se mohl uvolnit právě ten plyn, který měl původně směřovat do USA a nyní bude hledat nové odbytiště. Vzrůstající produkce zemního plynu v USA může mít také příznivý dopad na samotnou cenu plynu.

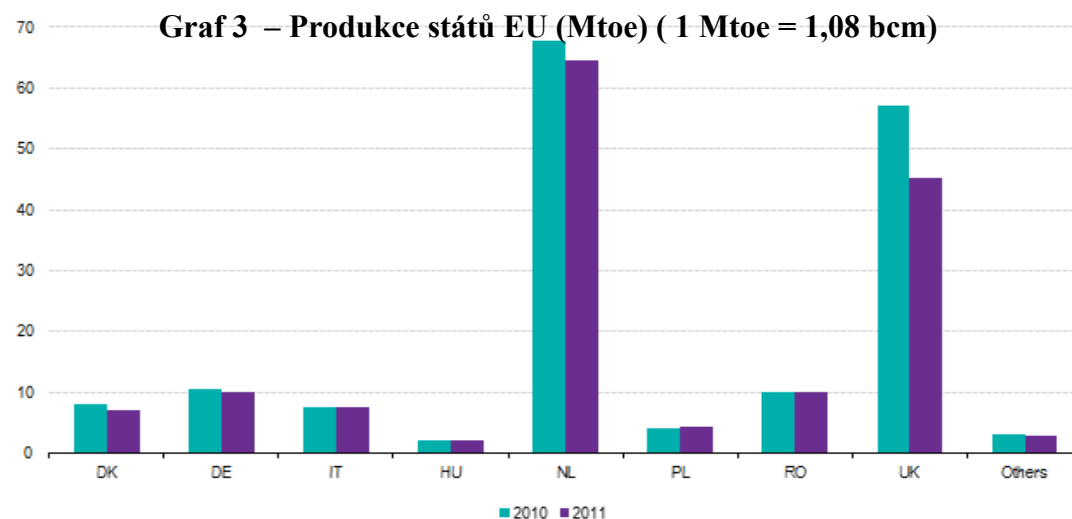
4.3. Vývoj domácí produkce plynu v EU

Je třeba říci, že jednoznačným trendem členských států EU, je pokles domácí produkce plynu. Například v Nizozemí by mezi lety 2015 a 2030 mělo jít o pokles až 25 bcm/y a u Velké Británie se odhaduje pokles produkce plynu až o 50 bcm/y. Tyto dvě země přitom v současnosti představují až 70 procent celkové produkce plynu v EU.³⁸

Dle odhadů by produkce Evropské unie měla do roku 2020 klesnout až na 57 procent objemu, který byl vytěžen v roce 2004. Ačkoliv tento výpadek bude sice částečně pokryt zvýšenou produkcí Norska, která by se měla zvednout až o 25 bcm/y (mezi lety 2007 a 2015), dá se očekávat, že produkce bude nadále klesat a závislost zejména na potrubní přepravě z produkčních oblastí mimo EU poroste.³⁹ Do budoucna je sice možné počítat i s možnými alternativními zdroji zemního plynu, jako jsou například odhadované zásoby břidlicového plynu v Polsku, ale zatím se jedná spíše o nepotvrzené spekulace, které je nutno nejprve ověřit, nehledě na to, že i v takovém případě by bylo otázkou, s ohledem na životní prostředí a celkovou výtěžnost a návratnost takového zdroje, zda je taková těžba vůbec reálná.

38 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 87.

39 Tamtéž.

Zdroj: Eurostat, *Primary production, 2011, in million toe*, online text (duben 2013),

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?

[title=File:Primary_production_2011_in_million_toe_\(GCV\).png&filetimestamp=20120604085201](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Primary_production_2011_in_million_toe_(GCV).png&filetimestamp=20120604085201)).

4.4. Vývoj podílu plynu na energetickém mixu členských států EU

Jak práce doposud ukázala, dá se očekávat, že v nejbližších letech poroste spotřeba plynu v zemích EU, přičemž současně s tím poklesne produkce plynu členských států. V této části práce nabídne čtenáři další důležitý faktor, kterým je vývoj podílu plynu na energetickém mixu EU.

I z tohoto pohledu je nutné konstatovat, že celkový podíl energetických mixů členských států Evropské unie se bude v nadcházejících letech zvyšovat. Jedná se o dlouhodobý trend. Například v roce 2005 byl podíl plynu na energetickém mixu kolem 25 procent. V roce 2020 se pak počítá až s podílem 28 procent.⁴⁰ Za zmínku ještě stojí, že význam plynu vzroste i na podílu mixu zdrojů k výrobě elektrické energie a přiblíží se tak k 25 procentům, přičemž nejdůležitější zdroj na výrobu elektrické energie je uhlí s podílem 31

⁴⁰ Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 88.

procent.⁴¹

4.5. Analýza závislosti členských států na ruském plynu

Jak již bylo naznačeno výše, Rusko je dlouhodobě jedním z nejvýznamnějších dodavatelů plynu pro členské státy EU. V této části se práce pokusí nabídnout analýzu, která by měla dát odpověď na otázku, zda je míra závislosti na ruském plynu rovnoměrná mezi všemi členskými státy, nebo zda v tomto ohledu existují významné výkyvy.

Úvodem analýzy je třeba říci, že zmiňované údaje se vztahují k hodnotám z roku 2008. Sice existují i aktuálnější údaje, ale při mém bádání se mi nepodařilo najít dostatečně komplexní a kompletní důvěryhodný zdroj, na kterém bych mohl analýzu postavit. Navíc, cílem není podat co nejaktuálnější data, ale spíše poukázat na dlouhodobý platný trend, který se prolíná i posledními roky, proto jsou údaje z roku 2008 pro analýzu dostačující. Cílem analýzy není čtenáře zahlcovat čísly a daty, ale nabídnout ucelený přehled o tom, nakolik je který stát závislý na dodávkách ruského plynu a jaké panují v tomto směru mezi členskými státy rozdíly. Jelikož i dostupné údaje z oficiálních zdrojů jsou udávány jako „přibližné“ (a i tyto „přibližné“ údaje se v mnoha studiích mírně odlišují), dovoluji si v analýze uvést jen procentuální zaokrouhlené vyjádření, které je však pro záměr této práce dostačující. Součástí analýzy bude i to, jak jednotlivé členské země Rusko jako dodavatele vnímají.

Ačkoliv výsledkem analýzy bude určité rozdělení členských států dle míry závislosti na ruském plynu, autor si uvědomuje, že je to jen „orientační“ rozdělení na základě zjednodušeného a zúženého pohledu, a navíc uznává, že pohyb států mezi jednotlivými skupinami je možný. Cílem není exaktní seřazení států dle míry závislosti, ale dokázání tvrzení, že státy se v míře závislosti na Rusku v otázce plynu liší, stejně jako se liší vnímání Ruska jakožto rizikového dodavatele plynu.

41 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 16.

Analýza sledovala 3 ukazatele:

1. **Nakolik je který stát závislý na dodávkách plynu (import)** – Hypotéza je taková, že pokud stát dokáže například vlastní produkcí pokrýt svou veškerou spotřebu plynu, pak o otázce závislosti na ruském plynu nelze hovořit. Pokud stát ale silně závisí na dovozu plynu, závislost na ruském plynu je možná.
2. **Nakolik je daný stát konkrétně závislý na dodávkách ruského plynu** - Ačkoliv jsou některé státy závislé na dováženém plynu, nemusí to znamenat, že tento plyn musí pocházet jen z Ruska. Může se stát, že stát závislý na importu plynu může mít tento import zajištěný z jiných zemí, než je Rusko. Díky tomuto ukazateli se nám tedy podaří vyfiltrovat jen ty státy, které jsou silně závislé na dovozu, přičemž Rusko má na tomto dovozu významný podíl.
3. **Podíl spotřeby plynu v energetickém mixu dané země** - Může se stát, že ačkoliv je nějaký stát silně závislý na dodávkách ruského plynu, podíl spotřeby v jeho energetickém mixu může být minimální. Výsledky by tak mohly být zavádějící – závislost na ruském plynu může být sice vysoká, ale energetický mix na plynu až tak závislý být nemusí. Stejně tak může nastat situace, kdy bude import do nějaké země minimální, ale s ohledem na energetický mix, kde může hrát plyn klíčovou úlohu, význam těchto dodávek z Ruska začne stoupat.

Jak už bylo řečeno, pro zajištění energetické bezpečnosti je nutné, aby měl stát zajištěnou vlastní produkci potřebné komodity, případně aby byl zajištěn bezpečný odběr dané komodity po bezpečné trase od spolehlivého dodavatele. Přičemž vyšší diverzifikace jak zdrojových oblastí, tak přepravních tras, samozřejmě mají příznivý vliv na energetickou bezpečnost.

Z těchto zmíněných skutečností tedy lze očekávat, že státy, které mají zajištěnou

dostatečnou diverzifikaci a případně vlastní zdroje plynu (popřípadě plyn v jejich energetickém mixu nehraje velkou roli), nebudou na ruském plynu tolik závislé a nebudou Rusko jakožto dodavatele plynu vnímat jako ohrožení své energetické bezpečnosti. Na druhé straně je pravděpodobné, že pokud některé státy nemají zajištěnou vlastní produkci plynu, ani dostatečnou diverzifikaci a jsou tedy silně odkázané na dodávky ruského plynu (příčemž podíl plynu v jejich energetickém mixu je vysoký), že tyto státy budou reagovat velmi citlivě na jakékoliv možné zvýšení závislosti na ruském plynu a budou se snažit spíše najít taková řešení, která umožní diverzifikaci zdrojové oblasti. Jinými slovy pro ně závislost na ruském plynu bude představovat ohrožení energetické bezpečnosti.

Pro filtrování výsledků použiji modifikované „Pravidlo třiceti procent“, kdy *pro zajištění maximální energetické bezpečnosti země by neměl podíl žádného zdroje v energetickém mixu země překročit 30 procent, a také by podíl dovozu surovin z jedné země neměl být vyšší než 30 procent.*⁴² Jelikož se ale dostupná data z různých zdrojů liší, a výsledky jsou ještě zaokrouhlené, rozhodl jsem se, že pro potřeby této analýzy budeme pracovat s hodnotou 25 procent. Jinými slovy – Budou nás zajímat zejména takové situace, kdy jsou státy závislé na importu plynu z více než 25 procent a závislé na ruském plynu z více než 25 procent. Stejně tak, pokud plyn v jejich energetickém mixu přesahuje úroveň 25 procent.

42 Binhack, P.: *Energetická bezpečnost*, přednáška (29.9. 2010).

Tabulka 1 - Závislost členských zemí na dovozu zemského plynu v roce 2008

Země	závislost na dováženém plynu (2008) (%)
Estonsko	100
Lotyšsko	100
Litva	100
Slovinsko	100
Belgie	100
Lucembursko	100
Finsko	100
Švédsko	100
Řecko	100
Španělsko	100
Portugalsko	100
Slovensko	99
ČR	98
Francie	98
Bulharsko	95
Irsko	92
Itálie	89
Německo	85
Rakousko	82
Maďarsko	81
Polsko	71
Nizozemí	55
Rumunsko	28
Velká Británie	26
Dánsko	0
Kypr	0
Malta	0

Zdroj: EUROSTAT: *Energy – Yearly statistics 2008*, online text (říjen 2012),

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-PC-10-001/EN/KS-PC-10-001-EN.PDF).

Tabulka 1 lze také interpretovat tak, že pokud je stát závislý na 100 procent, znamená to, že nemá žádné vlastní zdroje, tudíž veškerá jeho spotřeba je pokryta z dováženého plynu. Většina členských států je silně závislá na dovozu plynu, tedy až na výjimky domácí zdroje plynu nestačí na pokrytí spotřeby dané země. Nejhuře je na tom Litva, Lotyšsko, Slovinsko, Belgie, Lucembursko, Finsko, Švédsko, Řecko, Španělsko a Portugalsko.

Na druhou stranu nám tento ukazatel jasně říká, že Dánsko, Kypr a Malta na ruském plynu závislé nejsou, jelikož tyto země žádný plyn nedováží (v případě Dánska domácí produkce pokrývá spotřebu plynu. U Malty a Kypru je ale situace rozdílná. Tyto státy nemají žádné domácí zdroje plynu, ale zároveň spotřeba plynu je u těchto států tak zanedbatelná, že se do statistik ani nezapočítává).

Tabulka 2 - Podíl ruského plynu na celkovém dovozu plynu daných zemí v roce 2008

Země	podíl ruského plynu na celkovém plynovém dovozu (2008) (%)
Lotyšsko	100
Litva	100
Bulharsko	100
Estonsko	100
Slovensko	100
Finsko	100
Řecko	88
Rumunsko	78
Maďarsko	77
ČR	77
Polsko	73
Rakousko	72
Slovinsko	51
Německo	42
Itálie	32
Nizozemí	24
Francie	18
Belgie	0
Dánsko	0
Irsko	0
Španělsko	0
Kypr	0
Lucembursko	0
Malta	0
Portugalsko	0
Švédsko	0
Velká Británie	0

Zdroj: BP: *BP Statistical Review of World Energy June 2009*, online text (říjen 2012), (http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2009_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2009.pdf).

Jak bylo řečeno, budou nás zajímat ty státy, jejichž závislost je vyšší než 25 procent. Jak tedy z této tabulky vyplývá, při hledání států závislých na ruském plynu se již budeme soustředit jen na 17 členských států (v tabulce od Nizozemí nahoru). Zajímavostí zůstává, že Litva, Lotyšsko, Bulharsko, Estonsko, Slovensko a Finsko jsou na ruském plynu závislé na sto procent. Ve spojení s údaji z předchozí tabulky, tak můžeme již teď konstatovat, že Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovensko a Finsko jsou na ruském plynu téměř plně závislé, ačkoliv pro zhodnocení této závažnosti je nutné ještě přihlídnout k poslednímu ukazateli v následující tabulce.

Tabulka 3 - Podíl plynu na energetickém mixu členských států v roce 2008

Země	Podíl plynu na energetickém mixu (2008) (%)
Nizozemí	42
Velká Británie	39
Maďarsko	39
Itálie	38
Rumunsko	31
Lotyšsko	29
Litva	28
Irsko	28
Slovensko	28
Belgie	25
Lucembursko	24
Španělsko	25
Německo	23
Rakousko	22
Dánsko	21
Portugalsko	17
ČR	16
Bulharsko	15
Francie	15
Estonsko	13
Polsko	13
Slovinsko	11
Řecko	11
Finsko	11
Švédsko	2
Kypr	0
Malta	0

Zdroj: EUROSTAT: *Energy – Yearly statistics 2008*, online text (říjen 2012), (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-PC-10-001/EN/KS-PC-10-001-EN.PDF).

Podíl plynu na energetickém mixu (viz. Tabulka 3) slouží jako upřesňující ukazatel. Například Nizozemí je sice závislé na ruském plynu jen z 24 procent (viz. Tabulka 1), což je dle našeho kritéria (hodnota od 25 procent výše) ještě únosné, ale v energetickém mixu Nizozemska má plyn největší zastoupení ze všech členských zemích (42 procent viz Tabulka 3), což už je i nad míru „Pravidla třiceti procent“.

Zejména výsledky posledních dvou ukazatelů (míra závislosti na ruském plynu a míra zastoupení plynu v energetickém mixu) ukazují, že je obtížné přesně říci, zda je nějaká země na ruském plynu závislá či ne, jelikož závisí na úhlu pohledu, který preferujeme a ukazatelích, které zkoumáme a bereme v potaz. Přesto tato analýza nabídla zajímavé výsledky, na základě kterých se pokusím členské země rozdělit do 4 skupin, na základě vypořádaných odlišností.

Státy silně závislé na ruském plynu.

- **Litva, Lotyšsko, Slovensko, Rumunsko, Maďarsko, Itálie**

Státy, které ve všech třech sledovaných ukazatelích překročily „hranici únosnosti“ (25 procent) a minimálně u dvou ukazatelů vykazují extrémní hodnoty. Například Litva, Lotyšsko, Estonsko a Slovensko zabírají první místa jak v míře závislosti na dovozu plynu, tak v žebříčku závislosti na ruském plynu. Rumunsko a Maďarsko jsou mezi prvními zase v závislosti na ruském plynu a podílu plynu na energetickém mixu.

Státy závislé na ruském plynu

- **Bulharsko, Estonsko, Finsko, Řecko, ČR, Polsko, Rakousko, Slovinsko, Německo, Nizozemí**

Státy které dosahují vysokých hodnot alespoň ve dvou ze tří sledovaných ukazatelích, ale v jednom z ukazatelů nepřekračují „hranici únosnosti“ (25 procent). Zde stojí za zmínku například Finsko, které je stoprocentně závislé na dovozu plynu (Tabulka 1) a navíc tento plyn pochází výhradně z Ruska (Tabulka 2), ale podíl na energetickém mixu činí jen 11 procent (Tabulka 3), což je čtvrtá z nejnižších hodnot všech členských států. Ostatně většina států z této kategorie je charakteristická tím, že jsou závislé na importu a ruském plynu, ale podíl v energetickém mixu je poměrně nízký. Zvláštní postavení v tomto směru zaujímá Nizozemí, které sice je závislé na ruském plynu z přibližně „jen“ z 24 procent (Tabulka 2) a na importu z 55 procent (Tabulka 1), ale zase zaujímá první místo v podílu plynu na energetickém mixu (až 42 procent viz. Tabulka 3).

Státy nezávislé na ruském plynu

- **Belgie, Irsko, Španělsko, Lucembursko, Portugalsko, Švédsko, Velká Británie, Dánsko, Francie**

Ačkoliv tyto státy řadíme jako státy nezávislé na ruském plynu, neznamená to, že by tyto státy nebyly závislé na dodávkách plynu. Naopak, většinu z nich spojuje skutečnost, že jsou silně závislé na importu plynu (viz. Tabulka 1), ale tento plyn odebírají z jiného zdroje, než je Rusko. Za zmínku stojí Velká Británie. Ta není závislá na ruském plynu a na importu plynu závisí „jen“ z 26 procent, ale podíl plynu v energetickém mixu je druhý největší ze všech států (39 procent). Zvláštní místo pak v této skupině zaujímá Dánsko, které je schopno potřebný plyn pokrýt z vlastních zdrojů.

Státy nezávislé na plynu

- **Kypr, Malta**

Tuto zvláštní kategorii tvoří jen dva státy, které se vyznačují tím, že jejich spotřeba plynu je tak malá, že se ani nezapočítává do vybraných statistik. Plyn u těchto států nemá podíl na energetickém mixu, tudíž tyto země nepotřebují plyn ani dovážet a nelze v tomto směru tudíž ani hovořit o závislosti na Rusku.

Analýza tedy ukázala, že v otázce závislosti členských států EU na ruském plynu existují výrazné odlišnosti. V Evropské unii tedy existují státy, které lze označit jako na ruském plynu nezávislé, vedle členských států, které jsou naopak na ruském plynu silně závislé. Ze zjištěné analýzy lze tedy odhadovat odlišné vzorce chování u jednotlivých skupin. Dá se očekávat, že státy, jejichž závislost na ruském plynu je vysoká, budou mít tendenci usilovat o zajištění plynu od jiného dodavatele, aby diverzifikovaly riziko. U států, které na ruském plynu závislé nejsou vůbec, lze očekávat, že nebudou vystupovat tak razantně proti projektům, které by měly zajistit další plyn z Ruska. Naopak, státy závislé na dovozu plynu, které si doposud zajišťují plyn od jiných dodavatelů, mohou takovéto snahy o ruský plyn

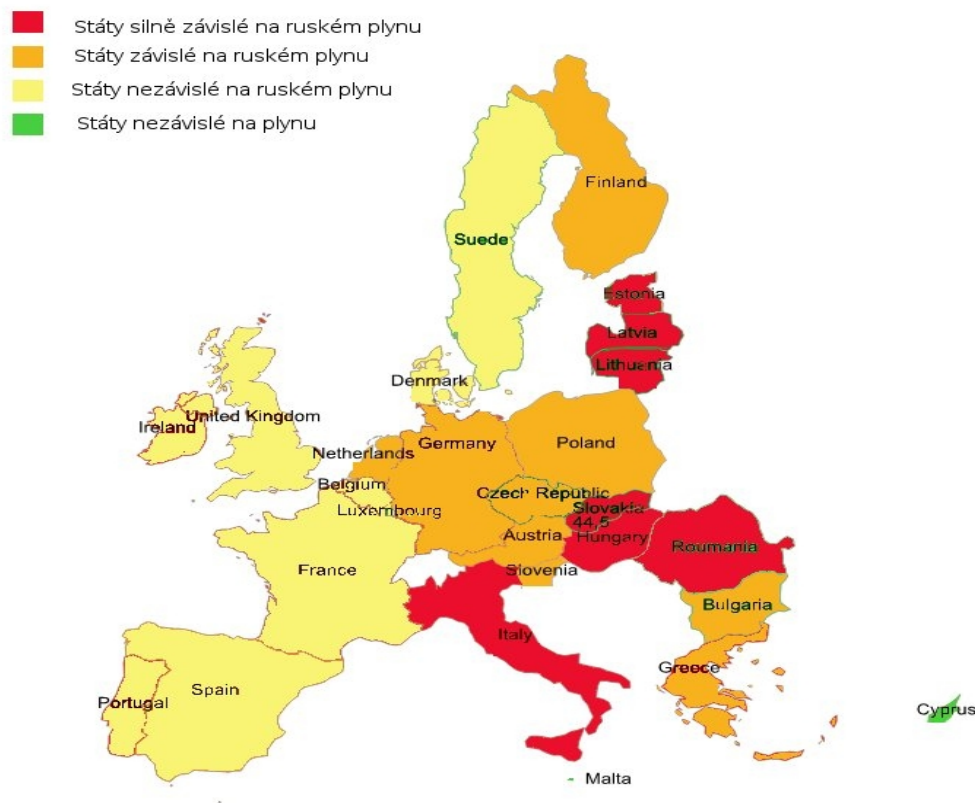
přímo podporovat, aby také dosáhly diverzifikace rizika za pomoci právě ruského plynu.

Provedená analýza poskytla i další zajímavé výsledky, zejména podíváme-li se na celou problematiku z pohledu geopolitického a z pohledu teorie bezpečnostního komplexu samotné.

4.5.1. Geopolitický pohled na analýzu závislosti členských států na ruském plynu

Analýza nám doposud dala určité povědomí o tom, nakolik jsou které státy na ruském plynu závislé a že existují v tomto směru jisté rozdíly. Další zajímavé skutečnosti se ale naskytou ve chvíli, kdy se podíváme na mapu členských států a jednotlivé skupiny si do této mapy zakreslíme (Obrázek 1). Výsledek je takový, že téměř všechny státy, které jsou silně závislé na ruském plynu, se nacházejí ve východní Evropě (pokud nepočítáme Itálii). Na druhou stranu lze stejně tak konstatovat, že většina států, které na ruském plynu nejsou závislé vůbec, se nachází v Evropě západní (ze západních členských států není jediný stát, který by patřil do skupiny „silně závislý“). Střední Evropu pak tvoří víceméně skupina států, kterou jsem v analýze nadefinoval jako „státy závislé na ruském plynu“. S trochou nadsázky tak lze konstatovat, že směrem od východní Evropy k západní klesá míra závislosti na ruském plynu.

Obrázek 1 – Státy EU a jejich míra závislosti na ruském plynu

Zdroj: Pro účely vzniku této mapky byla použita mapka, jež se nachází na http://www.wrsc.org/attach_image/eu-debt).

Pokud se podíváme do historie, zjistíme, že státy silně závislé na ruském plynu (kromě Itálie), byly všechny (mnohdy nedobrovolně) součástí tzv. Východního bloku, ve kterém hrála dominantní roli Moskva. Podobně je na tom i mnoho států z kategorie „státy závislé na ruském plynu“. Již z tohoto historického hlediska panuje v těchto zemích zakořeněná nedůvěra a obavy z Ruska, které je i geograficky velmi blízko. Vysoká závislost na plynu, historická zkušenost a geografická blízkost s Ruskem, jsou tak vysvětlujícími faktory, proč tyto státy mohou usilovat o omezení vlivu Ruska a usilují o diverzifikaci zdrojů plynu mimo tohoto dodavatele. Na druhé straně máme západní Evropu, která je na ruském plynu relativně nezávislá, nesdílí stejnou historickou zkušenost (nebyla součástí Východního bloku) a tyto země jsou od Ruska relativně geograficky vzdálené.

Pokud budeme vycházet z teorie bezpečnostního komplexu, která říká, že státy jsou citlivé zejména na hrozby, které pochází od jejich bezprostředních sousedů, dostává se nám

tak další odůvodnění toho, proč východní státy vnímají Rusko jako rizikový faktor citlivěji, než vzdálené západní státy.

4.6. Shrnutí kapitoly

Zmíněné skutečnosti potvrzují, že otázka zabezpečení dodávek plynu pro EU je opravdu oblastí, kde členské státy jen stěží nacházejí shodu. Analýza ukázala nejen rozdílnost členských států v míře závislosti na ruském plynu, ale také to, že právě velký rozdíl v této závislosti je zejména mezi východními členskými státy a západními členy EU. Je patrné, že východní státy jsou na ruském plynu silně závislé, což v kombinaci s historickou zkušeností, geografickou blízkostí a přístupem samotného Ruska způsobuje, že východní státy jsou v otázce dodávek plynu k Rusku více „nedůvěřivé“, než západní země, jejichž existence na ruském plynu tolik nezávisí a Rusko není jejich bezprostředním sousedem.

Na první pohled by se mohlo zdát, že pojetí EU jako regionálního bezpečnostního komplexu, má své trhliny, jelikož není naplněna ona podmínka společného vnímání hrozeb, ale je třeba dodat, že otázka plynu je jen jedna z mnoha agend EU. To, že se v rámci jednoho regionálního bezpečnostního komplexu vytváří různé podskupiny, které mohou mít rozdílný pohled na věc, nakonec teorie regionálního bezpečnostního komplexu nevyklučuje, jelikož sama hovoří o tzv. subregionech, které spojuje geografická blízkost a stejné pojetí hrozeb. Cílem analýzy ani této práce není definovat tyto subregiony v rámci EU, na to by bylo třeba mnohem hlubšího a širšího zkoumání, ale spíše poukázat na příčiny, které mají za následek to, že členské státy v otázce plynu znaky různých subregionů mohou naplňovat a z této podstaty je pak často těžké nalézt společnou řeč a tvořit společnou koordinovanou energetickou politiku.

Prozkoumáním všech zmíněných faktorů tedy bylo zjištěno, že státy EU jsou závislé na plynu a tato závislost na dodávkách plynu se bude spíše zvyšovat. Lze očekávat zvyšující se spotřebu plynu i narůstající podíl plynu na jejich energetických mixech, přičemž domácí produkce plynu bude spíše na sestupné tendenci. Práce také ukázala, že Rusko je dlouhodobě jedním z nejvýznamnějších dodavatelů plynu pro členské státy a tuto pozici by si mělo v

blízké budoucnosti udržet.

Co se ale liší je míra závislosti jednotlivých členských států. Nejen že v této závislosti existují znatelné rozdíly, ale tato rozdílnost se promítá i do geografického rozpoložení jednotlivých států. Státy s nízkou závislostí se většinou nacházejí v západní části Evropy, zatímco silně závislé státy ve východní části. S přihlédnutím k těmto zjištěným skutečnostem lze tedy konstatovat, že v EU skutečně existuje významná nerovnoměrnost mezi závislostí na ruském plynu, což může přinést vážné komplikace při snahách o vytvoření společné energetické bezpečnosti, ve které plyn dozajista hraje významnou roli.

5. RUSKO JAKO RIZIKOVÝ FAKTOR?

V předchozí kapitole nám analýza ukázala, že existují významné rozdílnosti v závislosti členských států na ruském plynu a byla zmíněna domněnka, že státy silně závislé na ruském plynu mohou z tohoto pohledu vnímat Rusko jako rizikový faktor. Tato kapitola se pokusí toto tvrzení více objasnit a zjistit, zda lze opravdu na Rusko nahlížet jako na rizikového dodavatele plynu či nikoliv.

Z tohoto důvodu ale bude nutné se na Rusko podívat z několika různých hledisek. V první řadě bude nutné zanalyzovat, nakolik je Rusko ochotno využívat svého nerostného bohatství a dodávek plynu ke svým vlastním politickým a ekonomickým cílům. Poté se práce pozastaví nad budoucím vývojem nejen těžby v Rusku, ale také poptávce po ruském plynu ze strany odběratelů, aby bylo možné zhodnotit, nakolik bude v dohledné době Rusko schopno uspokojit možnou vzrůstající poptávku po plynu. Vedle toho pak bude následně přiblížena i problematika ruské plynové infrastruktury.

5.1. Plyn a jeho dodávky jakožto politický nástroj Ruska

Již za dob SSSR fungovaly dodávky plynu do starých členských zemí EU vcelku bezproblémově i přes ideovou odlišnost a politické neshody, jelikož plyn byl životně důležitý nejen pro Evropu, ale i pro Sovětský svaz samotný, protože příjmy z exportu byly významnou součástí sovětského rozpočtu.⁴³ Z tohoto důvodu by bylo příliš zavádějící tvrdit, že Rusko je jakožto dodavatel naprosto nespolehlivý a že dává přednost politickým cílům.

Mezi EU a Ruskem lze totiž hovořit o vzájemné závislosti, neboli interdependenci. EU se neobejde bez ruského plynu a evropský trh je pro ruský export plynu stále nejvýznamnější. Obě strany by za dané situace přerušением obchodu s plynem trpěly a jak EU, tak Rusko si tuto situaci uvědomují. Problémem však zůstává odlišný přístup obou aktérů k této skutečnosti. Dochází zde ke střetu „liberálního“ pojetí trhů EU proti ruskému monopolistickému a sebestřednému pohledu na svět, který se soustředí zejména na vlastní zájmy, zisky a politický profit, než vzájemný prospěch a zisk obou zúčastněných.⁴⁴

Jinými slovy – zatímco si EU uvědomuje, že vzájemná závislost je realita, které prospěje jen společný přístup a řešení problémů, Rusko se odmítá se vzájemnou závislostí smířit a naopak se v duchu reálpolitiky snaží díky plynu upevnit svojí vyjednávací a politickou pozici. To pak bylo příčinou tzv. „plynových válek“ z roku 2006 a 2009. Tyto spory důvěryhodnost Ruska jako dodavatele samozřejmě nepodpořily, ale i tak by bylo zjednodušující Rusko označit jako nespolehlivého dodavatele. *Rusko je spolehlivým dodavatelem v tom smyslu, že drtivá většina energetického exportu dosáhla (a dosáhne) své destinace.*⁴⁵ Problém s plynem z Ruska tedy není v tom, že by hrozilo nedoručení ujednaných dodávek, ale spíše v tom, že může docházet k prodlevám, dočasnému přerušení či oslabení dodávek.

Vrátíme li se zpět k EU, zde mají nevýhodu zejména nové členské země (např. Slovensko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko), které nemají tak silnou vyjednávací pozici jako například Německo. Často jsou na ruském plynu stoprocentně závislé a navíc se jedná o tak malé trhy, že případné přerušení dodávek do těchto zemí by Rusku nezpůsobilo významné ztráty na příjmech za plyn, zatímco pro tyto na plynu závislé státy by přerušení dodávek mělo

43 Souleimanov, E.: *Energetická bezpečnost*, s. 139.

44 Souleimanov, E.: *Energetická bezpečnost*, s. 143.

45 Souleimanov, E.: *Energetická bezpečnost*, s. 139.

zdrucující dopad.⁴⁶ Rusko má potenciál pro vykonávání nátlakové politiky „obtěžujícího chování“, „technických problémů“, „smluvních sporů“, „diskriminační cenové politiky“, zaměřené na dosažení geopolitických, politických a ekonomických cílů, pro téměř všechny odběratele ruských energetických surovin. Mezi země EU, které byly přímým objektem politického a ekonomického nátlaku s pomocí energetických zdrojů, patřily pouze pobaltské země.⁴⁷

Z výše zmíněného je tedy patrné, že by bylo chybou nazývat Rusko nespolehlivým partnerem, u kterého ideologie a politické cíle mají přednost před ekonomickými přínosy obchodu s plynem. Rusko v minulosti prokázalo, že i přes silné politické neshody je schopné obchodovat i se zeměmi, se kterými z politického hlediska nemá zrovna nejlepší vztahy. Bylo by i křivdou označit Rusko za nespolehlivé v tom smyslu, že nasmlouvané dodávky plynu nedodává. Na druhou stranu ale zůstává skutečností, že Rusko si jakožto producent plynu uvědomuje své strategické postavení, které si hodlá udržet a díky kterému může na určité státy vyvíjet nátlak. Řeč je zejména o státech, které jsou silně závislé na ruském plynu, ale zároveň jejich odběr plynu není tak veliký, že by v případě přerušení těchto dodávek Rusko ztratilo nějakého zásadního odběratele.

Jak již bylo řečeno, zejména ve vztahu k Evropské Unii platí mezi Ruskem a EU vzájemná závislost a je nepravděpodobné, že by se Rusko jakkoliv pokusilo ohrozit vzájemné obchodování se členskými státy, jelikož ztráta evropského trhu by byla citelná ztráta významné části ruských příjmů. Nátlak lze tedy očekávat spíše v podobě krátkodobého přerušení dodávek, které sice mohou způsobit krátkodobé problémy, ale neohrozí to ukončení vzájemného obchodování.

46 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 46.

47 Souleimanov, E.: *Energetická bezpečnost*, s. 139 - 140.

5.2. Vývoj těžby plynu v Rusku

Rusko je hlavní dodavatel zemního plynu pro Evropskou unii, která je na jeho dodávkách závislá. Z tohoto pohledu je tedy nutné zanalyzovat i budoucí vývoj a scénáře tohoto zásobování, právě s ohledem na to, že poptávka po plynu ve členských zemích EU poroste, zatímco domácí produkce plynu v EU je na sestupné tendenci.

V roce 2008 činila ruská produkce plynu 601,7 bcm, přičemž k exportu na evropský trh směřovalo 130,8 bcm (z celkových 154,4 bcm). Dle predikce by v roce 2020 do Evropy z Ruska mělo směřovat mezi 195 bcm (pesimistický scénář) a 330 bcm (optimistický scénář).⁴⁸

V první řadě je třeba říci, že hlavní ruská ložiska plynu jako jsou Urengoj, Jamburg a Medvežje (více než dvě třetiny celkové produkce Ruska) jsou již dávno za svým produkčním vrcholem. Co se dalších nalezišť týče, ta již nejsou tak snadno přístupná a jejich těžba bude technologicky i finančně náročnější.⁴⁹ Jedná se zejména o pole Bovaněnkovo na poloostrově Jamal a Štokman v Barentsově moři. Zatímco těžba na poli Bovaněnkovo byla spuštěna v roce 2012, spuštění pole Štokman se odhaduje na rok 2017.⁵⁰ *Gazprom tak spolehá především na importy ze střední Asie a zvyšující se těžbu nezávislých producentů dosahující přes 100 bcm v roce 2008.*⁵¹

Otázkou také zůstává, jak se bude vyvíjet politika Gazpromu vzhledem k ostatním potenciálním trhům. Není tajemstvím, že Rusko se dlouhodobě snaží poohlížet i po jiných trzích, na které by mohlo dodávat svůj plyn. K tomu Rusko vede jednak snaha snížit svou závislost na evropském trhu, ale paradoxně k tomu mohou vést i snahy EU samotné, což se opět týká již zmiňované interdependence mezi Ruskem a EU. Pokud se totiž EU bude snažit diverzifikovat dodávky plynu a hledat nového dodavatele, je jisté, že Rusko to bude vnímat jako ohrožení své pozice na evropském trhu, které se bude snažit buďto opět upevnit (tedy snažit se zamezit takovým snahám EU), nebo případně začne uvažovat i o jiných variantách a trzích, kde by mohl ruský plyn nalézt svůj odbyt. To samozřejmě platí i naopak.

48 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 91.

49 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 90.

50 GAZPROM: *Bovanenkovo – Strategy*, online text (duben 2013).
(<http://www.gazprom.com/about/production/projects/deposits/bm/>).

51 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 90.

Jakékoliv snahy EU rozšířit okruh dodavatelských zemí plynu (například plynovod Nabucco či zájem o LNG plyn) jsou ruskem vnímány nelibě a to se na ně snaží samozřejmě ve svém zájmu reagovat právě třeba orientací na asijské trhy, kde (zejména v Číně), poptávka po dodávkách plynu rapidně stoupá. Tyto ruské kroky ale zpětně zvyšují obavy EU, která se tak ještě více bude snažit zajistit si i jiné zdroje plynu. Paradoxně právě obava ze vzájemné závislosti nakonec může vést k tomu, že se oba aktéři začnou oddalovat a hledat nové dodavatele či spotřebitele. Co se Ruska týče, to se v současné době soustředí právě na východní Asii a Dálný východ. V plánu je zejména spolupráce s Čínou, kdy již jsou domluveny předběžné dodávky ruského plynu a výstavba plynovodu Altaj. K tranzitu plynu do Japonska a Jižní Korei má pak sloužit LNG projek Sachalin II.⁵²

Z projekcí vývoje těžby a spotřeby zemního plynu v Rusku vyplývá, že s růstem exportních kapacit neporoste adekvátně produkce. Produkce bude v roce 2020 na úrovni 700 bcm zemního plynu z 600 bcm zemního plynu v roce 2008. Poroste ovšem i spotřeba plynu v Rusku. Domácí trh spotřebuje přibližně 2/3 celkové produkce. V roce 2020 bude tedy k exportu 250 bcm zemního plynu. I pokud připočteme reexportovaný turkmenský zemní plyn (40-50 bcm/y), neodpovídá výsledných 300 bcm/y plynu kapacitě plánovaných přepravních kapacit.⁵³

Ačkoliv je těžké předvídat budoucí vývoj a přesnou podobu jednotlivých projektů a jejich kapacity, některé studie poukazují na to, že současný trend těžby v Rusku v souvislosti s trendem rozšiřování exportních kapacit, by v krizovém scénáři mohl nakonec dopadnout i tak, že Rusko nebude mít dostatek plynu k tomu, aby pokrylo nasmlouvané kapacity. Ačkoliv se jedná o dlouhodobou předpověď a vývoj, je třeba mít toto riziko na paměti.

52 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 52.

53 Tamtéž.

5.3. Ruská plynová infrastruktura

Dalším významným faktorem je stav ruské plynové infrastruktury, která je zastaralá. Odhaduje se, že nutné investice do obnovy této infrastruktury budou do roku 2020 dosahovat až 70 mld USD.⁵⁴ Rusko dlouhodobě podceňuje reinvestice do těžebních a přepravních struktur, které stárnou a zisky z exportu plynu používá na jiná odvětví ekonomiky. Dle některých odborníků tak Rusko bude potřebovat nezbytnou investiční pomoc na obnovení své plynové infrastruktury. Bezpečnost a efektivita ruské plynové infrastruktury je i v zájmu EU, jelikož se od toho odvíjí zabezpečení dodávek plynu pro členské státy. Problémem ale zůstává ruský postoj k takovým snahám, jelikož Rusko dlouhodobě považuje své nerostné bohatství za významný faktor ruské zahraniční politiky a chce si nad ním udržet veškerou kontrolu.⁵⁵ Tento postoj Ruska charakterizuje i tzv. Zákon o strategickém průmyslu, který podepsal prezident Putin v roce 2008. Dle tohoto zákona není možné, aby se kterýkoliv zahraniční stát či firma podílely na investicích do klíčových ekonomických sektorů, jako je například právě těžba ropy či zemního plynu.⁵⁶ Další skutečností je i to, že neexistují přesné údaje o tom, nakolik jsou prozkoumané veškeré možné plynové zásoby v Rusku a jaké je tedy jeho skutečné množství.⁵⁷

5.4. Shrnutí kapitoly

Z výše zmíněného tedy lze učinit ten závěr, Rusko si velmi dobře uvědomuje význam evropského trhu, jakožto odběratele ruského plynu. Cílem Ruska je tento vliv spíše posilovat a tudíž není v jeho zájmu aby plyn do Evropy přestal proudit. Spíše naopak. Rusko nehodlá ztátit své postavení na evropském trhu a za tímto účelem si tedy nemůže dovolit jakýchkoliv drastických kroků, které by stavělo Rusko jako dodavatele v očích EU do špatného světla. Na druhé straně je ale Rusko připraveno v rámci možností hájit své zájmy na tomto trhu a plyn

54 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 52.

55 Kučerová, I.: *Energetická šachovnice Evropské unie*, s.6.

56 Tamtéž.

57 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 52-53.

může být jedním z nátlakových prostředků, jak prosazovat svůj vliv. Ať už se jedná o drobné výpadky v dodávkách plynu zejména u východních členských států, které jsou na ruském plynu silně závislé, nebo se jedná o prosazování takových řešení a plynovodů, které budou posilovat úlohu Ruska na evropském trhu s plynem, byť snahy evropských členských států mohou být opačné a může jít o přímou konkurenci jejich vlastních projektů.

Nelze tedy v dohledné době očekávat, že by se Rusko rozhodlo přerušit zásobování Evropy plynem, ale naopak ve snaze zajistit si větší vliv a odběr na evropském trhu, může Rusko jednat tak aby zamezilo některým projektům, o které EU usiluje (diverzifikační snahy EU). Ve svém důsledku tedy nelze hovořit o tom, že by se v současné době členské státy EU musely bát o to, že by mohly přijít o potřebné dodávky plynu, ale spíše tyto státy musí očekávat, že Rusko bude aktivně vystupovat proti jakýmkoliv snahám zajistit si jiný než ruský plyn.

Mnoho otázek se ale vznášejí nad budoucím vývojem. Před Ruskem samotným čeká mnoho výzev, kterým bude muset čelit, aby i v příštích desetiletích bylo schopno zaručit všem svým odběratelům bezpečné dodávky plynu. Jedná se zejména o renovaci ruské plynové infrastruktury a otevření nových nalezišť, díky kterým bude možno uspokojit vzrůstající poptávku. Z tohoto důvodu se nad Ruskem jako bezpečným dodavatelem plynu vznášejí do budoucna velké otázky.

Pokud si tyto skutečnosti dáme dohromady s předchozími zjištěními, nezbyvá než konstatovat, že státy, které jsou již tak silně závislé na ruském plynu, skutečně mohou vidět v Rusku, a jeho schopnostech zajišťovat do budoucna bezproblémový odběr plynu, reálnou hrozbu. Nejen silná závislost a nízká míra diverzifikace, ale i zmíněné skutečnosti, díky kterým přeci jen nelze nahlížet na Rusko jako zcela bezproblémového dodavatele plynu, tak budou motivovat zejména silně závislé státy se této závislosti zbavit. Ruský plyn se tak dle dosavadních výsledků opravdu stává silným tématem uvnitř EU, což v souvislosti se významnými rozdíly v závislosti členských států na ruském plynu opět potvrzuje, že toto téma může stát v cestě při tvorbě společné energetické bezpečnosti EU. Tato tvrzení se práce pokusí dokázat na rozboru významných plánovaných plynovodů a přepravních tras plynu do EU.

6. NORD STREAM, SOUTH STREAM, NABUCCO – VÝZNAM PLYNOVODŮ PRO ENERGETICKOU BEZPEČNOST STÁTŮ EU

V této kapitole se práce zaměří na tři významné plánované plynovody, které by měly zaručit přísun plynu do Evropy. Cílem není detailně popsat technické specifikace a detaily jednotlivých plynovodů, ale pro účely této práce bude podstatné čtenáře seznámit s tím, z jakých pohnutek a příčin jednotlivé projekty vznikaly a jakého cíle díky nim má být dosaženo. Po přečtení této kapitoly by mělo být jasné, jaké jsou největší výhody a nevýhody jednotlivých projektů a které státy z nich mohou profitovat, případně kterým zemím mohou jednotlivé projekty přinést problémy.

V této kapitole se práce také pokusí odpovědět na otázku, zda jsou projekty těchto plynovodů v souladu s energetickou politikou EU a tuto politiku podporují, případně zda se jedná o projekty, které spíše přináší střety zájmů mezi členskými státy a stávají se tak spíše problémem, který stěžuje cestu ke společné energetické bezpečnosti politice EU. Jak už bylo řečeno, palčivým tématem je pro EU závislost na ruském plynu a zejména v této souvislosti budou jednotlivé projekty zkoumány.

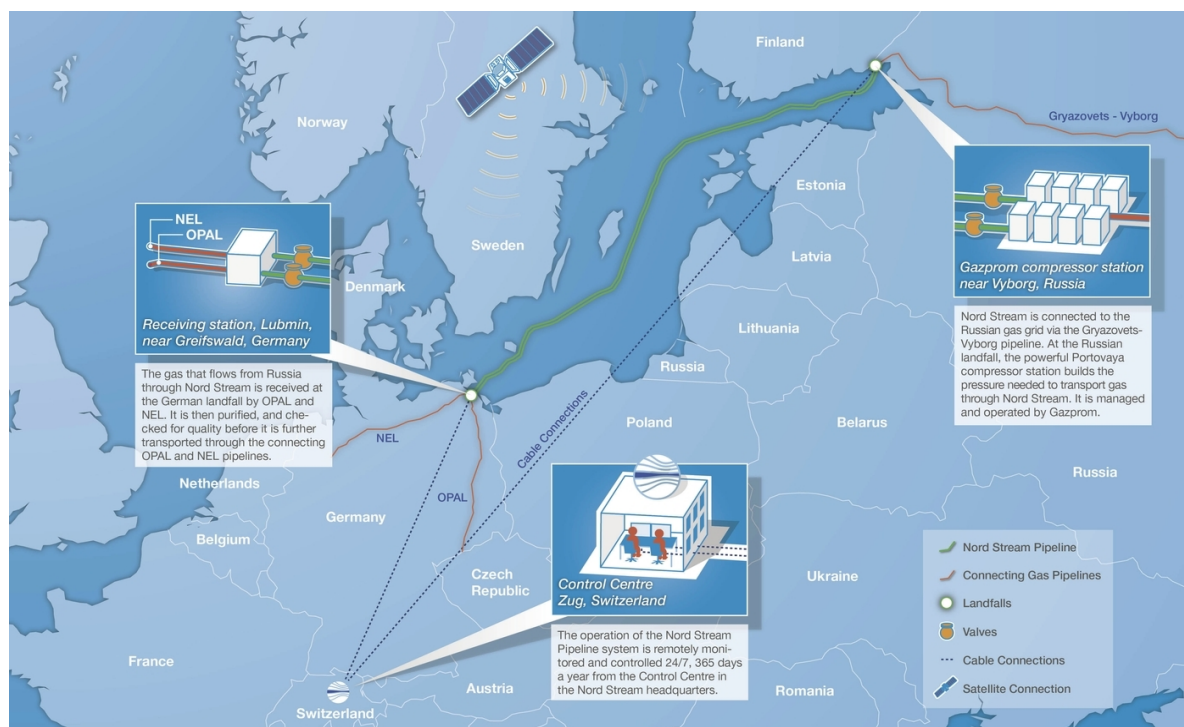
Postup bude takový, že nejprve bude v krátkosti představen samotný projekt, trasa a parametry jednotlivých plynovodů, načež bude následovat rozbor toho, nakolik jsou plynovody přínosem pro členské státy EU, případně kdo na takovém projektu bude profitovat a kdo trazit. Předem je nutno podotknout, že do této kapitoly nebyl záměrně zahrnut projekt Severojižního plynového koridoru, kterému se budeme věnovat v samostatné kapitole.

6.1. Nord Stream

6.1.1. Trasa plynovodu a technické parametry

Jedná se o projekt plynovodu, který má vycházet z ruského Vyborgu a ústít v Greifswaldu v Německu. Celý plynovod má být veden po dně Baltského moře a to v celkové délce 1224 kilometrů. Plynovod má být složen ze dvou potrubí, přičemž jedno bude napojeno na plynovod NEL a druhé na plynovod OPAL. Náklady na výstavbu by měly být kolem 7,4 miliard eur. Jeho kapacita je plánována až na 55 bcm/y.⁵⁸ S výstavbou prvního potrubí se započalo v dubnu 2010, přičemž bylo dokončeno v červnu 2011. S druhým potrubím se začalo v květnu 2012 a bylo dokončeno v dubnu 2012, přičemž v současné době probíhají zatěžkávací testy a zkoušky.⁵⁹

Obrázek 2 – trasa plynovodu Nord Stream

Zdroj: Nord Stream: *Nord Stream operation facilities*, online text (duben 2013), (http://www.nord-stream.com/press-info/images/nord-stream-operation-facilities-3244/?q=&category=&year=all&page=2&per_page=96).

58 Nord Stream: *Operation of The Nord Stream pipeline system*, online text (listopad 2012), (<http://www.nord-stream.com/pipeline/operations/>).

59 Nord Stream: *Making of: From Pipes to Pipeline*, online text (listopad 2012), (<http://www.nord-stream.com/pipeline/construction/>).

6.1.2. Význam plynovodu

Projekt Nord Stream byl od začátku podporován zejména Ruskem samotným, které v tomto plynovodu spatřuje možnost, jak si ještě více zajistit přístup na evropský trh. Navíc právě ta skutečnost, že téměř celá trasa plynovodu vede po dně Baltského moře, je pro Rusko výhodná v tom smyslu, že plyn již prakticky neputuje přes žádnou tranzitní zemi. Tím odpadají náklady spojené s tranzitními poplatky těmto zemím, ale také nelegální černý odběr plynu. Pro Rusko se tak Nord Stream stává významnou pákou ve vyjednávání s tranzitními zeměmi o výši tranzitních poplatků, kde se často objevovaly spory zejména s Ukrajinou a Běloruskem.⁶⁰ Tranzitní země tak ztratí i svůj strategický význam a oslabí se tím i jejich politická pozice, což opět nahrává Rusku samotnému. Spory s Ukrajinou totiž v minulosti vedly až k přerušení dodávek plynu mířících do EU, což členské státy nesly dost nelibě. Rusko si navíc také musí být vědomo toho, že pokud díky Nord Streamu zajistí plynovou poptávku západních členských zemí, bude pro východní členské země poté mnohem složitější najít v EU podporu zejména pro projekt Nabucco a podobné projekty, které by usilovaly o diverzifikaci mimo Rusko. Rusko tak tímto a podobnými kroky usiluje o prohloubení evropské nejednotnosti v otázce energetické bezpečnosti a o prohloubení svého vlivu na evropském trhu.

Projekt Nord Stream je jistě vítán i Německem samotným, které tím, že potrubí je vyvedeno na jeho území, získává významné strategické postavení. Nejen, že má přístup přímo ke zdroji, ale stává se i oním důležitým strategickým uzlem, odkud plyn proudí do dalších zemí. Naopak východní členské státy, které dle analýzy dopadly jako silně závislé na ruském plynu, v Nord Streamu řešení dodávek plynu nespátřují. Ba naopak – namísto diverzifikace a snižování závislosti na Rusku, tento projekt závislost prohlubuje. Dalším negativním faktorem je ta skutečnost, že Nord Stream tyto členské státy „obchází“ a oslabuje tak jejich úlohu tranzitních zemí. *Pro východoevropské a baltské státy je Nord Stream rozporuplným tématem. Postoje států lze rozdělit do dvou skupin: první se nestaví ani tak proti plynovodu samotnému, jako proti některým jeho aspektům (například konkrétnímu výseku trasy, nebo způsobu monitorování). Do této skupiny patří například Švédsko nebo Finsko. Druhou skupinu*

⁶⁰ Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 46.

tvorí rozhodní oponenti projektu, poukazujíc na jeho negativní důsledky pro jednotný přístup k energetické bezpečnosti v rámci EU, nebo na značný relativní růst ruského vlivu v zemích východní Evropy. Tyto postoje zastává především Polsko.⁶¹ Jak už bylo naznačeno – díky Nord Streamu bude těžké na půdě EU obstát v debatě o projektu typu Nabucco, jelikož nebude existovat dostatečná politická vůle zejména západních členských států.

Nord Stream lze tedy chápat jako projekt, který na jedné straně zaručuje bezpečné dodávky zejména západním členským státům a řeší tak problém zajištění dodávek plynu. Problémem ale je, že z pohledu Evropské unie jako celku je tento projekt výhodný jen pro pár členských zemí, ale rozhodně není řešením společné energetické bezpečnosti EU. Ba co víc, Nord Stream tak ze své podstaty vráží mezi členské země klín, který debatu o nalezení společného optimálního řešení plynové otázky EU spíše komplikuje.

6.2. South Stream

6.2.1. Trasa plynovodu a technické parametry

Projekt South Stream začal dostávat svou podobu v roce 2007. Projekt, který je podporován zejména Ruskem a Itálií, má přivádět plyn z Ruska do Evropské unie. South Stream by měl přivádět plyn do Evropy po dně Černého moře, přičemž by se měl dělit na dvě větve, kdy by jedno potrubí přinášelo plyn přes Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko až do Rakouska. Druhá větev by pak směřovala do Itálie a Řecka.⁶² Kapacita tohoto plynovodu by měla být 63 miliard krychlových metrů ročně a náklady se odhadují až na 25 miliard eur.⁶³

Práce na plynovodu South Stream byly započaty 7. prosince 2012 na pobřeží Černého moře, přičemž této slavnostní situace se zúčastnil i ruský prezident Vladimír Putin.⁶⁴ První

61 Černocho, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 102.

62 [South Stream: Project history, online text \(duben 2013\)](http://www.south-stream.info/en/pipeline/history/), (<http://www.south-stream.info/en/pipeline/history/>).

63 ČT24: *Evropa nepotřebuje ani Nabucco, ani South Stream*, online text (březen 2013), (<http://www.ct24.cz/ekonomika/115752-evropa-nepotrebuje-ani-nabucco-ani-south-stream>).

64 Finanční noviny: *Putin odstartoval začátek výstavby plynovodu do Jižní Evropy*, online text (duben 2013),

plyn by tak měl podle plánu začít do Evropy proudit již v roce 2015.⁶⁵

Obrázek 3 – Trasa plynovodu South Stream

Zdroj: South Stream, *The South Stream Pipeline system*, online text (duben 2013), (http://www.south-stream-offshore.com/news/images/the-south-stream-pipeline-system-349/?per_page=48&page=2).

6.2.2. Význam plynovodu

Celý South Stream je veřejně prezentován jako projekt, který má posílit diverzifikaci přepravních tras plynu pro EU, čímž má být také tudíž posílena evropská energetická bezpečnost. Vždyť celý projekt je prezentován jako snaha Ruska vybudovat takový plynovod, který se vyhne problematickým tranzitním zemím (zejména Ukrajina), kvůli kterým v minulosti docházelo ke sporům a i k výpadkům dodávek plynu, a nabídnout tak novou bezpečnou trasu pro plyn do Evropy.

Toto tvrzení je samozřejmě nutné brát s rezervou, jelikož nesmíme zapomínat na to, že jednou z hlavních klíčových otázek evropské energetické bezpečnosti není nedostatečná

(<http://www.financnioviny.cz/zpravy/putin-odstartoval-zacatek-vystavby-plynovodu-do-jizni-evropy/875002>).

65 South Stream: *Timeline – Key Project Milestones and Facts*, online text (duben 2013). (<http://www.south-stream-offshore.com/project/timeline/>).

bezpečnost přepravních tras (diverzifikace tras dodávek plynu), ale přílišná závislost na ruském plynu (spor o nutnost diverzifikace zdroje plynu mimo Rusko). Rusko sice Evropě nabízí novou cestu, jak dopravovat plyn, ale problémem je, že tento plyn bude opět proudit z Ruska, tudíž namísto snižování závislosti na tomto zdroji, bude závislost na ruském plynu naopak prohloubena, což negativně vnímají zejména východní členské státy, které jsme si dle naší analýzy označili jako státy silně závislé na ruském plynu.

A ačkoliv Rusko prezentuje South Stream jako plynovod, který bude obcházet problematické tranzitní státy, aby zajistil bezpečnější dodávky plynu do Evropy, je třeba si uvědomit pravé motivy tohoto ruského kroku. Bylo by naivní domnívat se, že Rusku jde prvotně o blaho evropských členských států. Tímto „obchvatem“ totiž ztratí dosavadní tranzitní země své strategické postavení, což sníží jejich vyjednávací pozici a posílí tak strategickou pozici Ruska, což se může projevit zejména ve vztazích Ruska a Ukrajiny.

Navíc je jasné, že Rusko si musí moc dobře uvědomovat nejednotnost členských států k otázce odběru ruského plynu a plynovod South Stream tak vlastně sám o sobě prohlubuje propast mezi těmi členskými státy, které by o ruský plyn měly zájem (zejména Itálie), a státy, které o další závislosti na ruském plynu z mnoha již zmíněných důvodů nechtějí ani slyšet. Tuto nejednotnost evropské energetické politiky navíc soustavně podkopává i opakovaná snaha Ruska jednat s jednotlivými členskými státy bilaterálně (v případě South Streamu se jedná zejména o Itálii), místo aby jednalo s EU jakožto jednotným celkem.

Navíc lze očekávat (stejně jako v případě Nord Streamu), že pokud dojde k realizaci plynovodu South Stream (jehož výstavba už započala) a tento plyn skutečně bude zásobovat EU, zejména západní členské státy (zajištěné díky Nord Stream a South Stream), které jsou na ruském plynu poměrně nezávislé (viz výsledek naší analýzy), tak ještě více ztratí motivaci podporovat projekty jako Nabucco, jelikož z jejich pohledu půjde o nadbytečný projekt.

Z výše zmíněného lze tedy učinit závěr, že ačkoliv je South Stream prezentován jako projekt, který posílí energetickou bezpečnost EU, jeho dopad bude spíše opačný. South Stream plně vyhovuje Rusku, které tak získá novou přepravní trasu, obcházející „problémové tranzitní státy“, díky čemuž nad nimi posléze získá větší politickou páku. Realizací tohoto projektu se také Rusku podaří zkomplikovat členským státům EU jejich snahy a cestu za

společnou energetickou bezpečnostní politikou.

Evropská unie realizací plynovodu South Stream sice opravdu získá novou přepravní trasu plynu o objemu až 63 bcm/y, ale zároveň tak bude silně ohrožena existence projektu plynovodu Nabucco, zvýší se plynová závislost členských států na ruském plynu a ještě více se prohloubí propast mezi členskými státy a jejich rozlišným vnímáním energetických hrozeb, což do budoucna ještě více zkomplikuje snahy EU o vytvoření společné energetické bezpečnosti politiky. Z toho nezbývá než konstatovat, že ačkoliv je South Stream možností, jak zajistit další dodávky plynu do Evropy, rozhodně tato možnost není řešením pro dosažení společné energetické bezpečnosti EU.

6.3. Od Nabucca k projektu Nabucco West

6.3.1. Nabucco

Cílem tohoto projektu bylo od začátku snížit závislost členských států na ruském plynu tím, že se do Evropy přivede plyn od jiného dodavatele. Počátky Nabucca sahají do roku 2002, kdy se objevily první konkrétní plány na realizaci projektu. Projekt, na kterém se měly podílet firmy jako rakouská ÖMV, maďarská MOL, turecký Botas, rumunský Transgaz a Bulharský Bulgagraz. Později se k těmto firmám připojila i německá RWE.⁶⁶ *Podle původních plánů měl být plynovod Nabucco dlouhý asi 4 000 kilometrů a měl by přepravovat plyn z oblastí Střední Asie přes Turecko, Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko do Rakouska a zemí západní Evropy.*⁶⁷ Do Evropy mělo být tímto projektem dopraveno až 31 bcm plynu ročně a zpočátku byl plně podporován Evropskou unií.⁶⁸

Projekt Nabucco ale od začátku provázela řada komplikací. Jelikož se jednalo zejména o politický projekt, o jehož realizaci se začalo jednat dříve, než byly vyřešeny všechny

66 Nabucco gas pipeline, *Brief History of Nabucco*, online text (duben 2013), (http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/company_main/about_us).

67 Česká televize: *BP couvá z projektu Nabucco, celý se asi omezí*, online text (duben 2013), (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/178555-bp-couva-z-projektu-nabucco-cely-se-asi-omezi/>).

68 Tuček, F.: *Jaká je budoucnost plynovodu Nabucco?*, online text (duben 2013), (<https://www.euroskop.cz/9005/20912/clanek/jaka-je-budoucnost-plynovodu-nabucco/>).

technické problémy plánovaného plynovodu, dlouhou dobu nebylo ani jasné, odkud a od koho bude plyn do Evropy přes Nabucco proudit. Problematický byl i postoj tranzitních zemí, zejména Turecka, které blokovalo jednání. S podpisem souhlasilo pouze v případě, že bude moci samo odebírat až 15 procent přepravovaného plynu pro vlastní potřeby.⁶⁹

Větším problémem ale byly samotné náklady celé stavby, kdy se z původně plánovaných 8 miliard eur vyšplhaly až na cca 15 miliard eur.⁷⁰ Právě vzrůstající ekonomická náročnost celého projektu, která začala ohrožovat celkovou návratnost Nabucca, byla jedním z hlavních důvodů, proč od projektu v roce 2012 upustila britská energetická společnost BP následovaná maďarskou společností MOL. Právě BP měla v celém projektu plánovaného plynovodu významnou roli, protože tato společnost vlastnila rozsáhlá těžební pole v Azerbajdžánu – Šach Deniz II.⁷¹ Odstoupením od projektu tak Nabucco přišlo o šanci odebírat plyn z tohoto zdroje, čímž byl celý projekt ve své původní podobě silně ohrožen a prakticky to znamenalo jeho konec.

6.3.2. Nabucco West – trasa plynovodu a technické parametry

Po neúspěchu původního projektu Nabucco však akcionáři přispěchali s novou, kratší verzí původně zamýšleného plynovodu. Jedná se o tzv. plynovod Nabucco West. Tento plynovod by měl začínat na turecko-bulharské hranici a odtud pokračovat přes Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko až do rakouského Baumgartenu. Jeho délka by měla být 1329 km, přičemž kapacita by měla dosahovat mezi 10 – 23 miliardami kubických metrů ročně.⁷²

Nová varianta plynovodu je tedy o poznání kratší a výstavba tedy nebude natolik finančně náročná, jak tomu bylo u původního plánu Nabucca. Zároveň je ale třeba podotknout, že lze očekávat i nižší kapacitu, tedy menší množství plynu dodávaného do Evropy, než u jeho předchůdce.

69 Press Report: *Turecko slevilo z požadavků na plyn z Nabucca*, online text (duben 2013), (<http://www.press-report.cz/clanek-786816-turecko-slevilo-z-pozadavku-na-plyn-z-nabucca>).

70 Reuters: *Nabucco investment seen at 12-15 bln euros-sources*, online text (duben 2013), (<http://www.reuters.com/article/2011/05/05/nabucco-turkey-idUSIST00770920110505>).

71 ČT24: *BP couvá z projektu Nabucco, celý se asi omezi*, online text (duben 2013), (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/178555-bp-couva-z-projektu-nabucco-cely-se-asi-omezi/>).

72 Nabucco gas pipeline: *Overview*, online text (duben 2013), (<http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/overview>).

Projekt Nabucco West již dosáhnul dílčích úspěchů, když v červnu 2012 porazil konkurenční projekt plynovodu SEEP (South East Europe Pipeline). Tyto projekty usilovaly o přízeň konzorcia Shah Deniz II., které nakonec dalo přednost právě projektu Nabucco West. Tento úspěch však ale ještě neznamená definitivní vítězství pro tento plynovod, jelikož se ještě bude muset v dalším kole „utkat“ s projektem plynovodu TAP (Trans-Adriatic Pipeline), směřujícího přes Řecko a Albánii do Itálie.

O konečném vítězném projektu, který bude realizován, by se mělo rozhodnout v červnu 2013. Nicméně již teď lze konstatovat, že na tomto poli dosáhla EU významného úspěchu, jelikož ať už bude nakonec postaven plynovod Nabucco West nebo TAP, plyn z Azerbajdžánu by do Evropy měl proudit a EU by tak měla dosáhnout diverzifikace zdroje plynu, tudíž dosáhnout i větší nezávislosti na ruském plynu a posílit tak svojí energetickou bezpečnost.

Poslední vývoj Evropskou unii ještě více přiblížil azerbajdžánskému plynu, když bylo v březnu 2013 podepsáno memorandum MoU (Memorandum of Understanding and Co-operation), které potvrzuje spolupráci mezi TANAP (Trans-anatolian Pipeline) a Nabucco West.⁷³ Právě TANAP je oním významným plynovodem, který bude dopravovat plyn z Azerbajdžánských nalezišť, až na turecko-bulharskou hranici. Tímto krokem bylo víceméně potvrzeno, že bez ohledu na to, zda nakonec bude vystavěn plynovod Nabucco West nebo TAP, plynovod TANAP bude spolupracovat na dodávání plynu do EU, přičemž právě v evropské části Turecka bude onen významný „energetický uzel“, odkud bude plyn proudit dále ať už po trase Nabucco West, nebo TAP.

73 Enerdata – global energy intelligence: *Nabucco and TANAP gas pipeline consortia will cooperate (Europe)*, online text (duben 2013), (http://www.enerdata.net/enerdatauk/press-and-publication/energy-news-001/nabucco-and-tanap-gas-pipeline-consortia-will-cooperate-europe_17365.html).

Obrázek 4 – Trasa projektu Nabucco West a TAP

Zdroj: Frankfurter Allgemeine: *Aserbajdschan liefert Gas nach Europa*, online text (duben 2013), (<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/energieversorgung-aserbajdschan-liefert-gas-nach-europa-11802719.html>).

6.3.3. Nabucco West – význam

Zhodnotit úlohu a význam projektu Nabucco West je poměrně problematické, jelikož se na tento projekt lze podívat hned z několika úhlů. Pokud srovnáme finální projekt, s původním návrhem projektu Nabucco, nelze se zbavit dojmu, že projekt Nabucco West je jen určitou „okleštěnou“ verzí původního plánu, který se nepodařilo prosadit a realizovat, což by se mohlo označit jako neúspěch EU a těch členských států, které usilovaly o prosazení původní varianty. Jednotnost a pověst Evropské unie tak na mezinárodním poli mohla utrpět další šrám, což může v budoucnu další mezinárodní aktéry vést k jednání, které preferuje zejména Rusko. Tudíž nejednat s EU jakožto jedním celkem, který reprezentuje jednomyslnost členských států, ale spíše jednat bilaterálně s těmi členskými státy, se kterými je dohoda výhodná, bez ohledu na názor a postoje zbytku EU.

I skutečnost, že projekt Nabucco West v současné době soutěží s projektem plynovodu TAP, by se dala vyložit i tak, že evropské členské státy opravdu nejsou ochotny hledat jednomyslné řešení, na kterém by se společně a efektivně podílely (tedy dohodnout se od začátku jen na jednom plynovodu), ale spíše podporují takové návrhy, které jsou v první

řadě přínosné pro ně samotné, teprve až poté pro EU. Plynovod vedoucí přes území některého ze členských států totiž zvyšuje strategické postavení státu jakožto tranzitní země, stejně jako přináší například i množství nových pracovních míst. I tyto faktory mohou být například významnou motivací toho, proč Itálie podporuje právě plynovod TAP, který by měl vést přes její území.

Na druhou stranu je ale třeba říci, že se po všech problémech a překážkách se EU nakonec reálně velmi přiblížila k tomu, že se podaří získat plyn z kaspické oblasti. Poslední vývoj díky memorandu MoU dává Evropě naději, že se diverzifikace zdroje nakonec podaří, bez ohledu na to, zda plyn do Evropy bude proudit přes Nabucco West či TAP.

A jakkoliv bylo zmíněno, že vzájemné konkurování projektů TAP a Nabucco West, mohou z mezinárodního hlediska vrhat špatné světlo na EU jako jednotný celek vzájemně spolupracujících a společně postupujících států, je třeba podat i druhý úhel pohledu na celou problematiku. Právě vzájemná konkurence a konkureční prostředí obou zamýšlených plynovodů vytváří tlak na efektivitu, kvalitu a návratnost obou zmíněných projektů, což je prospěšné. V Evropě tak vedle sebe vznikly dva projekty a nyní se bude rozhodovat, který z nich je výhodnější a lepší. Existence konkurence vždy motivuje aktéry k hledání co nejefektivnějšího a nejúspornějšího řešení. V reálném důsledku to navíc může usnadňovat například vyjednávání s tranzitními zeměmi, protože právě existence další možné varianty a strach z toho, že by tato varianta mohla nakonec zvítězit, mohou být určitým motivem ke snaze najít rychlejší dohodu a neklást si přehnané požadavky. Na projekty Nabucco West a TAP se tak také lze dívat z toho pohledu, že v duchu liberálního volného trhu a konkurence členské státy daly šanci více projektům, mezi kterými zvítězí ten, který by měl být do budoucna největším přínosem.

Bude zajímavé sledovat, která z variant nakonec zvítězí a zda nakonec bude opravdu dosaženo toho, že Evropská unie opravdu docílí dodávek plynu z kaspické oblasti. Memorandum MoU Evropu k tomuto cíli přiblížilo, ale v žádném případě nezaručuje že se z nějakého důvodu ještě od stavby a celého projektu neustoupí. V této souvislosti je třeba zmínit skutečnost, že výstavba projektu South Stream, jenž je odborníky považován za přímého konkurenta Nabucca, již započala.

6.4. Shrnutí kapitoly

V této kapitole byly představeny tři klíčové plynovody, jejichž realizace by měla zaručit Evropské unii další dodávky plynu. Jak z předchozích kapitol vyplývá, EU a její členské státy se shodují na tom, že je třeba zajistit do budoucna pro EU další plyn. Pokud se podíváme na všechny tři projekty, je jasné, že díky jejich realizaci opravdu vzroste počet přepravních tras a objem dováženého plynu, tedy z tohoto pohledu by se dalo konstatovat, že všechny tři plynovody (pokud budou dostavěny) naplňují potřebu EU po plynu (v případě, že Rusko bude schopno tyto plynovody z dlouhodobého hlediska zásobovat plynem, u čehož vyvstává také otazník).

Již několikrát zmíněným problémem ale zůstává, že pro zajištění energetické bezpečnosti alespoň některých členských států není důležité zajistit jen vyšší dodávky plynu, ale také to, aby tento plyn nepocházel z Ruska. Tedy snížit plynovou závislost právě na tomto dodavateli. Minimálně pro některé členské státy je důležité, aby vzrůstal dovážený objem plynu do EU, ale aby souměrně s tím začala také klesat závislost na Rusku jakožto dodavateli plynu. Obě tyto složky jsou klíčové. A zde se význam těchto tří plynovodů a jejich dopad na energetickou bezpečnost členských států EU liší.

Plynovody Nord Stream a South Stream jsou přesně těmi projekty, které sice nabídnou EU další přepravní trasy a další dodávky plynu, ale opět půjde o plyn ruský. Ona nezbytná podmínka toho, aby klesala závislost na ruském plynu, tak tedy nebude naplněna. Ba naopak, závislost na ruském plynu bude vzrůstat. Tyto projekty navíc vrážejí klín mezi jednotlivé členské státy, jelikož při jejich vyjednávání ruská strana upřednostňovala spíše bilaterální jednání s konkrétními členskými státy, bez ohledu na to, jaký dopad to bude mít na zbylé členské státy.

Obchod s energetickými surovinami tvoří zhruba 25 % příjmů ruské státní pokladny. Ztráta pozice jediného tranzitního koridoru pro středoasijské suroviny mířící do Evropy by pro Rusko znamenala i značné finanční ztráty. Ruskou reakcí na Nabucco představují snahy posílit svojí pozici ve zdrojovém i cílovém regionu. K odepření přístupu na středoasijský trh používá Rusko širokou škálu nástrojů – od přímého užití vojenské síly, přes propojování energetické a bezpečnostní spolupráce, až k nabídkám dlouhodobého odkupu veškerého množství plynu za

evropské ceny. Na straně cílového trhu Rusko posiluje svůj vliv akvizicemi tranzitní infrastruktury, podporou pro-ruských politických stran (případ Srbska), či příslibem pozice regionálního plynového uzlu (Maďarsko, Chorvatsko). K tomu Rusku slouží projekt plynovodu South Stream, o němž je možné se domnívat, že minimálně do určité míry slouží k znesnadnění výstavby Nabucca.⁷⁴ Navenek se tak opět ukázalo, že EU, jakožto jednotný celistvý celek, který vystupuje jednohlasně a v zájmu všech členských států, je stále spíše zbožné přání, než realita.

Navíc i samotná existence projektů plynovodů Nord Stream a South Stream vyvolává mezi členskými státy silné neshody, jelikož jsou jasným důkazem toho, že ty členské státy, které jsou na ruském plynu téměř nezávislé, či málo závislé (viz. předchozí analýza), jsou ochotny přistoupit na další odběr plynu od Ruska, ačkoliv jsou si vědomy, že tento krok může být v přímém rozporu se snahami těch členských států, které jsou již teď na ruském plynu silně závislé. Nord Stream a South Stream jsou tedy plynovody, jejichž realizací bude ještě více ohrožena energetická bezpečnost členských států silně závislých na ruském plynu. A současně se jedná o plynovody, které jsou reálným důkazem toho, že v současné době stále neexistuje shoda členských států na společné energetické politice a společná energetická bezpečnost EU reálně neexistuje.

Co se projektu plynovodu Nabucco týče, jeho původní podoba zdá se býti nereálnou. V úvahu tak připadá pouze varianta Nabucco West napojující se na plynovod TANAP, případně konkurenční projekt plynovodu TAP napojeného na TANAP. Ať už zvítězí jakákoliv z těchto variant, pokud dojde k realizaci, EU získá plyn z kaspické oblasti a dojde k tomu, po čem volají zejména členské státy silně závislé na ruském plynu. Diverzifikací zdrojového státu tak dojde ke snížení (alespoň nezvyšování či zpomalení) energetické závislosti na ruském plynu. Vítězný projekt tak svým způsobem bude naplňovat cíle členských států a bude i v souladu se snahami o společnou energetickou bezpečnost EU, jelikož pro Evropu budou zajištěny nové dodávky plynu a zároveň dojde k oné diverzifikaci zdroje, což je cesta, jak snížit závislost na ruském plynu. Je třeba ale podotknout, že množství dodávaného plynu by ale bylo mnohem nižší, než se kterým počítal původní návrh Nabucca. Dalším významným faktorem je spolehlivost přepravní trasy dodavatelských zemí, ale o tom se práce ještě zmíní.

74 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 126.

Klíčovou otázkou ale zůstává, zda k výstavbě plynovodu, přinášejícího plyn z kaspické oblasti, skutečně dojde. Právě tím, že se realizuje projekt Nord Stream a South Stream, dostanou členské země další dodávky plynu, což zřejmě sníží motivaci právě těch států, kterým odebrání ruského plynu nevadí, podporovat projekt typu Nabucco. S výstavbou plynovodů Nord Stream a South Stream tak stále hlasitěji zaznívá otázka, zda je nutné i nadále podporovat projekty typu Nabucco a zda se nejedná o nadbytečný projekt. Najít tedy podporu pro plynovod přivádějící plyn z kaspické oblasti bude ještě těžší než předtím. Obrovskou nevýhodou je také to, že stavební práce na plynovodu Nord Stream i South Stream jsou již započaty, zatímco u projektu plynovodu z kaspické oblasti se stále teprve rozhoduje, zda bude přijatelnější varianta TAP nebo Nabucco West.

Realita je tedy zatím taková že kolem Evropské unie se ze severu a z jihu stahují pomyslné ruské „plynové kleště“, které sice budou zajišťovat plyn, ale v žádném případě se nedá hovořit o tom, že by přispívaly v debatách a snahách o tvorbu energetické bezpečnosti EU a pomáhaly řešit její hlavní problémy. Spíše naopak. *Podíl ruského plynu na spotřebě v Evropské unii ve střednědobém horizontu stoupne na 35 %. To by znamenalo zvýšení importu z Ruska o 70 až 100bcm/y v roce 2020, což je množství zcela odpovídající předpokládanému poklesu produkce v Evropské unii. Pro evropskou politiku diverzifikace by to znamenalo spoléhat se na pokrytí veškerého nutného importu z Ruské federace prostřednictvím plynovodů Nord Stream a South Stream s celkovou kapacitou 118 bcm/y. Plynovod Nabucco by se do tohoto scénáře stal nadbytečným luxusem. Výstavba evropských produktovodů je bez zapojení dalších států Evropské unie a jejich ochoty jednat společně velmi těžko uskutečnitelná.*⁷⁵

Rozbor výše zmíněných projektů plynovodů tak víceméně potvrzuje již dříve zmíněnou domněnku, že nerovnoměrná závislost členských států bude komplikovat vyjednávání o možných nových plynových trasách a jakékoliv snahy o zajištění nového tranzitu plynu pro EU se tak stanou velmi citlivým tématem, na kterém členské státy budou jen stěží hledat úplnou shodu. Projekty zmíněných plynovodů tak dokazují, že plynové dodávky jsou opravdu silnou překážkou a tématem mnoha neshod a rozporů, které brání při tvorbě společné energetické bezpečnosti politiky EU.

Vrátíme li se k teorii regionálního bezpečnostního komplexu, doposud provedené

75 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 66.

analýzy i existence rozdílných projektů ukazují, že by bylo příliš zjednodušující a zavádějící označit celou Evropskou unii jako jednolitý regionální bezpečnostní komplex, jelikož právě v otázce plynu jednotlivé členské státy tuto definici nenaplnují. Geografická poloha i povaha a rozložení jednotlivých států, které mají rozdílný názor na vnímání Ruska jako hrozby, spíše čím dál tím více ukazují na existenci nejméně dvou subregionů (zjednodušeně státy silně závislé na ruském plynu, které se nacházejí zejména ve východní části EU a státy málo závislé, které se nacházejí zejména v západní části) uvnitř EU, mezi kterými sice existuje snaha o kooperaci a společný přístup v mnoha oblastech, ale právě v otázce plynu často dochází ke kolizi mezi názorovými střety a reálnými potřebami těchto subregionů.

7. SEVEROJIŽNÍ PLYNOVÝ KORIDOR

V této kapitole bude analyzován projekt tzv. Severojižního plynového koridoru, jenž patří mezi další projekty, které by měly zaručit dodávky plynu do EU. Jeliž se ale nejedná o klasický pevný plynovod, ale spíše o propojení národních plynových sítí s napojením na LNG terminály, zaslouží si tento projekt zvláštní pozornost a bude analyzován hned z několika úhlů. Nejprve bude projekt v krátkosti představen a čtenář bude seznámen s plánovanou trasou. Následně se práce zaměří na to, jaká je podpora tohoto propojení ze strany Evropské unie a jednotlivých členských států. Pak práce čtenáři přiblíží, v jaké aktuální fázi se propojení jednotlivých plynových soustav a výstavba LNG portů nachází. Následně budou analyzovány hlavní výhody a nevýhody zkapalněného plynu a jako poslední práce přiblíží, jaký je současný světový trend v obchodování s LNG a jaký je výhled do budoucna s ohledem i na možné dodavatelské státy LNG pro evropský trh.

Po přečtení této kapitoly by mělo být čtenáři jasné, čím se projekt Severojižního plynového koridoru liší od ostatních zmiňovaných plynovodů a jaký význam může tento projekt mít pro zvýšení energetické bezpečnosti členských států EU, popřípadě jaký bude mít dopad na tvorbu společné energetické bezpečnosti EU.

7.1. Trasa koridoru a technické parametry

Severojižní plynový koridor je dalším z projektů, který by měl Evropské unii zajistit potřebné dodávky plynu. Navíc se jedná i o projekt, který si klade za cíl přivést do Evropy neruský plyn a diverzifikovat tak dodavatele plynu. Myšlenka tohoto projektu vzešla z iniciativy Visegrádské čtyřky (tedy ČR, Maďarsko, Slovensko, Polsko), načež se později připojily i Rakousko, Bulharsko, Rumunsko, Srbsko, Chorvatsko a Bosna a Hercegovina.

Co se samotné trasy plánovaného koridoru týče, jeho existence a počátek vychází ze zamýšleného LNG terminálu, který by měl být postaven v polském Swinoujście a který by měl být v provozu od roku 2014. Tento terminál otevře dveře pro LNG plyn dovážený po moři, přičemž ročně by mohl přijmout od 5 – 7,5 miliard metrů krychlových.⁷⁶ Z Polska by plyn měl nadále proudit na jih přes ČR po trase Skoczów – Cieszyn – Český Těšín – Třanovice.⁷⁷ Odtud by plyn měl směřovat přes Slovensko a Maďarsko až do Chorvatska na ostrov Krk, kde by měl být vystavěn další port – LNG Adria.⁷⁸ Tato trasa by měla zajistit, že i vnitrozemské státy, které nemají přístup k moři, tak dostanou šanci na odběr plynu z LNG portů, což povede k větší diverzifikaci dodavatelů plynu a k možnosti přístupu k levnějšímu plynu. Polsko má předjednaný odběr plynu z Kataru (1 milion tun LNG ročně)⁷⁹, přičemž plyn ve formě LNG je možné odebírat přibližně od 15 dodavatelů. Dalším pozitivním faktorem je skutečnost, že kvůli propojení nebude nutné stavět nový plynovod po celé délce trasy, ale díky využití a propojení plynových soustav zúčastněných států, dojde k významnému ušetření nákladů na výstavbu daného projektu.

Tento projekt tedy nepočítá s výstavbou nového plynovodu po celé délce trasy, ale jde spíše o propojení jednotlivých, již existujících plynových soustav, které by měly být doplněny o LNG terminály. Zajištěn by měl být i tzv. zpětný chod toku plynu, aby bylo možné plyn transportovat dle aktuální nabídky a poptávky, případně dle aktuální potřeby.

76 BusinessInfo: *Aktuality z teritorií - Sněmovna přijala novelu zákona ve věci terminálu LNG v Świnoujściu*, online text (prosinec 2012), (<http://www.businessinfo.cz/cz/aktuality-z-teritorii/snemovna-prijala-novelu-zakona-ve-veci-terminalu/16196/?rtc=1>).

77 Mayer, B.: *Češi chtějí využívat pro odběr zemního plynu nový terminál v polském Swinoušti*, online text (duben 2013), (<http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/cesi-chteji-vyuzivat-pro-odber-zemniho-plynu-novy-terminal-v-polskem-svinousti>).

78 Tramba, D.: *Česko protne nový plynovod. Povede od Jadranu k Baltu*, online text (leden 2012), (http://byznys.lidovky.cz/cesko-protne-novy-plynovod-povede-od-jadranu-k-baltu-pci-/firmy-trhy.asp?c=A110219_170250_firmy-trhy_kar).

79 Schneider, J. - Nosko, A. - Lang P.: *Energetická bezpečnost a Státní energetická koncepce*, strana 26.

7.2. Postoj EU

Významným faktorem je také postoj Evropské unie k tomuto projektu, která se rozhodla pro jeho podporu. Cílem Evropské unie je propojená plynová soustava členských států s možností obousměrných chodů a s přístupem k co nejvíce dodavatelům. Aby bylo možno pružně a efektivně reagovat na hrozby, výpadky a potřeby s plynem spojeným.

O zastaralé a nepříliš propojené infrastruktuře plynovodů jednotlivých států se podrobněji zmiňuje zpráva komise Evropskému parlamentu ze dne 17. 11. 2010, kde se rovněž hovoří o výhodách plně propojeného evropského trhu s plynem. Zajištění více zdrojů a propojení plynovodních sítí zvýší nejen bezpečnost dodávek členským státům, ale také tím bude posílena hospodářská soutěž na jednotném trhu EU s energií. Navíc to posílí i onu vyžadovanou solidaritu mezi státy, kdy plyn bude moci být posílán tam, kde bude zrovna zapotřebí.⁸⁰ *Integrovaná evropská infrastruktura především zajistí přístup k cenově dostupným zdrojům energie pro evropské občany a podniky. To naopak pozitivně přispěje k cíli politiky Evropa 2020, kterým je udržení silné, různorodé a konkurenceschopné průmyslové základny v Evropě.*⁸¹

Cílem EU je tedy vybudovat takovou infrastrukturu, aby bylo možné nakoupit plyn z jakéhokoliv zdroje v jakékoliv členské zemi EU, čímž by také byla zajištěna jistota jak poptávky po plynu, tak nabídky plynu. Co je však důležité, je skutečnost, že Severojižní plynový koridor je v této zprávě přímo jmenován jako jedna z priorit EU, která je potřeba k naplnění výše zmíněných cílů. Ve zprávě se také hovoří o tom, že do výstavby energetických přenosových sítí bude nutné zainvestovat zhruba 200 miliard EUR.⁸²

80 Evropská komise: *ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ- Priority energetických infrastruktur do roku 2020 a na další období – návrh na integrovanou evropskou energetickou síť*, 2010, online text (listopad 2012), (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0677:FIN:CS:PDF>).

81 Tamtéž, strana 6.

82 Tamtéž, strana 10.

7.3. Propojení národních plynových soustav

Co se propojení plynových soustav týče, propojení mezi Chorvatskem a Maďarskem v délce 300km a kapacitě 6,5 bcm/y bylo již dokončeno ke konci roku 2010.⁸³ Napojení Maďarska na Slovensko (Vecsés – Velký Krtiš) by mělo být v délce 115 km a kapacita plynu by měla být 5 bcm/y. Přes určité opoždění se s dokončením stavby počítá do roku 2015.⁸⁴ Napojení České republiky na Rakousko (Břeclav- Baumgarten) by mělo být zajištěno díky 60 kilometrů dlouhému interkonektoru BACI (Bidirectional Austrian Czech Interconnection), jehož stavba by se měla realizovat v následujících letech.⁸⁵ Mezi Českou republikou a Polskem došlo k propojení v roce 2011, kdy byla dokončena výstavba 32 kilometrového potrubí.⁸⁶

Jak práce ukázala, práce na společném propojování plynových soustav je v plném proudu a některé úseky jsou již hotové. Důležité také je, že výstavba se obešla bez nějakých větších komplikací či sporů. To samé platí i o ještě nedostavěných projektech, kterým, dle dostupných informací, také nic nestojí v cestě. To, že projekty se podařilo celkem „hladce“ prosadit, by se dalo přisuzovat tomu, že se jedná o „interní“ propojení, kdy se mezi sebou dohodly zejména ty státy, kterých se to konkrétně týká a stavba se obejde bez dalších „vnějších“ tranzitních a dodavatelských zemí, které by mohly dohody komplikovat. Jinými slovy- na vzájemném obousměrném plynovém propojení mají zájem, a přinese jim to přínos, všechny státy, kterých se toto propojení týká a nikdo ze zainteresovaných by na tomto propojení neměl tratit, tudíž není větších důvodů celou výstavbu jakkoliv bojkotovat či komplikovat.

83 Evropská komise: *Gas interconnection Hungary- Croatia*, online text (duben 2013), (http://ec.europa.eu/energy/eepr/projects/files/gas-interconnections-and-reverse-flow/hu_en.pdf).

84 Evropská komise: *Gas interconnection Slovakia- Hungary*, online text (duben 2013), (http://ec.europa.eu/energy/eepr/projects/files/gas-interconnections-and-reverse-flow/slovakia-hungary-sk-hu_en.pdf).

85 Volf, T.: *NET4GAS má před prodejem velké plány. Plynovod MORAVIA a propojení do Rakouska*, online text (duben 2013), (<http://byznys.ihned.cz/c1-59360640-net4gas-chysta-plynovod-do-rakouska>).

86 Natural Gas Europe: *Polish- Czech Interconnector Launched*, online text (duben 2013), (<http://www.naturalgaseurope.com/polishczech-interconnector-launched>).

7.4. LNG terminály

Jak již bylo naznačeno výše – Severojižní plynový koridor počítá i s výstavbou portů na zkapalněný plyn, díky kterým by bylo možné získávat plyn od různých dodavatelů, přičemž skrze tyto porty by byl plyn dále distribuován do dalších evropských zemí. V plánu je výstavba hned tří LNG terminálů, přičemž jeden z nich by se měl nalézat v polském Świnoujście, další v rumunské Constantě a na chorvatském ostrově Krk.

7.4.1. LNG terminál v polském Świnoujście

Výstavba polského LNG terminálu již byla schválena a jeho dostavba se odhaduje na rok 2014. V první fázi by jeho kapacita měla být 2,5 bcm/y, ale tato kapacita se bude navyšovat a v poslední fázi (rok 2018 by mělo být dosaženo až kapacity 7,5 bcm). Náklady na tuto stavbu se odhadují kolem 760 milionů euro.⁸⁷ Hlavním dodavatelem zkapalněného plynu by měl být Katar, přičemž se ale v budoucnu nevyklučují i další zdroje. Polský terminál tak bude sloužit jako jakási „severní cesta“, po které bude možné do Evropy dostávat plyn. Tato diverzifikace tak bude přínosem pro členské státy a zejména pro Polsko samotné, jelikož tak vzroste jeho strategický význam.

7.4.2. LNG Adria

Tento chorvatský terminál na rozdíl od toho polského zatím ještě není schválen a nachází se ve fázi přípravy na schvalování. Již dnes je ale jasné, že i tato fáze se opozdí a případná výstavba nabere časový skluz, kdy místo odhadovaného dokončení v roce 2014 dojde dle analytiků k vybudování terminálu možná až v roce 2022. I tento termín je třeba brát s rezervou poněvadž zatím ani neexistují domluvené dodávky plynu. Náklady na výstavbu LNG by měly dosáhnout až 800 milionů eur a jeho kapacita se odhaduje na 16 – 22

⁸⁷ Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 129.

bcm.⁸⁸ Z Chorvatska by pak měl plyn putovat přes Maďarsko a Rakousko dále.

Jelikož se však realizace LNG Adria odložila a není jasné, kdy bude nakonec tento terminál spuštěn, přispěchala chorvatská vláda v roce 2010 s nouzovým řešením, když se rozhodla pro výstavbu dočasného plovoucího LNG terminálu (FLNG), který by měl mít kapacitu 6 bcm.⁸⁹

V cestě k realizaci terminálu LNG Adria by ale nakonec mohl stát projekt plynovodu South Stream, jelikož chorvatská státní firma Plinacro uzavřela počátkem roku 2013 dohodu s Gazpromem, že do Chorvatska povede odbočka plynovodu South Stream. Tato odbočka by měla mít kapacitu 2,7 bcm/y a Chorvatsko tím chce zabezpečit své dodávky plynu.⁹⁰

Tento krok je pro Chorvatsko samozřejmě výhodný, jelikož si zajistí další přístup k plynu, který bude navíc přímým spojením s ruským dodavatelem. Dohoda je výhodná i pro Gazprom, který tak získá další vliv a netají se tím, že se nehodlá spokojit jen s dodáváním plynu do Chorvatska, ale že se hodlá angažovat i ve výstavbě paroplynových elektráren a produkci a distribuci elektrického proudu.⁹¹

Tyto snahy a kroky Gazpromu, které vedou k posílení energetického vlivu v Chorvatsku, si lze vykládat i jako reakce na plánovaný LNG terminál Adria, kdy se Rusko napojením Chorvatska na South Stream, může snažit odradit tuto zemi od jeho výstavby. A vzhledem k tomu, že ještě nebyla schválena ani výstavba LNG Adria, naskýtá se tak otázka, zda ve světle nových skutečností Chorvatsko nakonec nepřehodnotí své stanovisko a neshledá terminál LNG Adria jakožto nadbytečný projekt a neponechá v provozu jen onen plovoucí terminál.

88 Adria LNG: *About the project – Why LNG terminal?*, online text (duben 2013), (http://www.adria-lng.hr/index_en.php?f=&m=2&s=0).

89 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 80.

90 Česká televize: *Chorvatsko se chce připojit k South Streamu, Gazprom chce ovládnout trh*, online text (duben 2013), (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/211897-chorvatsko-se-pripoji-k-south-streamu-gazprom-chce-ovladnout-trh/>).

91 Tamtéž.

7.4.3. LNG terminál v Constantě

Funkcí tohoto plánovaného rumunského terminálu na zkapalněný plyn má být napojení na dodávky plynu z kaspické oblasti, konkrétně z Azerbajdžánu. Tento terminál by měl být napojen na interkonektor AGRI, jehož cílem jsou dodávky zkapalněného plynu z Azerbajdžánu po co možná nejkratší cestě směrem na evropský trh. Jeho kapacita by měla být dle nejlepšího scénáře až 8 bcm.⁹² Z Azerbajdžánu by měl plyn pokračovat přes Gruzii k Černému moři, kde by došlo k přeměně na LNG. Odtud by měl být po moři dopraven až do Rumunska do LNG terminálu v Constantě, kde by se plyn opět přeměnil, a po rumunské plynovodní síti by pokračoval do Maďarska (Arad- Szeged) a odtud na evropský trh. Tento LNG terminál by tedy, jakožto součást Severojižního plynového koridoru, měl opět sloužit k zajištění co možná nejširší diverzifikace zdrojů dodávek plynu a nabízel by i novou transportní trasu.⁹³

Celkovým problémem tohoto rumunského terminálu, potažmo celého projektu AGRI, je skutečnost, že by se jednalo o plyn od stejného dodavatele (Azerbajdžán), který bude dodávat plyn i do jedné z variant plánovaného Nabucca West či TAP, skrz TANAP. Jeho výhodou sice je, že obchází území Turecka a snižuje tak počet tranzitních zemí, ale otázkou zůstává, zda bude Azerbajdžán ze svých zdrojů schopen uspokojit poptávku pro oba produktovody současně.⁹⁴ Navíc možná výstavba rumunského LNG terminálu je spíše hubbou vzdálené budoucnosti. Dle některých odborníků by k jeho výstavbě nemělo dojít dříve, než za 10 let.⁹⁵ Pokud bude uveden v provoz plynovod Nabucco West (potažmo TAP), bude Evropská unie stát před otázkou, zda se opravdu vyplatí investovat do další trasy pro plyn od již zajištěného dodavatele. Rumunsko samotné navíc dle některých odborníků může využívat plán na výstavbu svého LNG portu a napojení na AGRI, jakožto nátlak při vyjednávání o cenách s Tureckem.⁹⁶

92 AGRI: *Project overview*, online text (duben 2013),
(<http://www.agrilng.com/agrilng/Home/DescriereProiect>).

93 AGRI: *The first LNG project to be developed in the Black Sea*, online text (duben 2013),
(<http://www.agrilng.com/>).

94 Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 80.

95 Natural Gas Europe: *Potential for Project High if European Demand Remains firm*, online text (duben 2013),
(<http://www.naturalgaseurope.com/agri-pipeline-lng-potential>).

96 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačkovská, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 83.

Budoucnost rumunského LNG terminálu je tedy zatím nejistá a vypadá to, že v nejbližších letech se jeho výstavby nedočkáme. Navíc i jeho význam ztrácí na hodnotě právě tím, že i když bude dostavěn, zajistí tak propojení s dodavatelem, o kterého usilují již jiné evropské projekty. Tento LNG terminál by tak zajistil další tranzitní trasu, ale nezajistil by odběr plynu od nového dodavatele (V případě, že bude realizován např. plynovod Nabucco West). Z těchto důvodů lze tedy usuzovat, že tento zatím nejistý terminál je pro Severojižní plynový koridor zatím jednou z možných variant, o kterých uvažovat, ale není pro něj natolik životně důležitý, jako například LNG terminál v polském Świnoujście.

Práce představila tři LNG terminály, o kterých se uvažuje jako o součástích Severojižního plynového koridoru. Jak z práce vyplývá, nejrealnější a zřejmě také nejdříve postavený, bude LNG terminál v Polsku, zatímco u ostatních dvou zatím zůstává ještě spousta nevyřešených otázek. Polský LNG terminál by mohl zajišťovat dodávky plynu z Kataru, popřípadě i ze Severní Afriky. Výhodou tohoto terminálu je, že by se nacházel přímo v členské zemi EU, tudíž po dosažení terminálu by plyn nadále pokračoval přímo mezi členské země bez toho, aby musel procházet přes území nečlenské tranzitní země. To zvyšuje jeho bezpečnost a význam polského terminálu.

Na významu by ale celý projekt Severojižního plynového koridoru získal teprve realizací zejména terminálu LNG Adria a to hned z několika důvodů. Zaprvé by celý koridor byl jak na severní, tak na jižní straně zakončen terminály na LNG, což by nabízelo dvě rozdílné trasy pro LNG dodávky a bezpečnější dodávky plynu pro evropské země, zejména v souvislosti se vznikajícím propojením plynových soustav, které umožňuje obousměrný tok plynu.

Navíc LNG Adria terminál nabízí (dle plánů) ještě větší kapacitu plynu, než polský terminál. Jeho geografická poloha by zaručovala mnohem kratší trasu a spojení s možnými dodavateli jako je Katar či země na Blízkém východu a v Severní Africe. To by znamenalo rychlejší a bezpečnější dodávky plynu, i když do země, která stále není členským státem EU.

Zhodnocení významu rumunského LNG portu je v tuto chvíli těžké hodnotit, jelikož jeho výstavba je zatím značně nejistá a jeho role a případný význam také silně závisí na tom, zda bude vystavěn plynovod Nabucco West či plynovod TAP. Pokud by z těchto projektů sešlo a projekt AGRI by se realizoval, rumunský LNG port by tak byl zřejmě jediným spojením mezi

plynem z kaspické oblasti a evropským trhem. Pokud dojde k realizaci Nabucca West či TAP, úloha rumunského LNG portu a AGRI zřejmě ztratí na svém významu. Opět je ale nutno podotknout, že v této otázce nemá smysl předbíhat a bude nutné si počkat na to, které projekty nakonec budou schváleny a jaká bude jejich reálná podoba.

Pokud srovnáme postup a vývoj u plynového propojování jednotlivých národních soustav a u výstavby LNG terminálů, nezbývá než konstatovat, že výstavba LNG terminálů s sebou přináší více komplikací a jedná se o finančně i časově náročnější projekty. Jak již bylo řečeno – vzájemné propojování plynových soustav jednotlivých států přináší užitek všem zúčastněným, tudíž jednotlivé státy mají motivaci na tomto propojování aktivně participovat. Navíc je vše urychleno tím, že se tato vyjednávání obejdou bez „třetích stran“, jako jsou tranzitní země či dodavatelské země, které ve svých vlastních zájmech často neváhají zasahovat a ovlivňovat jednotlivá jednání a realizace, jako je tomu například v případě výstavby plynovodů (například snahy Ruska zamezit výstavbě plynovodu Nabucco).

U LNG terminálů je situace trochu odlišná. Pravdou zůstává, že ty státy, které budou vlastnit LNG terminál, který by se navíc stal součástí takového projektu, jako je Severojižní plynový koridor, nepochybně zvýší své strategické postavení, jelikož plyn směřující na evropský trh bude závislý právě na jejich terminálu. Současně s tím zvýší svojí energetickou bezpečnost, jelikož si tímto terminálem mohou tyto státy samy o sobě zajistit dostatečné zásobování plynem, přičemž dodavatel není fixní, ale za určitých příznivých podmínek lze získávat plyn od více dodavatelů najednou.

Problémem ale zůstává, že pro zajištění LNG plynu je třeba „třetí strany“ ve formě dodavatele plynu, případně tranzitní země. A právě vzájemně konkurujících si dodavatelů plynu je samozřejmě více a každý se snaží obsadit si svůj trh, potažmo rozšířit okruh zemí, do kterých plyn vyvážet. Zde pak přichází na řadu různé strategie ovlivňování. Krásným příkladem může být Rusko, které se plynovodem South Stream snaží nejen zabránit výstavbě plynovodu Nabucco, ale zároveň zřejmě usiluje i o zamezení výstavby chorvatského LNG Adria, kdy došlo k dohodám o napojení Chorvatska na South Stream a v budoucnu zřejmě dojde i na výpomoc při budování chorvatské energetické infrastruktury. Rusko se tak jako dodavatel plynu snaží naprosto legitimním způsobem chránit své zájmy a usilovat udržení

významného postavení na evropském trhu s plynem, zatímco Chorvatsko bude logicky ve svém zájmu zvažovat nejlepší možnou nabídku či alternativu. A Chorvatsko, ostatně jako jakýkoliv jiný stát, bude pochopitelně dávat přednost takovému řešení, které je v první řadě výhodné pro jeho vlastní zájem a bezpečnost, než aby bralo nejprve ohled na to, jaké dopady bude mít dané rozhodnutí na další evropské země.

Právě tyto „třetí strany“ jsou částečným vysvětlením toho, proč se některé projekty nedaří realizovat, opožďují se, nebo je jednání o nich problematické. Na trhu totiž dochází ke konkurenčnímu boji a zainteresovaní aktéři se snaží vyjednat pro sebe ty nejlepší podmínky, přičemž zvažují veškeré alternativy. Pokud se však například Polsko a Česká republika dohodnou na vzájemném obousměrném propojení svých národních plynových soustav, Rusku se to sice nemusí líbit, ale reálně postrádá účinné páky, případně suplementující nabídky a projekty, které by tomu mohly zabránit a danému propojení do určité míry konkurovat.

Pokud se na tuto problematiku podíváme z pohledu teorie regionálního bezpečnostního komplexu, nabízí se vysvětlení, že poměrně hladké usnesení i realizace propojování národních plynových soustav, je ovlivněno právě tím, že se jedná zejména o projekt v rámci jednoho regionálního bezpečnostního komplexu (EU), popřípadě jeho subregionu. A jak známo státy ze stejného regionálního bezpečnostního komplexu či subregionu pojmí stejné hrozby obavy a výzvy, tak je tedy mnohem pravděpodobnější, že bude existovat větší shoda i motivace tyto problémy řešit.

Podíváme-li se na situaci s LNG terminály, zde již situace tak jednoznačná není. Ačkoliv připustíme skutečnost, že výstavba například LNG terminálu Adria může být přínosem pro celý bezpečnostní komplex EU (popřípadě subregion), nic to nemění na tom, že zde do hry již mnohem výrazněji zasahují i cíle a zájmy ostatních regionálních bezpečnostních komplexů (například Rusko), které mohou mít opačné zájmy. Prosazovat zájmy a cíle regionálního bezpečnostního komplexu je jednodušší směrem dovnitř než ven a právě tato skutečnost může být vysvětlením toho, proč se některé projekty snaží prosadit snadněji než jiné.

7.5. Výhody a nevýhody LNG

V této části se práce pokusí poukázat na určitá specifika obchodování se zkapalněným plynem, přičemž se zaměří zejména na to, jaké možnosti obchodování s LNG přináší oproti klasickým plynovodům a jaké jsou tedy silné i slabé stránky obchodování plynu ve zkapalněné podobě. První hledisko, které je nutné zohlednit, je finanční nákladnost LNG projektů

7.5.1. Finanční nákladnost LNG projektů

Nezbývá než konstatovat, že investiční náklady výstavby nezbytné LNG soustavy jsou velmi vysoké a jedná se i o technologicky náročné projekty. To je tedy jedna z hlavních nevýhod LNG. Odhaduje se, že náklady na těžební soustavu plynu, díky které by později mohlo být zkapalněno až 5 milionů tun ročně, se odhaduje až na 2 miliardy dolarů. Výstavba samotné zkapalňovací stanice, která by byla schopna zkapalnit stejné množství plynu, se odhaduje až na 3,75 miliard dolarů. K tomu jsou samozřejmě ještě třeba speciální tankery, které mohou toto LNG převážet a jejich cena se také pohybuje kolem 220 milionů dolarů. Nezbytná je nakonec i stanice, ve které dojde k opětovné přeměně na klasický plyn a tyto stanice se odhadují přibližně na 0,6 miliardy dolarů. Celá LNG soustava se všemi nezbytnými komponenty se tak může vyšplhat až na 8 miliard dolarů.⁹⁷

Samozřejmě se jedná jen o hrubý odhad, jelikož do ceny vstupují i jiné faktory a především záleží i na velikosti a kapacitě celé LNG soustavy. Přesto i tento hrubý odhad ukazuje, že se jedná o velice nákladnou výstavbu. Pokud se podíváme například na náklady projektu Nord Stream, ty činí také odhadem cca 7,4 miliard eur, čili náklady LNG soustavy v tomto porovnání nejsou zase nějak neobvykle vysoké. Rozdíl zde je ale v tom, že projekt Nord Stream svou povahou pevného plynovodu, tedy přímého spojení producenta a odběratele založeného na dlouhodobých kontraktech, předem do určité míry zaručuje, že po jeho dokončení do něj bude proudit ruský plyn a to za předem domluvených podmínek. Nákladná výstavba LNG a přepravních tankerů ale ještě nedává jistotu, že se pro LNG najde odběratel.

97 Švihlíková, I.: *Zkapalněný zemní plyn (LNG) – vývoj a nové trendy*, s. 8, online text (květen 2013), (http://www.szn.sk/Slovgas/Casopis/2012/2/2012_2_03.pdf).

Současný trend je ale takový, že ty státy, které se rozhodly do výstavby těžebních soustav a LNG terminálů s flotilami zainvestovat, se snaží z tohoto důvodu s odběratelskými zeměmi vyjednat dlouhodobé kontrakty, aby měly jistotu navrácení těchto velkých investic.

7.5.2. Dlouhodobé vs. krátkodobé kontrakty

V první řadě je třeba říci, že zkapalněný plyn je možno obchodovat na základě tzv. spotových kontraktů, stejně jako na základě dlouhodobých kontraktů, jak tomu bývá u plynu vedeným klasickými plynovody. U dlouhodobých kontraktů to zjednodušeně funguje zpravidla tak, že producent a spotřebitel se domluví na určitém časovém horizontu (například několik let) a určité ceně, za kterou je producent ochoten po domluvenou dobu plyn exportovat a spotřebitelská země je ochotna takový plyn odebírat.

Výhodou dlouhodobých kontraktů (v případě, že jak dodavatel, tak spotřebitel dodržují dohodnutá pravidla) tak je, že země produkující plyn již dopředu přibližně ví, kolik plynu bude třeba v určitém časovém horizontu vyexportovat a kolik peněz za tento plyn dostane, tudíž je pro producenta mnohem snazší udělat si jakousi rozvahu, na základě které může mnohem lépe zainvestovat například do rozvoje svých těžebních soustav tak, aby byl schopen efektivně pokrýt poptávku. Producent tak má díky dlouhodobému kontraktu zaručené příjmy a dobu, po kterou bude tyto příjmy dostávat a na základě těchto informací tak může lépe plánovat své investice.

Dlouhodobé kontrakty přináší podobné výhody i pro spotřebitelské země, jelikož ty na druhou stranu mají na určitou dobu zaručené domluvené dodávky plynu za určitou cenu. To je samozřejmě přínosné, jelikož na základě toho jsou tyto státy lépe schopny zhodnotit, nakolik jsou do budoucna přibližně schopny pokrýt svojí spotřebu, případně kolik importu plynu je ještě na dané období třeba zajistit. Dlouhodobé kontrakty umožňují udržovat relativně vyvážený poměr nabídky a poptávky a také zajišťují návratnost dlouhodobých investic do těžby, přepravy apod.⁹⁸ Tyto kontrakty tak chrání obě strany před extrémními

98 Petržilka, O.- Kastl, J.: *Jaký vliv bude mít „plynová krize“ a ekonomická recese na budoucnost dodávek zemního plynu pro Českou republiku?*, s.27, online text (květen 2013), (<http://www.pro-energy.cz/clanky11/3.pdf>).

výkyvy jak v dodávkách plynu, tak v cenách plynu. Zjednodušeně by se dalo říci, že vytěžený plyn již zná předem svého odběratele.

Nevýhodou dlouhodobých kontraktů ale může být, že nejsou schopny flexibilně reagovat na situaci na trhu a nemusí reflektovat aktuální vyvoj ceny plynu na trhu, případně aktuální potřeby odběratelské země. Navíc je třeba vzít v úvahu i politickou situaci. Jak již bylo řečeno, pro zajištění energetické bezpečnosti země je důležité nejen zajistit si potřebné zdroje, ale také to, aby zdrojová země byla politicky stabilní a pokud možno v přátelském vztahu s odběratelskou zemí. Hypoteticky tak může nastat například situace, že budou domluveny dlouhodobé kontrakty se zemí, která v tomto ohledu byla považována za stabilní, ale díky vnitropolitickým či mezinárodním událostem dojde ke změně situace, kdy import plynu z této země již za bezpečný nepůjde považovat.

Krátkodobé (spotové) kontrakty na druhé straně mohou flexibilně reagovat na situaci na trhu i na nedálé politické či světové události, které by se mohly dotknout situace na trhu s plynem či energetické bezpečnosti jednotlivých států. Díky krátkodobým kontraktům jsou producentské země schopny prodat přebytečně vytěžený plyn a stejně tak spotřebitelské země díky nim mohou pokrýt zvýšenou aktuální poptávku po plynu, na jejíž pokrytí dlouhodobý kontrakt nemusí stačit. Lze tedy konstatovat, že pokud krátkodobé kontrakty existují vedle dlouhodobých, často přispívají k překonání aktuálních nenadálých situací a reagují na aktuální potřeby trhu.

Na druhou stranu je třeba dodat, že u krátkodobých kontraktů je zvýšené riziko výkyvů nejen ceny, ale i aktuální poptávky a nabídky. Pro producentské firmy je tak mnohem těžší plánovat těžbu a export s ohledem na proměnlivou poptávku, tudíž se může stát, že v určitých obdobích může u producenta dojít k neschopnosti uspokojit aktuální poptávku, nebo naopak k přebytku plynu, po kterém poptávka schází. A jelikož krátkodobé spotové kontrakty často nejsou cíleny na jednu určitou odběratelskou zemi, ale spíše reagují na nejlepší nabídku na trhu, kde samozřejmě existuje konkurence, jednotlivé spotřebitelské země si nemohou být vždy jisty, že v případě, že budou daný plyn potřebovat, bude zrovna k dispozici nebo že nebude prodán na jiný trh. *Jde o to, že obchod s LNG je založen na podobných principech jako obchod s ropou dopravovanou ropnými tankery. Jedná se o obchodování za spotové ceny místo za ceny vyplývající z cenových vzorců dlouhodobých kontraktů. To by ve svém důsledku*

*mohlo vést nejen k výrazným výkyvům v cenách plynu, obdobně jako je tomu u ropy, ale také k nadprodukcí plynu, a z hlediska producentů k nežádoucímu snížení cen plynu.*⁹⁹

Právě již zmíněná převaha nabídky zemního plynu nad poptávkou (zejména LNG), která se navíc na světových trzích neustále zvyšuje, tak ve svém důsledku vede ke snižování ceny plynu. V současnosti je plyn na spotových trzích často až o 50 procent levnější, než klasický potrubní plyn.¹⁰⁰ Krátkodobé kontrakty tak v současné situaci mají prokazatelný vliv na snižování ceny plynu, což uvítají zejména odběratelé tohoto plynu.

Nyní se dostáváme k bodu, který byl již naznačen dříve. Tedy že finanční nákladnost výstavby LNG soustav motivuje producentské státy, k tvorbě dlouhodobých kontraktů, ve snaze zajistit si návratnost těchto velkých investic. Těchto dlouhodobých kontraktů se v současnosti drží například Katar a obchodování s LNG tak velmi připomíná obchodování s klasickým plynem formou dlouhodobých kontraktů.¹⁰¹ Kontrakty, jejichž platnost bývá v délce 20 až 25 let, přičemž dochází k přesnému stanovování přísných podmínek a cen. To samozřejmě ve svém důsledku brzdí liberalizaci trhu s plynem i celkovou flexibilitu nejen dodávek plynu, ale i ceny samotné. Zároveň je také běžnou praxí tzv. Doložka „take or pay“, kterou se kupující zavazuje, že uhradí smluvené LNG, i kdyby k jeho odběru nakonec nedošlo. *Doložka „take or pay“ implikuje rozdělení rizika mezi dodavatele a odběratele, dodavatel nese riziko cenové, kupující pak objemové.*¹⁰² Tato situace se ale podle odborníků začíná pomalu měnit a dá se očekávat, že od dlouhodobých kontraktů se alespoň do jisté míry začne ustupovat, na což měla silný vliv zejména rsooucí těžba nekonvenčního plynu v USA.

Někteří analytici trhu LNG, například J. Jensen, se domnívají, že prudký rozvoj těžby břidlicového plynu v USA s možností vývozu přebytků LNG do Evropy (zejména do Velké Británie) způsobilo oslabení pozice Ruska, které je tak nuceno znovu vyjednávat o cenách ruského plynu a podmínkách dlouhodobých kontraktů.¹⁰³

99 Petržilka, O.- Kastl, J.: *Jaký vliv bude mít „plynová krize“ a ekonomická recese na budoucnost dodávek zemního plynu pro Českou republiku?*, s.27, online text (květen 2013), (<http://www.pro-energy.cz/clanky11/3.pdf>).

100 Petržilka, O.- Kastl, J.: *Jaký vliv bude mít „plynová krize“ a ekonomická recese na budoucnost dodávek zemního plynu pro Českou republiku?*, s.28, online text (květen 2013), (<http://www.pro-energy.cz/clanky11/3.pdf>).

101 Petržilka, O.- Kastl, J.: *Jaký vliv bude mít „plynová krize“ a ekonomická recese na budoucnost dodávek zemního plynu pro Českou republiku?*, s.28, online text (květen 2013), (<http://www.pro-energy.cz/clanky11/3.pdf>).

102 Švihlíková, I.: *Zkapalněný zemní plyn (LNG) – vývoj a nové trendy*, s. 9, online text (květen 2013), (http://www.szn.sk/Slovgas/Casopis/2012/2/2012_2_03.pdf).

103 Tamtéž.

Dodejme, že cena plynu se v USA díky těmto nekonvenčním zdrojům v posledních letech snížila téměř pětinasobně. A dle odhadů IEA by se Spojené státy již do 8 let měly stát čistým exportérem plynu. Ačkoliv by se nejednalo o nějak významný export, důležité je, že by se uvolnily kapacity plynu těch producentů, které až doposud plynem zásobovaly právě USA.¹⁰⁴ Právě rozmach těžby ve Spojených státech přispěl k propojování regionálních trhů, které se doposud navíc řídily odlišnými vzorci výpočtu cen. V současné době se tak zvyšuje podíl krátkodobých kontraktů, kdy jsou vyjednávány nové podmínky, popřípadě dochází ke kombinaci jak dlouhodobých, tak krátkodobých kontraktů.¹⁰⁵ V budoucnu tedy lze očekávat, že díky nárůstu krátkodobých kontraktů dojde k větší liberalizaci trhu LNG, možnému poklesu ceny plynu a větší flexibilitě objemu a dodávek plynu.

7.5.3. Bezpečnost námořní přepravy LNG

V této části by práce chtěla poukázat na jednu ze slabín a rizik obchodování s LNG, kterým je námořní přeprava zkapalněného plynu tankery. Je třeba si uvědomit, že většina námořních tras, směřuje úžinami, které jisté bezpečností riziko představují. *Únos tankerů neustále roste a od roku 2007 až k dnešnímu dni tvoří až přes třicet procent veškerých útoků. Což je poměrně významné číslo, uvážíme-li, že z přibližně 120 000 plavidel připadá zhruba jen 4000 na tankery.*¹⁰⁶

Navíc v úžinách jsou tankery nuceny zpomalit a mají také omezené manévrovací schopnosti, takže se mohou snadno stát terčem útoků. Uvážíme-li, že tyto tankery postrádají téměř jakoukoliv ochranu a obranu a navíc jsou osazeny často jen malou posádkou, jejich napadení či únos jsou poměrně snadné. Tankery se tak často stávají terčem útoků pirátů, kteří poté požadují velké výkupné. Existuje ale i reálné riziko, že tankery by mohly být využity i k teroristickým činům. Jednou z možností je zneškodnit tanker na silné námořní dopravní

104 Stuchlík, J.: *Svět čeká plynová revoluce. Proměny tvorby cen i síly exportérů*, online text (květen 2013), (<http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/svet-ceka-plynova-revoluce-promeni-tvorbu-cen-i-silu-exporteru-935647>).

105 Švihlíková, I.: *Zkapalněný zemní plyn (LNG) – vývoj a nové trendy*, s. 10, online text (květen 2013), (http://www.szn.sk/Slovgas/Casopis/2012/2/2012_2_03.pdf).

106 Luft, G.: *Energy security challenges for 21st century*, p. 38.

tepně a tím tak dočasně paralyzovat námořní dopravu, nebo popřípadě tanker unést a navést ho na pobřeží, kde napáchá značné škody.

Za zmínku stojí například francouzský tanker Limburg, který v roce 2002 převážel ropu z Íránu do Malajsie, přičemž byl vyhozen do povětří zrovna ve chvíli, kdy vplouval do přístavu Ash-Shir v Adenském zálivu. Přestože se loď podařilo uhasit, došlo k úniku až 9000 barelů ropy do moře, která následně zamořila pobřeží.¹⁰⁷ Navíc právě přes Adenský záliv, který je v posledních letech silně ohrožován somálskými piráty, vede až přes 7 procent veškeré námořní dopravy s ropou.¹⁰⁸ Podíváme-li se na mapu, je jasné, že dodávky LNG například z Kataru budou směřovat na evropský trh právě touto cestou. U zkapalněného plynu převáženého tankery by samo o sobě nemělo dojít ke vznícení ani výbuchu, ale jen za předpokladu, že nedojde k poškození lodi, kdy by k podobnému neštěstí dojít mohlo.¹⁰⁹

Jako další potenciálně nebezpečnou oblast lze uvést úžinu Malacca mezi Malajsií a Sumatrou, kudy prochází až jedna čtvrtina globálního obchodu. Také tudy prochází námořní doprava s LNG (až dvě třetiny celkového obchodu s LNG).¹¹⁰ V neposlední řadě je nutné také zmínit Hormuzskou úžinu. *Přes tuto oblast probíhá až 40 procent veškeré námořní dopravy s ropou. Tato oblast je strategicky velmi významná, jelikož touto oblastí prochází námořní trasa, která zajišťuje až 22 procent dovážené ropy do USA a až 70 procent ropy do Japonska.* O této úžině se dnes velmi hovoří zejména v souvislosti s vyhrocenými vztahy mezi USA a Íránem, kvůli údajné snaze Íránu vyrábět atomové zbraně. Jelikož je tato úžina nepostradatelná pro americkou ropu, Írán vyhrožuje, že v případě eskalace konfliktu dojde k její uzavření, čímž by v takovém případě došlo k přerušení dodávek ropy z Perského zálivu do USA. Právě Hormuzská úžina a íránské výhrůžky jsou jasným důkazem toho, že přerušení námořní dopravy může být využito k politickým účelům. Blokace Hormuzské úžiny by v takovém případě vedla i k blokaci LNG tankerů směřujících z Kataru například právě na evropské trhy.

Jelikož je v současné době téměř veškerý obchod s LNG závislý právě na námořní dopravě, je jasné, že jakékoliv přerušení či narušení bezpečnosti této dopravy může mít závažné důsledky na schopnost producentů doručit nasmlouvaný plyn na požadovaný trh. A

107 Luft, G.: *Energy security challenges for 21st century*, p. 39.

108 Luft, G.: *Energy security challenges for 21st century*, p. 31.

109 Luft, G.: *Energy security challenges for 21st century*, p. 40.

110 Luft, G.: *Energy security challenges for 21st century*, p. 35-36.

tankery přepravující LNG po moři jsou přece jen zranitelnější než plynovodní potrubí, ať už se jedná o cíl pirátů, atraktivní teroristický cíl, blokáce významných úžin z politických důvodů, nebo jen o námořní neštěstí či přírodní katastrofu.

7.6. Vývoj situace na trhu s LNG a jeho potenciál do budoucna

Jelikož trh s LNG plynem má svá specifika, před tím, než budeme moci zhodnotit význam Severojižního plynového koridoru ve vztahu k energetické bezpečnosti EU, bude nutné si trh s LNG v krátkosti představit. Po přečtení této části by tak čtenáři mělo být více jasné, čím se trh s LNG vyznačuje, jaké jsou jeho výhody a nevýhody a jak se bude vyvíjet situace se současnými a možnými budoucími dodavateli LNG plynu na evropský trh.

Co se LNG týče, ten se v přírodě nevyskytuje, ale jedná se o klasický zemní plyn, který je vytěžen a poté zkapalněn, aby mohl být transportován na trh, což se převážně zajišťuje lodní dopravou. Samotný proces zkapalnění je poměrně komplikovaný a energeticky náročný, podobně jako zajištění LNG terminálů a lodí na přepravu. Právě vysoké náklady na udržování LNG soustavy jsou tak jednou z hlavních nevýhod trhu s plynem ve formě LNG. Přesto význam LNG plynu v budoucnosti poroste. Dle IEA se dá očekávat, že import LNG na evropský trh, by se v roce 2015 mohl pohybovat mezi 80-160 bcm/y.¹¹¹ V následujících částech se práce pokusí zodpovědět na otázku, zda lze očekávat, že poroste zájem ze strany členských států EU na odebírání LNG. Popřípadě jaká bude situace s dodávkami LNG plynu do Evropy ze strany dodavatelů.

111 Clingendael International Energy Programme: *The Geopolitics of EU Gas Supply*, s. 32, online text (duben 2013), (http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/studies/doc/gas/2008_05_lng_facilities_part_2_task_a.pdf).

7.6.1. Státy EU a zájem o LNG

K posouzení toho, jak by se situace s LNG mohla zejména ve vztahu k EU nadále vyvíjet, nám poslouží Tabulka 4, která zachycuje nejen počet a kapacitu již funkčních LNG terminálů jednotlivých členských zemí, ale tak počet rozestavěných a do budoucna plánovaných terminálů i s jejich předpokládanými kapacitami. Je třeba podotknout, že zejména hodnoty kapacit, se kterými tabulka pracuje, jsou minimální uváděné hodnoty, přičemž se u jednotlivých terminálů očekává, že v budoucnu budou stoupat i jejich reálné kapacity.

Tabulka 4 – LNG terminály – situace v EU (květen 2012)

Země	terminálů v provozu	kapacita*	terminály ve výstavbě **	kapacita ***	plánované terminály	kapacita***
Belgie	1	9				
Estonsko					1	3
Finsko					1	2
Francie	3	23,75	1	13	1	8
Itálie	2	10,96	1	3,75	11	85
Irsko					1	6,5
Litva					1	3
Lotyšsko					1	5
Německo					1	2
Nizozemí	1	12				
Polsko			1	5		
Portugalsko	1	6,5				
Rumunsko					1	2
Řecko	1	5,3				
Španělsko	6	60,1	3	2,6		
Švédsko	1	0,5			2	0,7
Velká Británie	4	51,1			2	16
celkem	20	179,21	6	24,35	23	133,2
kapacita je uváděna v Bcm/y						
* Současná kapacita (s možností nárůstu)						
** Terminály ve výstavbě, jejichž stavba by se měla uskutečnit mezi 2013-2016						
*** minimální plánovaná kapacita						

Zdroj: Gas Infrastructure Europe: *LNG map*, online zdroj (duben 2013), (<http://www.gie.eu.com/index.php/maps-data/lng-map>).

Z tabulky je patrné, že v roce 2012 se v Evropské unii celkově nacházelo 20 LNG terminálů o celkové kapacitě 179,21 bcm/y. Nejvíce z těchto terminálů se pak nachází na území Španělska (60,1 bcm/y) Velké Británie (51,1 bcm/y) a Francie (23,75 bcm/y). Pro zajímavost dodejme, že téměř všechny státy, které vlastní LNG terminál, tedy přímou možnost, jak odebírat zkapalněný plyn, se řadí do skupiny států, které naše předešlá analýza definovala jako státy „nezávislé na ruském plynu“. Výjimku tvoří pouze Řecko a Nizozemí,

které spadají do kategorie „státy závislé na ruském plynu“. Itálie je tak jediným státem ze států, které jsou „silně závislé na ruském plynu“, který v roce 2012 vlastnil LNG terminál.

K navýšení počtu LNG terminálů by pak mělo dojít mezi lety 2013 až 2016, kdy se očekává výstavba dalších 6 terminálů, o celkové předpokládané kapacitě 24,35 bcm/y, do kterého je započítán i již zmiňovaný polský terminál ve Świnoujście. Opět stojí za pozornost, že i u těchto již odsouhlasených staveb platí, že kromě dalšího italského terminálu (stát silně závislý na ruském plynu) a polského terminálu (stát závislý na ruském plynu), nedojde v blízké době k výstavbě LNG terminálu v žádném dalším státu silně závislém na ruském plynu.

Ačkoliv sice existují plány projektů, které by mohly v budoucnu tuto situaci změnit a například Litva, Lotyšsko, Estonsko a Rumunsko by se mohly dočkat svých LNG terminálů, je třeba dodat, že u těchto plánů zatím nejsou známa ani konkrétní data realizace a další detaily. Jejich reálná výstavba je tedy značně nejistá a bude záviset na mnoha okolnostech. Co se plánů týče, za povšimnutí stojí zejména sílící zájem Itálie, která uvažuje o výstavbě až 11 terminálů, které by z ní (pokud budou realizovány a v této podobě), rázem učinily členský stát s největším potenciálem, co se dodávek plynu ve formě LNG týče.

Pro naše potřeby je ale spíše důležité podívat se na celkové plánované kapacity členských států EU. Je patrné, že existující a plánované projekty by měly zaručit více než zdvojnásobení LNG terminálů i kapacity na území EU. Samozřejmě, že některé z projektů nakonec nemusí být realizovány, tudíž i údaje o kapacitách je třeba brát s rezervou, ale ze zjištěných údajů se dá konstatovat trend zvyšujícího se zájmu členských zemí o plyn ve formě LNG, což napovídá, že Evropa by se do budoucna mohla stát slibným trhem pro státy, které plyn ve formě LNG vyváží.

7.6.2. Potenciální exportéři LNG pro evropský trh

V této části bude nutné zhodnotit další významný faktor, tedy jaký je trend v obchodu s LNG plynem a jak se bude situace vyvíjet do budoucna. V této části bude představeno pár významných dodavatelů LNG, přičemž se zaměříme na to, zda tyto státy hodlají svůj vývoz posilovat a zda je reálné, aby se jejich vývoz zaměřil na evropské státy.

Rusko

Rusko je nejvýznamnější z dodavatelů zemního plynu pro Evropu. U tohoto státu nadále převažuje zaměření zejména na dodávky plynu klasickými plynovody, které zaručují dlouhodobé kontrakty. Je pravdou, že Rusko se zaměřuje i na plyn ve formě LNG, ale v blízké budoucnosti to nevypadá, že by měl zkapalněný ruský plyn mířit na evropské trhy. Jednak proto, že na evropský trh se soustřeďují nově vznikající plynovody, ale také proto, že tento plyn by měl být určen spíše na asijský trh. Ruský ministr energetiky Alexander Novak se nechal dokonce slyšet, že nebude souhlasit s dodávkami zkapalněného plynu na evropský trh.¹¹²

Otázkou také zůstává, zda by Evropa o takové dodávky stála, jelikož kvůli dodávkám ruského plynu vzniká právě Nord Stream a South Stream a poohlížení se členských států po možnostech LNG jsou spíše motivovány zajištěním jiného, než ruského dodavatele. Z tohoto důvodu lze tedy konstatovat, že Ruska se jakožto dodavatele LNG plynu na evropský trh v blízké budoucnosti nejspíše nedočkáme.

Alžírsko

Z geografického hlediska je pro tuto zemi evropský trh zajímavý, přičemž k exportu LNG do EU již dochází. Cílovými zeměmi jsou zejména Francie, Španělsko, Itálie a Velká Británie. Alžírsko navíc plánuje další projekty, díky kterým by bylo možné zásobit trhy ještě větším množstvím zkapalněného plynu. Problémem ale zůstává, že ve výstavbě těchto projektů dochází k prodlevám (zejména projekt Skikda) a ještě není definitivně jasné, na který

112 ENERGIA: *Ruský ministr energetiky je za liberalizáciu exportu LNG, nie však do Európy*, online text (duben 2013), (<http://www.energia.sk/spravodajstvo/zemny-plyn-a-teplo/rusky-minister-energetiky-je-za-liberalizaciu-exportu-lng-nie-vsak-do-eurovy/9858/>).

trh se Alžírsko svými dalšími kapacitami zaměří.¹¹³ Evropský trh přesto zůstává jednou z variant.

Katar

Katar je zemí, která dle odhadů disponuje třetími největšími konvenčními zásobami plynu na světě a zaměřuje se i na LNG. Například v roce 2008 činila produkce Kataru 76,6 bcm, z čehož bylo ve formě LNG vyexportováno až 39,68 bcm. Do zemí EU tak zamířilo v daném roce 7,9 bcm ve formě LNG. Problémem Kataru ovšem je, že v roce 2004 vydal moratorium, které zastavilo jakýkoliv další rozvoj LNG. Toto moratorium bylo vyhlášeno do roku 2014, ale sílí hlasy, které upozorňují na to, že by moratorium mohlo platit i nadále. Vývoj v Kataru je tak kvůli tomu značně nejistý a lze spíše očekávat, že v nejbližších letech se jeho produkční kapacita nezvýší.¹¹⁴

Předpokládalo se, že plyn z nalezišť RasGas a Qatargas by měl směřovat hlavně na americký trh, přičemž zbytek dodávek by měl směřovat hlavně do Španělska a Belgie.¹¹⁵ Tato situace se ale vzhledem k rozmachu nekonvenčního plynu v USA a stále rostoucí poptávce zejména na asijském trhu může měnit.

Egypt

Egypt je vedle Nigérie a Alžírka třetím významným exportérem LNG na africkém kontinentu. Jedná se o zemi, která není s evropským trhem spojená plynovodem. Navíc v exportu této země dominuje právě zkapalněný plyn. Hlavními evropskými exportními destinacemi jsou Španělsko a Francie. Zajímavostí je, že byla podepsána dohoda o prodloužení tzv. Arabského plynovodu až do Turecka, což přináší určitou možnost reexportu egyptského plynu přes Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko až do Rakouska.¹¹⁶

Co se LNG projektů týče, bylo plánováno rozšíření již tří existujících LNG terminálů

113 Clingendael International Energy Programme: *The Geopolitics of EU Gas Supply*, s. 38, online text (duben 2013),

(http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/studies/doc/gas/2008_05_lng_facilities_part_2_task_a.pdf).

114 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osíčka, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 100.

115 Clingendael International Energy Programme: *The Geopolitics of EU Gas Supply*, s. 40, online text (duben 2013),

(http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/studies/doc/gas/2008_05_lng_facilities_part_2_task_a.pdf).

116 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osíčka, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 102.

(jeden v Damiettě a dva v Idku), ale to bylo z důvodu poklesu poptávky odloženo na neurčito.¹¹⁷ Egypt má do budoucna svůj potenciál, ale vše se také bude odvíjet od růstu domácí spotřeby a od dalšího vývoje politické situace v této zemi.

Libye

Ačkoliv Libye vyvází plyn ve formě LNG, jeho jediným příjemcem je zatím jen Španělsko a produkce LNG zůstává jen na pouhých 17 procentech nominální produkční kapacity 3,1 bcm ročně. Rozvoj dalších LNG kapacit je bržděn především kvůli technickým problémům a chybějícímu nezbytnému vybavení. Ačkoliv se v roce 2007 rozhodlo o výstavbě LNG terminálu v Mellitah, který by zajistil export přibližně dalších 5,2 bcm do roku 2016, v současné době se spíše očekává, že plyn, který by měl být určen pro tento LNG terminál, nakonec bude použit pro plynovod Greenstream.¹¹⁸ Potenciál pro LNG v Libyji tedy je, ale vše bude záviset na schopnosti Libye rozvíjet a rozšiřovat LNG infrastrukturu a bude také záležet na stabilitě politické situace v této zemi.

Nigérie

Nigérie má největší konvenční ověřené zásoby zemního plynu v Africe, přičemž některá naleziště zřejmě ještě čekají na své odhalení. Evropa je pro Nigérii významný trh, do kterého například v roce 2008 směřovalo ve formě LNG až 71 procent nigerijského exportu. Nigérie navíc plánuje výstavbu dalších zkapalňovacích jednotek a pokud budou tyto projekty realizovány, Nigérie by se mohla zařadit vedle Austrálie a Kataru mezi největší vývozce LNG na světě.¹¹⁹

Poloha Nigérie je navíc příhodná k dodávání plynu jak na evropský trh, tak na americký a jihoafrický. Vzhledem k tomu, že jihoafrický trh zatím není tolik zajímavý a v USA se zvyšuje význam těžby nekonvenčního plynu, dalo by se očekávat, že Evropa zůstane i nadále nejdůležitějším trhem a lze proto očekávat budoucí nárůst exportu LNG na tento trh. Problémem Nigérie ale nadále zůstává politická nestabilita, která může být překážkou k

117 Tamtéž.

118 Clingendael International Energy Programme: *The Geopolitics of EU Gas Supply*, s. 39, online text (duben 2013), (http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/studies/doc/gas/2008_05_lng_facilities_part_2_task_a.pdf).

119 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osíčka, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 102.

úspěšnému a rychlému rozvoji LNG kapacit.

Trinidad a Tobago

Nejdůležitějším odběratelem tohoto LNG jsou Spojené státy (více než 70 procent exportu) a poté Španělsko (cca 11 procent trinidadského exportu LNG). Od roku 2008 probíhá intenzivní průzkum, díky kterému byly obnoveny tři nová naleziště zemního plynu. Pokud dojde k jejich využití, dá se očekávat nárůst exportu LNG. Ačkoliv tento plyn doposud směřoval zejména na americký trh, s rozvojem nekonvenční těžby plynu v USA lze očekávat, že tento plyn by se mohl uvolnit pro ostatní trhy, mezi které se řadí i ten evropský.¹²⁰

Austrálie

V květnu 2007 australský ministr pro energetiku Ian MacFarlane prohlásil, že Austrálie má ambici stát se druhým nejvýznamnějším producentem LNG s 81,6 bcm vyvezeného plynu do roku 2015. Nárůst vývozu Austrálie by také měla zapříčinit těžba nekonvenčních zásob plynu.¹²¹ Austrálie se doposud soustředila převážně na pacifický trh, ale se vzrůstajícími zásobami plynu je možné, že začne expandovat i na trhy jiné, například na ten evropský.

Venezuela

Ačkoliv se tato země již mnoho let snaží o rozvoj LNG, zejména politická situace a izolace brání Venezuele získat potřebné know how a technickou podporu, takže v nejbližších letech je významný rozvoj LNG spíše nemyslitelný.¹²²

Omán, Jemen, Spojené arabské emiráty

Ačkoliv podle některých analýz by tyto státy mohly zaměřit svůj zájem na evropský trh, nadále platí, že se soustředí převážně na pacifickou oblast. Navíc v blízké budoucnosti není pravděpodobné, že by tyto státy nadále rozvíjely nezbytné soustavy pro větší export zkapalněného plynu. U těchto zemí bude také míra exportu silně záviset na růstu domácí

120 Černocho, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 105.

121 Tamtéž.

122 Clingendael International Energy Programme: *The Geopolitics of EU Gas Supply*, s. 40, online text (duben 2013), (http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/studies/doc/gas/2008_05_lng_facilities_part_2_task_a.pdf).

spotřeby.¹²³

Jak je vidět, pro evropský trh zůstává v blízké budoucnosti zajímavá zejména Nigérie, Katar, Alžírsko a popřípadě Austrálie. Jak se ale ukázalo, vše záleží na mnoha faktorech, kdy do hry vstupuje vnitřní politická situace těchto států, aktuální politické vztahy s těmito zeměmi a například i úroveň domácí spotřeby plynu v těchto zemích. Nelze tedy s určitostí říci, kolik plynu ve formě LNG od těchto států nakonec v budoucnu do Evropy poproudí. Evropský trh není jediným a za zmínku stojí například rychle rostoucí poptávka po plynu v asijské oblasti. Výhodou LNG je, že pro propojení s odběratelem není třeba pevného plynovodu, tudíž dodávky LNG mohou měnit odběratele dle aktuální situace. To je ale zároveň i nevýhoda, jelikož právě tato flexibilita dodávek přináší i nejistotu. V případě potřeby nemusí být plyn k dispozici, popřípadě může být prodán na jiný trh (mluvíme li o spotových, nikoli dlouhodobých kontraktech).

Budoucnost také ukáže, jak se promítne do situace s LNG obrovský rozmach nekonvenční těžby plynu v USA. Pokud by USA pokračovaly tímto tempem, mohla by nastat situace, že ze strany USA poklesne poptávka po dováženém plynu, jelikož domácí produkce bude více schopna pokrýt domácí spotřebu, a plyn původně určený pro trh v USA se tak uvolní i pro trhy jiné, například ten evropský. Velkým otazníkem je také rapidně rostoucí poptávka po plynu zejména v Číně. Dle odhadů Mezinárodní agentury pro atomovou energii bude Čína v roce 2035 spotřebovávat ročně pětkrát více plynu, než je tomu dnes.¹²⁴

Ačkoliv tedy situace vypadá tak, že trh s LNG bude posilovat, a že situace s LNG by se na evropském trhu minimálně neměla zhoršovat, je třeba nemít přehnaná očekávání, jelikož se jedná o zdlouhavý komplikovaný proces a to, že by LNG z výše zmíněných zemí mohlo zásobovat převážně evropský trh, by také mohlo být nakonec více jen zbožným přáním, než realitou.

123 Černocho, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 103.

124 Stuchlík, J.: *Svět čeká plynová revoluce. Proměny tvorby cen i síly exportérů*, online text (květen 2013), (<http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/svet-ceka-plynova-revoluce-promeni-tvorbu-cen-i-silu-exporteru-935647>).

7.7 Shrnutí kapitoly

Jak práce doposud ukázala, projekt Severojižního plynového koridoru nabízí zajímavou možnost pro členské státy EU, jak rozšířit diverzifikaci přepravních tras, ale zejména diverzifikaci zdroje. Za tímto účelem je nutné propojení plynových soustav vybraných států s možností oboustranného toku plynu, stejně jako výstavba nezbytných LNG terminálů. Zatímco propojení plynových soustav už je z části hotové a nezdá se, že by mělo dojít k vážnějším problémům při jeho dokončení, situace u LNG terminálů už tak jednoznačná není. Dle současného vývoje vše napovídá tomu, že dojde k realizaci LNG terminálu v Polsku, ale dokončení rumunského a chorvatského terminálu v nejbližších letech, je zatím nejisté. Přitom právě chorvatský terminál má pro Severojižní plynový koridor velký význam. I bez něj by ale díky tomuto koridoru zejména východní členské státy EU, které jsou závislé, až silně závislé na ruském plynu, získaly možnost (ačkoliv v omezené míře jen přes polský LNG terminál) tolik vyžadované diverzifikace zdroje.

Je také třeba zohlednit to, že trh s LNG má svá zvláštní specifika a nevýhody. Jedná se o technicky velmi náročné projekty a nákladné investice, tudíž rozvoj LNG infrastruktury vyžaduje čas. Jak se také ukázalo, slabým článkem přepravy LNG je právě zranitelnost LNG tankerů, zejména v některých geografických oblastech, kde se riziko pro plynulý a bezpečný transport LNG na cílový trh zvyšuje.

Na druhou stranu ale z provedených šetření vyplývá, že nárůst obchodování s LNG je celosvětovým trendem, kdy dochází k propojování jednotlivých trhů. Růst LNG terminálů se očekává jak ve členských státech Evropské unie, tak i u potenciálních producentů. Jinými slovy- zájem o LNG terminály u spotřebitelských i producentů zemí naznačuje, že obě strany mají zájem trh s LNG rozvíjet. Z tohoto hlediska je tedy Severojižní plynový koridor slibným projektem, který do budoucna nabízí velký potenciál. Ať už jde o další zajišťování dlouhodobých i krátkodobých dodávek plynu, nebo o možnost diverzifikace zdrojových zemí.

Přechod od dlouhodobých kontraktů ke krátkodobým, případně jejich kombinace, navíc opět posilují liberalizaci trhu s LNG a větší flexibilitu nejen v dodávkách plynu, jednotlivých trasách mezi dodavatelem a spotřebitelem, ale také i v ceně. Raketový vzestup nekonvenční těžby plynu v USA navíc způsobuje, že dřívější dodavatelé USA se nyní poohlíží

po nových trzích a na trhu vzniká alespoň z krátkodobého hlediska přebytek nabídky nad poptávkou. Právě větší konkurence mezi dodavateli a přebytek plynu naznačují, že cena plynu by měla z dlouhodobého hlediska klesat.

Pokud bude projekt Severojižního koridoru realizován v plném rozsahu, členské státy EU tak získají možnost, jak si zajistit nejen dlouhodobé dodávky plynu, ale i plyn z krátkodobých kontraktů, který najde své uplatnění zejména v dobách krize a nenadálých výpadků z jiných zdrojů. Právě budoucí nárůst potenciálních zdrojů LNG navíc EU nabízí lepší manipulační prostor v tom smyslu, že bude také možno rychleji a efektivněji reagovat na aktuální politické dění a stabilitu či nestabilitu v jednotlivých dodavatelských zemích. Jinými slovy- pokud se dosavadní dodavatelská země LNG začne jevit jako rizikový dodavatel, právě díky flexibilitě trhu s LNG bude mnohem snažší tohoto dodavatele nahradit rychle jiným, než kdyby se jednalo o pevný plynovod.

Na druhé straně je ale třeba také vzít v potaz dlouhodobý růst spotřeby plynu nejen členských států EU, ale také rostoucí spotřebu plynu zejména v Číně, potažmo celé Asii. Ačkoliv je LNG slibně se rozvíjejícím trhem, který může přinést mnoho pozitiv, přehnaný optimismus by nebyl zcela na místě, jelikož dle prognóz lze očekávat, že o tento plyn se budou svádět konkurenční boje mezi mnoha státy a trhy, které o něj budou mít zájem. To, že Evropská unie tedy získá díky LNG přístup k dalším dodavatelům plynu, ještě nemusí znamenat, že tento plyn nakonec poproudí na evropský trh a ne jinam. Jinými slovy – právě rostoucí flexibilita a preference krátkodobých kontraktů nakonec mohou v některých případech vést i k tomu, že ve chvíli, kdy budou členské státy takový plyn potřebovat, tak na trhu nebude zrovna dostupný.

Co je ale významným pozitivem na plánu Severojižního plynového koridoru, je skutečnost, že nejen že je jeho podpora přímo uváděna ve významných dokumentech Evropské komise, ale také se jedná o projekt, který svou povahou pro členské státy není tak kontroverzním tématem.¹²⁵ Jinými slovy lze říci, že tento projekt nemá mezi členskými zeměmi vyslovené odpůrce a není tak faktorem, který by prohluboval neshody členských států v otázkách plynu. Severojižní plynový koridor svou povahou nenarušuje žádným významnějším způsobem energetickou bezpečnost některého ze členských států, přičemž

¹²⁵ Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačkovská, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 170.

naopak přináší zajímavý potenciál, jak energetickou bezpečnost členských států posílit.

A jak už bylo naznačeno dříve, z pohledu teorie regionálního bezpečnostního komplexu je také důležité, že významná část realizace tohoto projektu (propojování národních plynových infrastruktur) se odehrává v rámci jednoho bezpečnostního komplexu (popřípadě v rámci dvou subregionů, které ale v této otázce nemají důvod nespolupracovat), přičemž v tomto ohledu je možný zásah dalších „vnějších“ bezpečnostních komplexů do tohoto rozhodování velmi omezený (k tomu pak dochází zejména ve snahách zamezit výstavbě jednotlivých LNG terminálů).

Pokud shrneme všechny zmíněné skutečnosti, nezbyvá než konstatovat, že projekt Severojižního plynového koridoru i přes zmíněné problémy a možná rizika přinese Evropské unii zajímavou možnost, jak zajistit další potřebné dodávky plynu, přičemž bude existovat i velký potenciál variability zdrojových oblastí. Navíc se ukazuje, že svou povahou by projekt měl být tím správným krokem, který má potenciál zvýšit energetickou bezpečnost jednotlivých členských států, přičemž by neměl stát v cestě snahám o tvorbu společné energetické bezpečnosti EU.

8. ANALÝZA PŘÍNOSNOSTI JEDNOTLIVÝCH PROJEKTŮ PRO EU

Před tím, než nabídneme shrnutí poznatků této práce a zhodnocení významu Severojižního plynového koridoru, stojí za zmínku zajímavý výzkum, který byl učiněn ve studii pro Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Jedná se o studii s názvem Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU, kterou vypracoval Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university.

Jak již bylo řečeno, v současné době se očekává realizace projektu Nord Stream, South Stream, Nabucco (Nabucco West) a Severojižního plynového koridoru. Zmiňovaná studie hodnotí jednotlivé projekty z několika různých hledisek a snaží se na základě těchto poznatků zjistit, který z projektů, případně jaká kombinace projektů, by se z hlediska zmiňovaných sledovaných kritérií nejvíce osvědčila. Předem je třeba dodat, že zmiňovaná studie podrobovala zkoumání původní projekt Nabucco, který se z dnešního hlediska jeví jako

nereálný a uvažuje se spíše o projektu Nabucco West či TAP, takže zmíněné výsledky je třeba z našeho pohledu brát s rezervou. Přesto ale tato studie může významně poukázat na silné či slabé stránky jednotlivých projektů, zejména pak projektu Severojižního plynového koridoru, který nás zajímá nejvíce.

V dané studii byly projekty zkoumány na základě 4 indexů - Hirschman-Herfindahlova indexu, indexu nahraditelnosti, indexu spolehlivosti a indexu nákladů. **Hirschman-Herfindahlův index** zkoumá, který z projektů nejvíce zaručuje diverzifikaci přepravních tras a diverzifikaci zdrojů plynu. **Index nahraditelnosti** pak zkoumá nakolik jsou schopny ostatní trasy či zdroje zajistit výpadek hlavního zdroje či trasy. Jedná se tedy o určité upřesnění Hirschman – Herfindahlova indexu. **Index spolehlivosti** je pak váženým průměrem rizikového ratingu jednotlivých zdrojových či tranzitních států.¹²⁶ Tento index pak pracuje s daty „Country risk“, vypracovanými Business Monitor International. „Country risk“ zohledňuje zejména růst HDP, platební bilanci státu a zadluženost státního rozpočtu. Jedná se tedy o hodnocení zejména ekonomických a politických faktorů s předpovědí na budoucích 10 let.¹²⁷

Jako poslední je pak sledován **Index nákladů**. *Tento index je tvořen váženým průměrem cen jednotlivých importních variant. Každá varianta je určena kombinací cen produkce a transportu po příslušné trase jedné jednotky (1000 m³, tedy jednoho tcm) plynu do cílové stanice, jíž jsou hranice České republiky nebo Středoevropský plynový uzel CEGH v Baumgartenu. Nižší index logicky znamená nižší náklady na těžbu a transport.*¹²⁸

Výsledky této studie ukazují, že z hlediska Hirschman-Herfindahlova indexu se nejideálnějším řešením jeví právě Severojižní plynový koridor, který zajišťuje dostatečnou diverzifikaci přepravních tras i zdrojů. Druhým nejlepším řešením je pak scénář existence Nord Streamu a Nabucca.¹²⁹

V indexu nahraditelnosti by se nejideálněji jevil opět projekt Severojižního plynového koridoru, přičemž druhou nejlepší variantou by byla realizace Nord Streamu společně s

126 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 107.

127 Business Monitor International: *Country risk*, online text (květen 2013), (http://www.businessmonitor.com/country_risk/).

128 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 107.

129 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 167.

Nabuccem. Nejhoršího výsledku by z hlediska tohoto ukazatele dosáhl scénář realizace plynovodu Nord Stream a South Stream.¹³⁰ To lze vysvětlit tím, že dodavatelem plynu pro tyto plynovody má být Rusko a v případě výpadku tohoto zdroje by bylo velice obtížné nahradit tak tyto velké chybějící kapacity z jiných zdrojů.

Z hlediska indexu spolehlivosti by pak nejlepších výsledků dosáhnul scénář Nord Stream + South Stream, přičemž shodně s tímto scénářem by skončil scénář projektu Severojižního plynového koridoru. Nejhůře by pak skončil scénář Nord Stream + Nabucco, což by zapříčinily zejména nízké ratingy Iráku, Turecka a kaspické oblasti.¹³¹

Posledním sledovaným faktorem byl index nákladů, kde by zvítězil Severojižní plynový koridor následovaný scénářem Nord Stream + Nabucco. Nejhůře by naopak skončil scénář Nord Stream a South Stream.¹³² Z výsledků studie je jasné, že Severojižní plynový koridor dosáhl ve všech zkoumaných oblastech solidních výsledků.

8.1. Shrnutí kapitoly

Tato studie nám tedy nabídla další možný pohled na zkoumané projekty, přičemž je třeba konstatovat, že projekt Severojižního plynového koridoru se ve všech sledovaných ukazatelích jevil jako jedna z nejlepších možností. Je třeba opět připomenout, že výsledky této studie je třeba brát spíše jako orientační, jelikož studie pracuje s původním projektem plynovodu Nabucco, který v současné době zřejmě již nepřipadá v úvahu. Navíc studie nabízí jen určité modelové situace, jak by se mohly jednotlivé scénáře vyvíjet a konkrétní podoba a parametry jednotlivých projektů ještě mohou doznat změn.

Za pozornost stojí, že v indexu spolehlivosti se Severojižní plynový koridor jeví jako jedna z nejlepších možností, což je zajímavé zejména ve vztahu k poznatkům, které nám přinesla naše práce. Tedy že právě námořní přeprava pomocí tankerů s LNG je celkem zranitelná a tím je snížena spolehlivost dodávek. Vysvětlení ale tkví v pozorování rozdílných

130 Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, s. 168.

131 Tamtéž.

132 Tamtéž.

parametrů. Index spolehlivosti, tak, jak je nadefinován ve studii Masarykovy univerzity, se totiž zaměřuje zejména na „risk rating“ jednotlivých zemí, zejména z pohledu ekonomické a politické situace. Nehodnotí tedy spolehlivost přepravních tras jako takových, ale zejména států, které jsou buďto producentem daného plynu, nebo tranzitními zeměmi. Je tedy logické, že z tohoto pohledu budou dobrých výsledků dosahovat takové projekty, které mají stabilní producentskou zemi a vedou přes spolehlivé tranzitní země, popřípadě vedou přes co nejméně tranzitních zemí (nejlépe námořní cesta). Z tohoto důvodu se tedy Severojižní plynový koridor z hlediska spolehlivosti hodnotí kladně, jelikož námořní přeprava snižuje počet tranzitních zemí, ačkoliv samotná námořní přeprava může být nebezpečná a spolehlivost dodávek ohrožovat.

Pokud se na tuto problematiku podíváme opět z pohledu teorie regionálního bezpečnostního komplexu, můžeme si hypoteticky jednotlivé tranzitní země představit jako rozdílné bezpečnostní komplexy (popřípadě subregiony), které nemusí (a často nesdílejí) stejné zájmy a motivy, jako bezpečnostní komplex, kterému jsou dodávky určeny. Tyto bezpečnostní komplexy hájí především své vlastní zájmy (například příjem z tranzitních poplatků), což může být v přímém rozporu se snahami cílové země (bezpečnostního komplexu), který usiluje o plyn co nejlevněji. Z tohoto důvodu tedy ke zvýšení spolehlivosti dodávek vede taková cesta, která v co největší míře eliminuje vliv ostatních bezpečnostních komplexů, tedy například námořní doprava či potrubí vedené po dně moře.

Z výsledků této studie si tedy pro naše potřeby můžeme odnést ty poznatky, že z hlediska spolehlivosti dodavatele a tranzitních zemí Severojižní plynový koridor dosahuje kvalitních výsledků, stejně jako z hlediska diverzifikace přepravních tras a samotných zdrojů plynu. Pozitivně je u Severojižního plynového koridoru hodnocena i schopnost nahradit výpadek nejvýznamnějšího zdroje či trasy. Tato studie nám tedy nabídla další možný pohled na jednotlivé produktovody, který nám nakonec pomůže k zhodnocení celkového významu Severojižního plynového koridoru pro členské státy EU a potažmo pro snahy EU o společnou energetickou bezpečnost.

9. SHRNUTÍ POZNATKŮ A ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ VÝZNAMU SEVEROJIŽNÍHO PLYNOVÉHO KORIDORU

Tato práce si kladla za cíl zodpovězení otázky, zda je projekt Severojižního plynového koridoru skutečně reálným projektem, který bude v souladu s dlouhodobou energetickou politikou EU a který zajistí diverzifikaci zdrojů plynu, popřípadě zvýší energetickou bezpečnost členských států. Před zodpovězením této otázky ale práce nejprve shrne poznatky, ke kterým postupně dospěla. Díky těmto dílčím poznatkům tak bude možné v závěru práce lépe odpovědět na naši výzkumnou otázku.

Práce se nejprve na významných usneseních a dokumentech EU snažila demonstrovat, že Evropská unie opravdu usiluje o společný koordinovaný přístup k tvorbě společné energetické bezpečnosti EU. Výsledky našeho zjištění ukazují, že tomu tak opravdu je. Tedy že alespoň dle zmiňovaných dokumentů lze usuzovat, že členské státy dlouhodobě usilují o společné koordinované kroky na cestě k dosažení společných cílů v energetických otázkách. Tedy že existují snahy o společnou energetickou politiku a snahy o tvorbu společné energetické bezpečnosti. Důkazem může být například „Strategie 20-20-20“, kde se členské státy zavázaly ke společné snaze, že do roku 2020 sníží emise CO₂ o 20 procent (mimo jiné). To je jeden z důkazů toho, že minimálně na papíře opravdu existují snahy o společný koordinovaný přístup v řešení energetických otázek.

Největším problémem těchto snah ale zůstává, že se při tvorbě těchto dokumentů nedaří aplikovat určité donucovací mechanismy, případně mechanismy, které by stanovovaly sankce za nenaplnění podobných dohod. Právě vágní a neurčitá usnesení, která často postrádají časový plán, jsou jednou z největších překážek, která brání efektivnímu společnému postupu k řešení problémů.

Dalším významným nedostatkem je ta skutečnost, že u jednotlivých vytyčených cílů chybí určení jakéhosi stupně naléhavosti. Ve skutečnosti tak často dochází k situaci, kdy si členské státy EU společně vytyčí řadu cílů, ale tyto cíle se navzájem vylučují. Jinými slovy řešení jednoho problému přináší komplikace do řešení jiného problému. Na konkrétním příkladu lze například opět uvést snahu evropských států snížit emise CO₂, což v reálu (alespoň u některých států) povede k odklonu od uhlí a většímu využívání plynu. Tento cíl je

ovšem v přímém rozporu s další snahou EU snížit spotřebu, popřípadě závislost na plynu. Kdyby byly jednotlivé projekty odstupňovány dle určitého stupně naléhavosti, řešily by se jednotlivé problémy dle tohoto vzorce. Pokud by došlo ke kolizi vytyčených cílů, postupovalo by se tak, aby byl na prvním místě ten cíl, který je pro EU významnější.

Problémem Evropské unie je, že jednotlivá usnesení jsou často spíše jen deklarativního charakteru bez možnosti sankcí a vymáhání. Navíc nadále platí, že významné otázky energetické bezpečnosti, jako například tvorba energetického mixu, jsou výhradní záležitostmi každého suverénního státu a žádný ze států si pochopitelně do těchto záležitostí nechce nechat mluvit. Evropská unie ale státem není a sama o sobě například nemůže podepsat kontrakt na odběr plynu, to opět může učinit jen jednotlivý členský stát. Snahy EU jednat jednohlasně tak budou vycházet i nadále naprázdno. Například právě v otázce plynu bude Rusko o plynovodu South Stream raději přímo vyjednávat s Itálií, než aby ztrácelo čas vyjednáváním s evropskými institucemi, jelikož Itálie by nakonec stejně v rámci své suverenity musela dát poslední slovo, zda souhlasí s napojením na South Stream a plynovodem na svém území či ne.

Snahy Evropské unie o společnou energetickou bezpečnost tak v mnoha ohledech často narážejí právě na problémy v otázkách, jejichž řešení na unijní úrovni, by znamenalo omezení suverenity členských států, Pokud EU opravdu bude nadále usilovat o efektivní společnou energetickou bezpečnostní politiku, bude toho dosaženo zřejmě jen omezením suverenity jednotlivých členských států v důležitých otázkách, jako může být například energetická politika či tvorba energetického mixu. Otázkou však zůstává, zda jsou členské státy na taková opatření ochotny přistoupit, popřípadě zda by to opravdu bylo správné řešení.

Z výše zmíněných poznatků tak nezbyvá než konstatovat, že v tomto ohledu práce dospěla k závěru, **že ačkoliv existují snahy řešit problémy společně, a dokumenty, které tyto snahy deklarují, ve skutečnosti zatím společná energetická bezpečnost EU neexistuje.** Práce tedy nadále nebude zkoumat, zda je projekt Severojižního plynového koridoru prospěšný pro společnou energetickou bezpečnost EU, ale zda je alespoň v souladu se snahami, které ke společné energetické bezpečnosti EU mohou směřovat.

Práce také odhalila, že členské státy EU se potýkají se silnou závislostí na dováženém plynu, přičemž největší roli zde hraje právě plyn dovážený z Ruska. Ačkoliv snižování závislosti na dováženém plynu je v zájmu energetické bezpečnosti každého členského státu, provedená analýza poukázala na **propastné rozdíly v míře závislosti na ruském plynu, kdy západní členské státy jsou na ruském plynu převážně nezávislé, zatímco většina východních členských států jsou na ruském plynu silně závislé.**

Právě rozdílnost v závislosti na ruském plynu naplno ukázala, jak je složité najít takové rozumné řešení, které by bylo nejmenším zlem pro všechny. Ba co víc, ukázalo se, že **jednotlivé členské státy jsou i nadále ochotny hájit zejména své vlastní zájmy, ačkoliv to může vést k ohrožení energetické bezpečnosti ostatních členských zájmů.**

Zkoumání také potvrdila, že na Rusko je v určitém smyslu opravdu nutné nahlížet jako ne na zcela bezpečného dodavatele plynu, ať už z důvodu, že tato země je v omezené míře ochotna plyn využívat v rámci politického nátlaku, nebo z důvodu pochybností o tom, zda bude Rusko v budoucnosti stále schopno svou těžbou plynu dlouhodobě uspokojit vzrůstající poptávku nejen evropských států.

Práce také analyzovala hlavní projekty, které by měly zajistit nové dodávky plynu pro evropský trh. Projekty Nord Stream a South Stream se ale ukázaly jako projekty, které by sice zajistily přísun plynu a novou tranzitní trasu, ale díky nim dojde k prohloubení závislosti na ruském plynu, což bude mít negativní dopad na energetickou bezpečnost států, které jsou na ruském plynu už tak silně závislé. Tyto projekty tedy nereflektují potřeby všech členských států, ba co víc, naopak vyvolávají silné neshody. **Nord Stream a South Stream tudíž nelze považovat za projekty, které by samy o sobě byly přínosem ke snahám o společnou energetickou bezpečnost EU, spíše naopak.**

Co se Nabucca týče, možné realizace se za určitých podmínek možná dočká zkrácená verze Nabucco West, případně alternativa TAP. Tyto projekty sice slibují odběr plynu z kaspické oblasti, tudíž onu potřebnou diverzifikaci zdrojové oblasti, ale jak analýzy ukázaly, ani tyto zdrojové země v kaspické oblasti (+ Turecko jako tranzitní země) nelze považovat za zcela spolehlivé. **Navíc existují opodstatněné obavy, zda k výstavbě jedné z nových variant původního Nabucca vůbec dojde, zejména z toho důvodu, že práce na plynovodu Nord**

Stream a zejména South Stream už byly započaty a ochota členských států nezávislých na ruském plynu podporovat Nabucco může být velmi nízká.

Jako poslední z projektů byl zhodnocen Severojižní plynový koridor, který spolehá zejména na dodávky zkapalněného plynu. I u tohoto projektu není stále jisté, jak nakonec bude vypadat jeho konečná podoba. Zejména nejistá je budoucnost LNG terminálu v Rumunsku a v Chorvatsku. Pokud však bude opravdu realizován v celém svém rozsahu, nabídne tak členským státům zajímavou možnost diverzifikace nejen přepravních tras, ale také dodavatelů plynu.

Zjištěné poznatky navíc ukazují, že světový trh s LNG by se v blízké budoucnosti měl nadále těšit rozvoji, přičemž zájem o obchodování projevují jak členské státy EU, tak producentské země. Nárůst nekonvenční těžby plynu v USA má navíc pozitivní vliv na volné kapacity plynu, které nyní hledají nové odbytiště (šance pro evropský trh) a zároveň to také vede k nižší ceně tohoto plynu. **I přes některé nevýhody, mezi které lze řadit například zranitelnost tankerů přepravujících LNG lze konstatovat, že Severojižní plynový koridor má velký potenciál, díky němuž by bylo možné zvýšit diverzifikaci přepravních tras i dodavatelů plynu. Navíc umožní flexibilně reagovat na aktuální situaci na trhu s plynem či na případné výpadky jiných zdrojů. Významnou výhodou také je, že oproti jiným představeným projektům je většina tohoto projektu realizována uvnitř jednoho bezpečnostního komplexu, přičemž realizace tohoto projektu ve svém důsledku nepovede k ohrožení energetické bezpečnosti některého ze členských států EU. Již samotné obousměrné propojení národních soustav umožňuje přeposílat plyn dle aktuální potřeby a tudíž dochází ke zvyšování energetické bezpečnosti jednotlivých členů.**

Stále je nutné mít na paměti, že je třeba brát v úvahu také nárůst domácí spotřeby, stejně jako zvyšující se poptávku po plynu zejména v Asii, od čehož se dá očekávat zvýšený konkurenční boj o zajištění dodávek plynu. Stejně tak je třeba říci, že Severojižní koridor sám o sobě není schopen zajistit veškerý potřebný importovaný plyn a tudíž jeho existenci je třeba vnímat v kontextu dalších vznikajících plynovodů.

Přes tyto veškeré faktory ale tato práce dochází k závěru, že **projekt Severojižního plynového koridoru je reálným projektem, jehož existence má potenciál zaručit**

diverzifikaci přepravních tras i diverzifikaci zdrojových oblastí plynu. Tento projekt má své opodstatnění i za předpokladu, že dojde k realizaci ostatních zmiňovaných projektů. Jeho realizace by neměla vést k ohrožení energetické bezpečnosti žádného členského státu, spíše naopak. Lze tedy konstatovat, že tento projekt nebude překážkou snahám o společnou energetickou bezpečnost EU. Naopak může být pozitivním faktorem, který pomůže řešit neshody členských států zejména v problematice otázky závislosti na ruském plynu, čímž může snahám o společnou energetickou bezpečnost EU naopak spíše prospět.

SLOVO ZÁVĚREM

Po pečlivém prozkoumání všech významných faktorů tak výsledky práce nakonec potvrdily hypotézu, že Severojižní plynový koridor by mohl být přínosem k řešení problematiky závislosti na ruském plynu, stejně jako že tento koridor by mohl být přínosem ve snahách o společnou energetickou bezpečnost EU. Popřípadě by minimálně těmto snahám neměl být překážkou.

Na druhou stranu ale práce vycházela z předpokladu, že společná energetická bezpečnost EU již existuje a hodlala zkoumat, zda projekt Severojižního plynového koridoru tuto bezpečnost spíše posílí nebo oslabí. V průběhu práce se ale začalo ukazovat, že domněnka o existující společné energetické bezpečnosti je mylná a že maximálně existují snahy o její budoucí dosažení, ačkoliv před těmito snahami stojí mnoho zásadních problémů. Zkoumání této problematiky ale nebylo cílem této práce a jedná se zřejmě o natolik širokou a komplikovanou otázku, která by vydala na samostatné téma další práce. Přesto se autor domnívá, že pokud má být někdy společné energetické bezpečnosti EU dosaženo, je třeba si klást otázky, co je nutné v tomto směru vykonat, jaké jsou hlavní překážky a jaké existují možnosti jejich překonání. Pokud má být společné energetické bezpečnosti EU jednou vůbec dosaženo, podobné podrobné analýzy řešící tuto problematiku, budou nezbytné.

Také je třeba zmínit, že práce na začátku vycházela z předpokladu, že Evropskou unii lze požadovat za jednolitý regionální bezpečnostní komplex. V průběhu práce se zejména v otázkách plynu začalo čím dál tím více ukazovat, že v potřebách jednotlivých

členských států EU v tomto směru existují propastné rozdíly a EU tak vykazuje spíše znaky dvou blízkých subregionů. Ačkoliv je tento poznatek zmíněn a jeho příčiny vysvětleny, v práci nedošlo k přímé definici ani geografickému ohraničení těchto subregionů, jelikož přesné vymezení těchto subregionů nakonec nebylo pro potřeby této práce nezbytné. Přesto se dle autora jedná o zajímavou otázku, která by stála za další výzkum a konkrétní definice subregionů by mohla přinést další zajímavá zjištění či vysvětlení.

Dalším problémem, na který autor během bádání častokrát narazil je, že jednotlivé studie a analýzy uváděly například rozdílné údaje v odhadech jednotlivých nákladů plánovaných projektů a jejich kapacit. Jelikož jsou tyto údaje proměnlivé a závisí na mnoha faktorech, které lze stěží předem odhadovat, autor se snažil postupovat tak, aby čtenáři představil spíše určitý obecně platný trend či scénář, který by mohl být za určitých podmínek naplněn, ačkoliv si je vědom, že vše záleží na budoucím vývoji situace.

Autor doufá, že tato práce pomohla čtenářům přiblížit problematiku energetické bezpečnosti členských států EU a zejména nerovnoměrné závislosti členských států na ruském plynu. Čtenáři by mělo po přečtení práce být více jasné, jaké jsou hlavní výhody a nevýhody jednotlivých navrhovaných produktovodů, a jaký vliv tyto produktovody, zejména projekt Severojižního plynového koridoru mohou v budoucnu mít na energetickou bezpečnost jednotlivých států, potažmo na tvorbu společné energetické bezpečnosti EU o které se často hovoří, ale její reálná existence zatím schází.

Summary

The main objective of this study was an analyze of importance of North- South gas corridor and influence of this corridor on common energy security of EU. This study found out, that although there are many efforts of EU member states to coordinate their energy policies, in fact – common energy security of EU still does not exist.

This study also found out, that important problem is gas dependence of EU members and also significant difference of dependence on Russian gas. This significant difference of dependence on Russian gas is a key factor why members of EU are not able to cooperate and find an effective solution which will strenght energy security of all member states and which will help to solve problems of EU gas dependence.

Study analysed four main gas projects (Nord Stream, South Stream, Nabucco, North-South gas corridor) which are expected to solve a problem of EU dependence on gas and which are expected to strenght energy securities of member states. Results shows, that although all projects will be able to support EU with new gas delivery not all of them will reduce a dependence of some member states on Russian gas. Even more – some projects (especially Nord Stream and South Stream) will increase this dependence. Study also proved that project of North- South gas corridor has a potential to bring new gas routes and gas sources for EU market and existence of this gas corridor will not affect energy securities of member states. Even more – this project has a potential to improve a situation of russian gas depended member states and improve energy securities of EU members. North- South gas corridor could be an acceptable solution for all member states and his existence could have positive influence on efforts to achieve common energy security of EU.

Seznam použitých zkratek

AGRI - Azerbaijan–Georgia–Romania Interconnector

bcm – billion cubic metres

bcm/y – billion cubic metres per year

BP – British Petroleum

EU - Evropská unie

FLNG - Floating liquefied natural gas

IEA - International Energy Agency

LNG – liquefied natural gas

MoU - Memorandum of Understanding and Co-operation

SEEP - The South East Europe Pipeline

TANAP - The Trans-Anatolian gas pipeline

TAP - The Trans Adriatic Pipeline

Použité zdroje:

Primární zdroje

Dokumenty

British Petroleum: *BP Statistical Review of World Energy June 2009*, online text (říjen 2012), (http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2009_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2009.pdf).

EUROGAS: *Natural Gas demand and supply: Long Term Outlook to 2030*, online text (říjen 2012), (<http://www.eurogas.org/uploaded/Eurogas%20long%20term%20outlook%20to%202030%20-%20final.pdf>).

EUROGAS: *Natural Gas consumption in the EU27 and Switzerland, 2011*, online text (říjen 2012), (<http://www.eurogas.org/uploaded/11P192%20-%20Press%20release%20on%20Evolution%20of%20Gas%20Consumption%202010.pdf>).

EUROSTAT: *Energy – Yearly statistics 2008*, online text (říjen 2012), (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-PC-10-001/EN/KS-PC-10-001-EN.PDF).

EUROSTAT: *EU-27 imports of natural gas - percentage of extra-EU imports by country of origin*, online text (duben 2013). (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:EU-27_imports_of_natural_gas_-_percentage_of_extra-EU_imports_by_country_of_origin,_2011.png&filetimestamp=20120604085013).

EUROSTAT: *Gross inland consumption, 2011, in million toe*, online text (duben 2013), ([http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Gross_inland_consumption,_2011,_in_million_toe_\(GCV\).png&filetimestamp=20120529133127](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Gross_inland_consumption,_2011,_in_million_toe_(GCV).png&filetimestamp=20120529133127)).

EUROSTAT: *Natural Gas consumption statistics, 2012*, online text (říjen 2012), (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Natural_gas_consumption).

[on_statistics](#)).

EUROSTAT: *Primary production, 2011, in million toe*, online text (duben 2013).

([http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Primary_production,_2011,_in_million_toe_\(GCV\).png&filetimestamp=20120604085201](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Primary_production,_2011,_in_million_toe_(GCV).png&filetimestamp=20120604085201)).

Evropská komise: *Energy 2020, 2011*, online text (květen 2013),

(http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2011_energy2020_en.pdf).

Evropská komise: *Gas interconnection Hungary- Croatia, 2012*, online text (duben 2013).

(http://ec.europa.eu/energy/eepr/projects/files/gas-interconnections-and-reverse-flow/hu_en.pdf).

Evropská komise: *Gas interconnection Slovakia- Hungary, 2012*, online text (duben 2013).

(http://ec.europa.eu/energy/eepr/projects/files/gas-interconnections-and-reverse-flow/slovakia-hungary-sk-hu_en.pdf).

Evropská komise: *Green paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, 2006*, online text (květen 2006),

(http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf).

Evropská komise: *ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ- Priority energetických infrastruktur do roku 2020 a na další období – návrh na integrovanou evropskou energetickou síť, 2010*, online text (listopad 2012), (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0677:FIN:CS:PDF>).

Gas Infrastructure Europe: *LNG map, 2012*, online text (duben 2013),

(<http://www.gie.eu.com/index.php/maps-data/lng-map>).

Úřad vlády ČR: *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy (leden 2010)*, online text (říjen 2012),

(<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analýza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>).

Oficiální stránky

Adria LNG: *About the project – Why LNG terminal?*, online text (duben 2013), (http://www.adria-lng.hr/index_en.php?f=&m=2&s=0).

AGRI: *Project overview*, online text (duben 2013), (<http://www.agrilng.com/agrilng/Home/DescriereProiect>).

AGRI: *The first LNG project to be developed in the Black Sea*, online text (duben 2013), (<http://www.agrilng.com/>).

Business Monitor International: *Country risk*, online text (květen 2013), (http://www.businessmonitor.com/country_risk/).

GAZPROM: *Bovanenkovo – Strategy*, online text (duben 2013), (<http://www.gazprom.com/about/production/projects/deposits/bm/>).

Nabucco gas pipeline: *Brief History of Nabucco*, online text (duben 2013). (http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/company_main/about_us).

Nabucco gas pipeline, Overview, online text (duben 2013). (<http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/overview>).

Nord Stream: *Making of: From Pipes to Pipeline*, online text (listopad 2012), (<http://www.nord-stream.com/pipeline/construction/>).

Nord Stream: *Nord Stream operation facilities*, online text (duben 2013), (http://www.nord-stream.com/press-info/images/nord-stream-operation-facilities-3244/?q=&category=&year=all&page=2&per_page=96).

Nord Stream: *Operation of The Nord Stream pipeline system*, online text (listopad 2012), (<http://www.nord-stream.com/pipeline/operations/>).

South Stream: *Project history*, online text (duben 2013), (<http://www.south-stream.info/en/pipeline/history/>).

South Stream offshore, *The South Stream Pipeline system*, online text (duben 2013), (http://www.south-stream-offshore.com/news/images/the-south-stream-pipeline-system-349/?per_page=48&page=2).

South Stream offshore, *Timeline – Key Project Milestones and Facts*, online text (duben 2013), (<http://www.south-stream-offshore.com/project/timeline/>).

Sekundární zdroje

Monografie a obsáhlé studie

Bihnack, P. - Tichý, L.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, Praha, Ústav mezinárodních vztahů 2011.

Buzan, B. - Waever, O. - Wilde, J.: *Bezpečnost – nový rámec pro analýzu*, Brno, Centrum strategických studií 2005.

Černoch, F.- Ocelík, P.- Osička, J.- Zapletalová, V.- Vlček, T.- Kovačková, J.: *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*, Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity 2010.

Dančák, B. - Závěšický, J.: *Energetická bezpečnost a zájmy České republiky*, Brno, Mezinárodní politologický ústav 2007.

Kalicki, H. J. - Goldwyn, D. L.: *Energy and security: toward a new foreign policy strategy*, Baltimore, Johns Hopkins University press 1959.

Loužek, M. - Bartuška, V. - Klaus, V.: *Energetická politika – sborník textů*, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku 2009.

Luft, G.: *Energy security challenges for 21st century*, Praeger 2009.

Prorok, V a kol.: *Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti*, Praha, Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů 2008.

Souleimanov, E.: *Energetická bezpečnost*, Plzeň , Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2011.

Schneider, J. - Nosko, A. - Lang P.: *Energetická bezpečnost a Státní energetická koncepce*, Praha 2009.

Clingendael International Energy Programme: *The Geopolitics of EU Gas Supply*, 2008, online text (duben 2013), (http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/studies/doc/gas/2008_05_lng_facilities_part_2_task_a.pdf).

odborné články a periodický tisk

Axelrod R. S.: *The European Energy Charter Treaty – Reality or illusion?*, Energy Policy, Vol. 24, No. 6, 1996, s. 497-505

BusinessInfo: *Aktuality z teritorií - Sněmovna přijala novelu zákona ve věci terminálu LNG v Šwinoujściu*, online text (prosinec 2012), (<http://www.businessinfo.cz/cz/aktuality-z-teritorii/snemovna-prijala-novelu-zakona-ve-veci-terminalu/16196/?rtc=1>).

Česká televize: *BP couvá z projektu Nabucco, celý se asi omezí*, 2012, online text (duben 2013), (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/178555-bp-couva-z-projektu-nabucco-cely-se-asi-omezi/>).

Česká televize: *Chorvatsko se chce připojit k South Streamu, Gazprom chce ovládnout trh*, 2013, online text (duben 2013). (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/211897-chorvatsko-se-pripoji-k-south-streamu-gazprom-chce-ovladnout-trh/>).

ČT24: *Evropa nepotřebuje ani Nabucco, ani South Stream*, 2011, online text (březen 2013), (<http://www.ct24.cz/ekonomika/115752-evropa-nepotrebuje-ani-nabucco-ani-south-stream>).

Enerdata – global energy intelligence: *Nabucco and TANAP gas pipeline consortia will cooperate (Europe)*, 2013, online text (duben 2013), (http://www.enerdata.net/enerdatauk/press-and-publication/energy-news-001/nabucco-and-tanap-gas-pipeline-consortia-will-cooperate-europe_17365.html).

ENERGIA: *Ruský minister energetiky je za liberalizáciu exportu LNG, nie však do Európy*, 2013, online text (duben 2013), (<http://www.energia.sk/spravodajstvo/zemny-plyn-a-teplo/rusky-minister-energetiky-je-za-liberalizaciu-exportu-lng-nie-vsak-do-eurovy/9858/>).

Finanční noviny: *Putin odstartoval začátek výstavby plynovodu do Jižní Evropy*, 2012, online text (duben 2013), (<http://www.financninoviny.cz/zpravy/putin-odstartoval-zacatek-vystavby-plynovodu-do-jizni-evropy/875002>).

Frankfurter Allgemeine, *Aserbajdschan liefert Gas nach Europa*, 2012, online text (duben 2013), (<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/energieversorgung-aserbajdschan-liefert-gas-nach-europa-11802719.html>).

- Kučerová, I.: *Energetická šachovnice Evropské unie*, Praha, Univerzita Karlova – Fakulta sociálních věd 2008.
- Mayer, B.: *Češi chtějí využívat pro odběr zemního plynu nový terminál v polském Svinoušti*, 2010, online text (duben 2013), (<http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/cesi-chteji-vyuzivat-pro-odber-zemniho-plynu-novy-terminal-v-polskem-svinousti>).
- Natural Gas Europe: *Polish- Czech Interconnector Launched*, 2011, online text (duben 2013), (<http://www.naturalgaseurope.com/polishczech-interconnector-launched>).
- Natural Gas Europe: *Potential for Project High if European Demand Remains firm*, 2013, online text (duben 2013), (<http://www.naturalgaseurope.com/agri-pipeline-Ing-potential>).
- Neuman, M.: *Energy as the Defining Component in EU-Russian Relations After the Eastern EU Enlargement*, University of Groningen 2008.
- Nowak, B.: *Forging the External Dimension of the Energy Policy of the European Union*, Electricity Journal, , Vol.23, No. 1, 2010, s. 57- 66.
- Petržilka, O.- Kastl, J.: *Jaký vliv bude mít „plynová krize“ a ekonomická recese na budoucnost dodávek zemního plynu pro Českou republiku?*, online text (květen 2013), (<http://www.pro-energy.cz/clanky11/3.pdf>).
- Press Report: *Turecko slevilo z požadavků na plyn z Nabucca*, 2009, online text (duben 2013), (<http://www.press-report.cz/clanek-786816-turecko-slevilo-z-pozadavku-na-plyn-z-nabucca>).
- Reuters: *Nabucco investment seen at 12-15 bln euros-sources*, 2011, online text (duben 2013), (<http://www.reuters.com/article/2011/05/05/nabucco-turkey-idUSIST00770920110505>).
- Stuchlík, J.: *Svět čeká plynová revoluce. Proměny tvorbu cen i sílu exportérů*, 2012, online text (květen 2013), (<http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/svet-ceka-plynova-revoluce-promeni-tvorbu-cen-i-silu-exporteru-935647>).
- Švihlíková, I.: *Zkapalněný zemní plyn (LNG) – vývoj a nové trendy*, 2012, online text (květen 2013), (http://www.szn.sk/Slovgas/Casopis/2012/2/2012_2_03.pdf).
- Tramba, D.: *Česko protne nový plynovod. Povede od Jadranu k Baltu*, 2011, online text (leden 2012), (http://byznys.lidovky.cz/cesko-protne-novy-plynovod-povede-od-jadranu-k-baltu-pci-firmy-trhy.asp?c=A110219_170250_firmy-trhy_kar).
- Tuček, F.: *Jaká je budoucnost plynovodu Nabucco?*, 2012, online text (duben 2013), (<https://www.euroskop.cz/9005/20912/clanek/jaka-je-budoucnost-plynovodu-nabucco/>).

Volf, T.: *NET4GAS má před prodejem velké plány. Plynovod MORAVIA a propojení do Rakouska*, 2013, online text (duben 2013), (<http://byznys.ihned.cz/c1-59360640-net4gas-chysta-plynovod-do-rakouska>).

Yergin, D.: *Ensuring Energy Security*. Foreign Affairs, Vol. 85, No. 2, 2006, s. 69-82.

Projekt diplomové práce

Severojižní plynový koridor jakožto východisko pro zajištění energetické bezpečnosti EU v souladu s její dlouhodobou politikou

Vedoucí práce: PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Vypracoval: Tomáš Stráník

obor: Bezpečnostní studia

imatrikulační ročník: 2010

Důvod výběru tématu a krátké přiblížení problematiky, kterou se bude práce zabírat

Energetická bezpečnost je jistě významnou kapitolou bezpečnostních studií a je v zájmu každého státu, aby i tato oblast bezpečnosti, byla řádně zajištěna, protože v dnešní světě, se žádný stát bez dostatečných a řádně zajištěných přírodních zdrojů neobejde. Cílem každého státu tedy je, aby měl co největší přísun nejrůznějších přírodních zdrojů a zdrojů energií a to pokud možno nejlépe z oblasti vlastního území, protože tím nejsou dodávky těchto surovin nějak významněji ohroženy. Pokud stát není obdařen potřebnými nalezišti, nezbyvá, než zajistit zdroje z území jiného státu. A zde dochází k zajímavé situaci, protože na jedné straně by měl stát vycházet z určitých geografických hledisek, kdy by, v zájmu zvýšení bezpečnosti a snížení nákladů, měl pro své účely zajišťovat dodávky surovin z co nejbližších možných zdrojů a co nejjednodušeji, ale na druhé straně je nutné také brát v úvahu politickou situaci a mapu, kdy je žádoucí, aby potřebné suroviny, na kterých stát závisí, byly zajišťovány ze stabilních a přátelsky nakloněných států a oblastí, aby nedošlo k jejich výpadku, případně zneužití v mocenském a politickém boji, jako prostředek nátlaku. Státy tak jsou často nuceny hledat kompromis mezi finanční nákladností projektů a politickou a bezpečnostní situací zdrojové země a přepravních tras.

Z tohoto hlediska je jistě velmi zajímavá Evropská Unie, která je složena z mnoha států, které mají rozdílné geografické, politické i finanční podmínky, možnosti a cíle. Rozhodování o energetickém mixu členských států je stále ještě výhradním právem každého státu, do kterého nesmí být zasahováno, nicméně EU se netají tím, že z dlouhodobého hlediska usiluje o koordinaci energetické bezpečnosti členských států a tudíž o vytvoření společné energetické politiky EU. To se samozřejmě potýká s mnoha problémy, protože dlouhodobá snaha EU o koordinaci energetické politiky často narážela na vlastní zájmy členských států, které se často rozhodují na základě vlastních, nikoliv unijních, potřeb a cílů, a uzavírají bilaterální smlouvy a dohody. To je patrné právě na zajišťování dodávek plynu pro členské státy.

Tato práce si klade za cíl zanalyzovat, zda je plánovaný projekt severojižního plynového koridoru opravdu reálným projektem, který by naplnil dlouhodobé cíle Evropské Unie po snížení závislosti na dovozu plynu, aniž by tím byl narušen požadavek po tvorbě společné unijní energetické politiky. Zda se jedná o projekt, který opravdu zajistí diverzifikaci zdrojů, najde podporu a shodu u členských států a vyřeší tíživé problémy EU s otázkou dodávek plynu. Práce se také pokusí zodpovědět otázku, zda tento projekt obstojí v konkurenci s dalšími projekty, jako jsou zejména Nabucco a South Stream. Cílem práce není ani tak technické porovnávání plynovodů, ale spíše zhodnotit, zda je projekt severojižního koridoru v daném politickém rozpoložení Evropské Unie a ostatních států vůbec prosaditelný a reálný. Protože jak již bylo řečeno, každý takový projekt, aby byl úspěšný, by měl reflektovat jak domácí politickou situaci, vývoj a cíle, tak cíle společenství a stejně tak politické klima a vývoj ve zdrojových a transportních zemích.

Metodologie diplomové práce

Práce bude pojata jako jednopřípadová studie, která bude postavena na hypotéze, že Evropská Unie skutečně z dlouhodobého hlediska usiluje o společnou energetickou politiku, přičemž právě v otázkách dodávek plynu tato snaha často naráží na bilaterální jednání členských států, které preferují své vlastní zájmy nad zájmy společenství. Problémovou otázkou je zejména přístup k Rusku, jakožto dodavateli plynu pro Evropu, kdy zejména východní členské státy (historické, geografické a politické důvody) usilují o zajištění dalších zdrojů plynu zejména mimo ruské území, aby se snížila závislost na dodávkách z této země. Hypotéza tak bude vycházet z předpokladu, že pro reálný a efektivní projekt dodávek plynu pro EU je nutno najít takové řešení, které bude v souladu s dlouhodobou politikou EU, stejně jako s cíli a preferencemi jednotlivých členských států. Takovým projektem by měl být právě severojižní plynový koridor, který splní jak požadavek nového zdroje zemního plynu, tak požadavek diverzifikace a s tím spojený požadavek některých členských států po snížení závislosti na dodávkách zemního plynu z Ruska.

Severojižní koridor dle mé hypotézy tak nabízí možnost diverzifikace plynu pro EU,

snížení závislosti na dodávkách plynu z Ruska, elasticitu dodavatelů a relativní bezpečnost přepravních tras. Projekt navíc bude finančně levnější, než další projekty jako Nabucco a South Stream, které v se již dnes jeví jako nereálné a neefektivní projekty pro EU.

Hypotéza bude stát na teoretických základech Kodaňské školy, která považuje za hrozbu pro stát ztrátu suverenity, přičemž vojenská bezpečnost již není tím hlavním faktorem ovlivňujícím suverenitu státu. Vedle státu se objevují i další referenční objekty a do popředí vstupují i environmentální, ekonomická, sociální témata a téma zajištění energetické nezávislosti, jakožto podmínky pro suverenitu a samostatnost státu.

Práce a hypotéza také budou vycházet z teorie tzv. Regionálního bezpečnostního komplexu, která sice připouští globální propojenost a bezpečnostní strukturu jednotlivých států, ale na druhé straně uznává, že státy mají i nadále největší obavy ze svých geograficky blízkých sousedů. Státy tak často preferují regionální, geograficky koherentní společenství, kdy jsou spojovány podobným geografickým prostředím, podobnými možnostmi i společnými hrozbami. Tato teorie by navíc mohla být i vysvětlením toho, proč například východní státy EU jsou více nedůvěřivé ke spolupráci s Ruskem, než západní členské státy, ať už kvůli neblahé historické zkušenosti, nebo poměrně blízké geografické poloze k této zemi a jsou tudíž spojovány společným zájmem tlačit na EU s požadavkem po snížení energetické závislosti na této velmoci. Na druhé straně hypotéza také bude založena na předpokladu, že projekt, na kterém bude participovat co nejvíce členských zemí a který bude vyžadovat regionální spolupráci členských zemí EU, povede k větší pospolitosti a společné spolupráci členských států a tudíž posílení celkové politiky EU, než projekty, které budou výsledkem bilaterálního vyjednávání některých členských států s dodavatelskou zemí mimo EU.

Právě z výše zmíněného bude hypotéza taková, že severojižní koridor, jehož trasa povede převážně přes území členských států EU (východní a středoevropské členské státy), má tak větší bezpečnostní potenciál, než další zamýšlené projekty (např. Nabucco), jejichž převážná část trasy povede přes území nečlenských států a území, která nejsou politicky a bezpečnostně stabilní.

Výzkumná otázka:

Je projekt severojižního plynového koridoru skutečně reálným a efektivním projektem, který bude v souladu s dlouhodobou energetickou politikou EU a který zajistí diverzifikaci zdrojů zemního plynu, snížení energetické závislosti a zvýšení energetické bezpečnosti členských států, tedy posílení unie jako celku? Je tento projekt politicky, bezpečnostně a ekonomicky průchodný, zejména ve vztahu k rozdílným prioritám členských států EU a ve vztahu k ostatním projektům zaměřených na dodávky zemního plynu pro členské státy EU?

Nezávislé proměnné:

- **Snaha o společnou energetickou bezpečnostní politiku EU**

Tato proměnná může nabývat dvou hodnot. První variantou je, že Evropská Unie skutečně z dlouhodobého hlediska směřuje k jednotné energetické politice a podniká pro to určité potřebné kroky, který by chování členských států v oblasti energetiky měly korigovat a spojovat. V takovém případě je tedy nutné s ohledem na to plánovat takové projekty, které budou realizovány v duchu této politiky, aby nedocházelo k poškozování pověsti a hlavně síly EU, kdy na jedné straně usiluje o jednotný postoj, přístup a politiku, ale ve skutečnosti si členské státy jednají dle svých národních zájmů a preferencí. Druhou možností je, že Evropská Unie neusiluje o společnou energetickou bezpečnostní politiku a v takovém případě není nutné brát takový ohled na to, aby státy nejednaly bilaterálně a ve vlastním státním zájmu, protože jejich jednání povede k jejich prospěchu, ale zároveň nebude docházet k viditelnému oslabování pozice EU, protože ta ponechává státům v této otázce volnou ruku.

- **Rozdílné cíle, preference a potřeby členských států EU v otázkách dodávek, přepravních tras a dodavatelů zemního plynu.**

Tato proměnná může opět nabývat dvou hodnot. V prvním případě může práce dojít ke zjištění, že většina členských států má podobné politické cíle, potřeby a situaci se zemním plynem, že jejich požadavky na míru dalších dodávek, míru diverzifikace i možné dodavatele a podobu přepravních tras se příliš neliší. V takovém případě by se dalo očekávat, že státy samy

o sobě, budou tíhnout k hlubší a koordinovanější spolupráci v otázce energetické politiky, bez ohledu na to, zda existuje či neexistuje snaha EU jako celku o společnou energetickou politiku. Druhá hodnota může znamenat, že různé členské státy mají také různé preference a požadavky v otázce zajištění dodávek zemního plynu (např. díky rozdílné geografické poloze, historickému vývoji, míře současné diverzifikace zdrojů plynu, politickým preferencím atd.). V takovém případě lze očekávat, že pro členské státy bude složitější najít shodu a společný postup při případném hledání dalších tras a dodávek zemního plynu, kdy lze očekávat, že se objeví více konkurujících si projektů a jednotlivé státy se budou snažit prosadit takové řešení, které nejvíce vyhovuje jejich konkrétním potřebám, což samozřejmě může znamenat potencionální hrozbu pro případnou společnou energetickou politiku EU.

- **Rusko jako rizikový faktor a dodavatel zemního plynu.**

Tato proměnná může nabývat dvou, až tří hodnot. První případ je takový, že členské státy nevnímají Rusko jako rizikového dodavatele zemního plynu a závislost na dodávkách plynu z této země není vnímána jako energetická, politická a bezpečnostní hrozba. Druhou variantou může být opak, kdy členské státy vnímají Rusko jako rizikového partnera, a z politických, bezpečnostních a energetických důvodů tak budou usilovat o hledání jiných dodavatelů zemního plynu, než je tato velmoc. Třetí situace nastává ve chvíli, kdy nepanuje shoda mezi členskými státy a některé státy nemají obavy z dalšího odběru zemního plynu z Ruska, zatímco jiné členské státy mohou prohlubování závislosti na této zemi vnímat jako bezprostřední hrozbu a volají tak po diverzifikaci mimo území Ruska.

- **Nabucco, Nord Stream, South Stream jakožto efektivní reálné projekty jdoucí ruku v ruce s politikou EU a splňující požadavky členských zemí.**

Tato proměnná může nabývat dvou hodnot. Buďto jsou tyto projekty na dodávky plynu reálná a efektivní řešení, jak zajistit dodávky plynu pro Evropu tak, aby nebyla narušena společná politika EU a zájmy členských států, nebo tomu tak není. Tato proměnná bude zkoumat právě možný konflikt zájmů politických a energetických, kdy na jedné straně, například South Stream čistě hypoteticky může splňovat požadavky na zvýšené dodávky zemního plynu a zajistit tak jejich přísun, ale z politického hlediska se pro některé členské

státy může jednat o nepřijatelný krok, jelikož zvyšuje závislost na Rusku. Jak už bylo řečeno, pro efektivní a reálný projekt je nutné, aby v první řadě existovala shoda a ochota členských států na tomto projektu participovat. Zkoumání této proměnné ukáže, nakolik jsou „konkurenční“ plynové projekty prosaditelné, udržitelné a v souladu s politikou EU. Na základě toho lze pak usuzovat, zda je projekt severojižního plynového propojení jen nadbytečný plán, nebo naopak řešení, které se vyvaruje nedostatkům, „konkurenčních“ projektů.

- **Nabucco, Nord Stream, South Stream jakožto projekty s bezpečnými dodavateli plynu a s bezpečnými přepravními trasami**

Tato proměnná bude zkoumat důvěryhodnost a stabilitu plánovaných dodavatelů pro zmiňované projekty, stejně tak jako bezpečnost a stabilitu transportních zemí, přes které trasy plynovodů povedou. Opět se bude jednat o dvě hodnoty. Buďto jsou dodavatelé důvěryhodní, stabilní a trasy bezpečné, nebo ne.

- **Politická shoda členských států na projektu severojižního plynového koridoru**

Tato proměnná může nabývat dvou hodnot. Buďto členské státy budou souhlasit s naplánovanou výstavbou tohoto koridoru, jelikož tento projekt bude jakýmsi kompromisem a možným východiskem pro většinu členských států a jejich potřeby, nebo nebude politická vůle členských států tento projekt podpořit a realizovat.

- **Severojižní koridor jakožto projekt podporující dlouhodobé snahy a politiku EU**

Tato proměnná může opět nabývat dvou hodnot. Buďto je tento projekt v souladu s dlouhodobou politikou EU, což bude znamenat, že jeho vybudování zajistí dodávky plynu, a bude podporovat cíle a snahy EU, nebo je v rozporu s politikou EU a jeho vybudování povede ke kolizi s tím, co EU dlouhodobě prohlašuje a plánuje. V takovém případě by se jednalo spíše o projekt, který na jedné straně může zajistit plyn, ale na druhé straně může ohrozit politickou pozici EU jako celku.

- **Severojižní plynový koridor jakožto projekt zajišťující bezpečné dodávky plynu a**

bezpečnost přepravních tras.

Tato proměnná bude zkoumat otázku, zda je (jsou) plánovaný dodavatel (dodavatelé) důvěryhodnými obchodními a politickými partnery, aby nebyly ohroženy dodávky plynu, stejně tak jako zda jsou přepravní trasy opravu bezpečnou variantou, aby nebyly narušeny dodávky tohoto plynu.

Závislá proměnná:

- **Projekt severojižního plynového propojení jakožto reálné a efektivní řešení energetické bezpečnosti členských států, které bude v souladu s dlouhodobými cíli EU.**

Možná zjištění diplomové práce

Tato práce ve své analýze může dojít k několika rozdílným zjištěním. Prvním z nich je zjištění, že již zmiňované projekty (Nabucco, Nord Stream, South Stream), ve skutečnosti nejsou v rozporu s dlouhodobou energetickou politikou EU a samy o sobě nabízejí dostatečné zajištění energetické bezpečnosti členských států a získaly politickou shodu, že projekt severojižního propojení bude jen nadbytečným projektem postrádající hlubší strategický význam.

Dalším zjištěním může být, že projekt severojižního koridoru by i vedle již zmiňovaných projektů měl svůj přínos pro zajištění energetické bezpečnosti některých členských států, ale z globálního hlediska by byl v rozporu s dlouhodobými snahami EU o společnou energetickou bezpečnost a politiku, a ve svém důsledku by tak mohl oslabovat politickou váhu a jednotu EU.

Práce může dojít i ke zjištění, že tento projekt je neefektivní a nereálný ať už z hlediska toho, že není schopen dostatečně zajistit potřebné dodávky plynu členským státům, rozšířit

diverzifikaci a snížit závislost na současných dodavatelích, nebo z toho důvodu, že pro tento projekt se jen stěží bude hledat politická shoda uvnitř členských států EU.

Jedním z posledních zjištění této práce pak může být situace, která by potvrzovala výše zmíněnou hypotézu. Tudíž, že projekt severojižního koridoru má i ve světle „konkurenčních“ projektů svůj smysl a dokonce se jedná o projekt, který by mohl neefektivněji vyřešit potřeby dodávek plynu pro EU, rozšířit diverzifikaci, snížit závislost na současných dodavatelích a hlavně najít politickou shodu uvnitř členských států EU. Tedy o projekt, který půjde ruku v ruce s dlouhodobou politikou a cíli EU, čímž posílí její politickou pozici a jednotnost, namísto, aby jí oslaboval.

Použitá literatura a zdroje:

Energetická bezpečnost a budoucnost energetické politiky EU, online text 2011, (<http://www.euractiv.cz/energetika/analyza/energeticka-bezpecnost-cr-a-budoucnost-energeticke-politiky-eu-008495>).

ČT24: *Evropa nepotřebuje ani Nabucco, ani South Stream*, 2011, online text 2011, (<http://www.ct24.cz/ekonomika/115752-evropa-nepotrebuje-ani-nabucco-ani-south-stream>).

Kopp, V.: *Energetická politika EU*, Praha, rukopis 2010.

Kučerová, I.: *Energetická konkurenceschopnost EU a strategické zájmy*, rukopis.

Kučerová, I.: *Energetická šachovnice Evropské unie*, rukopis.

SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ, *Druhý strategický přezkum energetické politiky – akční plán EU pro zabezpečení dodávek energie a jejich solidární využití*, Brusel 2008.

Spotřeba plynu podle odborníků výrazně poroste, online text 2011, (<http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/spotreba-plynu-podle-odborniku-vyrazne-poroste>).

Tramba, D.: *Česko protne nový plynovod. Povede od Jadranu k Baltu*, online text 2011, (http://byznys.lidovky.cz/cesko-protne-novy-plynovod-povede-od-jadranu-k-baltu-pci-/firmy-trhy.asp?c=A110219_170250_firmy-trhy_kar).

Van Aartsen, J.: *Why Energy must be the core of EU Security thinking*

Ungerma, J.: *Zemní plyn a energetická bezpečnost*, online text 2009, (<http://blisty.cz/art/50484.html>).

Youngs, R.: *Energy security: Europe's new foreign policy challenge*, London, Routledge 2009.

Evropská komise: *ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ- Priority energetických infrastruktur do roku 2020 a na další období – návrh na integrovanou evropskou energetickou síť*, 2010, online text (listopad 2011), (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0677:FIN:CS:PDF>).